

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**LİSE ÖĞRENCİLERİNDE SİBER ZORBALIK
DUYARLILIĞININ SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLER,
ALGILANAN SOSYAL DESTEK VE EBEVEYN VE AKRAN
İLİŞKİLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ:
TEKİRDAĞ İLİ ÇERKEZKÖY İLÇESİ ÖRNEĞİ**

Mihriban KIRCALLIOĞLU

**DİSİPLİNLERARASI ADLİ BİLİMLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Filiz ŞİMŞEK ORHON**

**ANKARA
2019**

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**LİSE ÖĞRENCİLERİNDE SİBER ZORBALIK
DUYARLILIĞININ SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLER,
ALGILANAN SOSYAL DESTEK VE EBEVEYN VE AKRAN
İLİŞKİLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ:
TEKİRDAĞ İLİ ÇERKEZKÖY İLÇESİ ÖRNEĞİ**

Mihriban KIRCALLIOĞLU

**DİSİPLİNLERARASI ADLİ BİLİMLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Filiz ŞİMŞEK ORHON**

**ANKARA
2019**

Etik Beyan

Ankara Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Yüksek Lisans tezi olarak hazırlayıp sunduğum “Lise öğrencilerinde siber zorbalık duyarlılığının sosyodemografik özellikler, algılanan sosyal destek ve ebeveyn ve akran ilişkileri açısından değerlendirilmesi: Tekirdağ İli Çerkezköy İlçesi Örneği.” başlıklı tez; bilimsel ahlak ve değerlere uygun olarak tarafımdan yazılmıştır. Tezimin fikir/hipotezi tümüyle tez danışmanıma ve bana aittir. Tezde yer alan deneysel çalışma/araştırma tarafımdan yapılmış olup, tüm cümleler ve yorumlar bana aittir.

Yukarıda belirtilen hususların doğruluğunu beyan ederim.

Öğrencinin Adı Soyadı:

Tarih:

İmza:

KABUL VE ONAY

Mihriban KIRCALLIOĞLU tarafından hazırlanan “Lise öğrencilerinde siber zorbalık duyarlılığının sosyodemografik özellikler, algılanan sosyal destek ve ebeveyn ve akran ilişkileri açısından değerlendirilmesi: Tekirdağ İli Çerkezköy İlçesi Örneği” adlı tez çalışmasının savunma sınavı .../.../201.. tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Adli Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi:../.../2019

Prof. Dr. Filiz ŞİMŞEK ORHON
Ankara Üniversitesi
Jüri Başkanı

.....
..... Üniversitesi
Üye

.....
..... Üniversitesi
Üye

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

.....
Prof. Dr.
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atfedildiğine beyan ederim.

Mihriban KIRCALLIOĞLU

.....

İÇİNDEKİLER

Etik Beyan	i
Kabul ve Onay	ii
İçindekiler	iv
Önsöz	vi
Simgeler ve Kısaltmalar	vii
Şekiller	viii
Çizelgeler	ix
1.GİRİŞ	1
1.1. Ergenlerin İnternet Kullanımı	3
1.2. Zorbalık	4
1.3. Siber Zorbalık	4
1.3.1. Siber Zorbalığın Sıklığı	6
1.3.2. Geleneksel Zorbalık ve Siber Zorbalık Arasındaki Farklar	8
1.3.3. Siber Zorbalık İle İlgili Risk Faktörleri	8
1.3.4. Siber Zorbalığın Etkileri	10
1.3.5. Siber Zorbalık İle Kişisel Başetme Yöntemleri	11
1.3.6. Siber Zorbalık Teorileri	12
1.3.6.1. Genel Saldırganlık Modeli	12
1.3.6.2. Mantıklı Eylem Teorisi	13
1.3.6.3. Planlanmış Davranış Teorisi	13
1.3.6.4. Barlett ve Gentile Siber Zorbalık Modeli	14
1.3.7. Siber Zorbalık Duyarlılığı	16
1.3.8. Sosyal Destek	17
1.3.9. Algılanan Sosyal Destek	18
1.3.10. Ebeveyne ve Akarana Bağlanma	20
1.4. Araştırmanın Önemi	22
1.5. Amaç	23
2. GEREÇ VE YÖNTEM	24
2.1. Örneklem	24
2.2. Çalışmaya Dahil Olma Ölçütleri	24

2.3. Çalışmadan Dışlanma Ölçütleri	24
2.4. Varsayımlar	25
2.5. Sınırlılıklar	25
2.6. Veri Toplama Araçları	25
2.6.1. Kişisel Bilgi Formu	25
2.6.2. Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği (SİZDÖ)	26
2.6.3. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ)	26
2.6.4. Ebeveyn ve Akrana Bağlanma Envanteri Kısa Formu (EABK)	27
2.7. Verilerin Toplanması	27
2.8. İstatistiksel Yöntem	28
3. BULGULAR	30
3.1. Örneklemeye ve Ölçüm Araçlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	30
3.1.1. Örneklemeye İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	30
3.1.2. Sosyodemografik Özelliklerin İnternet Kullanımı ile İlişkisi	34
3.1.3. Ölçme Araçlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	38
3.2. Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiler	40
3.3. Sosyodemografik Değişkenlerin Araştırma Değişkenleriyle İlişkileri	44
3.4. Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılığı Yordayan Değişkenler	63
4. TARTIŞMA	65
4.1. Sosyodemografik Özelliklerin İnternet Kullanımı İle İlişkisi	65
4.2. Araştırma Değişkenlerinin Sosyodemografik Özellikler İle İlişkisinin Değerlendirilmesi	67
4.3. Araştırma Değişkenlerinin İnternet Kullanımı İle İlişkisinin Değerlendirilmesi	73
4.4. Araştırma Değişkenlerinin Birbiri İle Olan İlişkisinin Değerlendirilmesi	77
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	80
ÖZET	84
SUMMARY	86
KAYNAKLAR	87
EKLER	105
ÖZGEÇMİŞ	117

ÖNSÖZ

Araştırmam boyunca desteğini esirgemeyen, bu süreçte göstermiş olduğu sabır, ilgi ve hoşgöründen dolayı değerli danışman hocam Prof. Dr. Filiz ŞİMŞEK ORHON'a,

Sayın danışman hocama ulaşmamı sağlayan, tezim ile ilgili fikiri veren hocam Prof. Dr. Nergis CANTÜRK'e,

Yüksek lisans eğitimim ve tezimle ilgili veri toplama sürecinde desteğini her zaman hissettiğim, hoşgörüsü, iyi niyeti ve manevi desteğini unutmayacağım Çerkezköy Toplum Sağlığı Merkezi Başkanı ve İlçe Sağlık Müdürü Dr.Olcay PALAK'a

Hem çalışıp hem de yüksek lisans derslerime devam etmem konusunda anlayışını esirgemeyen Tekirdağ Halk Sağlığı Hizmetleri Başkan Yardımcısı Dr. Hülya BECERİR'e,

Bu zorlu süreçte bana her zaman destek olan, cesaret veren eşime, anneme, babama ve kardeşime,

Her zaman her koşulda yanımda olduklarını hissettiren, beraber ders aldığım arkadaşlarım Damla, Fatma, Hülya ve Esra'ya,

Ankara Üniversitesi'nde yüksek lisansım süresince dersini aldığım, bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım hocalarıma,

Yürekten teşekkür ederim.

SİMGELER VE KISALTMALAR

ABÖ : Akrana Bağlanma Ölçeği

ÇBASDÖ : Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

EABK : Ebeveyn ve Akrana Bağlanma Envanteri Kısa Formu

EABÖ : Ebeveyne ve Akrana Bağlanma Ölçeği

EBÖ : Ebeveyne Bağlanma Ölçeği

SİZDÖ : Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği

ŞEKİLLER

Şekil 1.1: Barlett ve Gentile Siber Zorbalık Modeli 15

Şekil 3.1: Ölçek Puanlarına ve Standart Sapmalarına İlişkin Bar Grafiği 39

Şekil 3.2: Ölçeklerin İç Tutarlılık Katsayılarına İlişkin Bar Grafiği 40

ÇİZELGELER

Çizelge 3.1: Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri	31
Çizelge 3.2: Sosyodemografik Değişkenler ile İnternet Kullanımı Arasındaki İlişkiler	35
Çizelge 3.3: Ölçme Araçlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	38
Çizelge 3.4: Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiler	43
Çizelge 3.5: Araştırma Değişkenlerinin Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması	44
Çizelge 3.6: Araştırma Değişkenlerinin Devam Edilen Sınıf Açısından Karşılaştırılması	47
Çizelge 3.7: Araştırma Değişkenlerinin İkamet Açısından Karşılaştırılması	48
Çizelge 3.8: Araştırma Değişkenlerinin Anne Durumu Açısından Karşılaştırılması	49
Çizelge 3.9: Değişkenlerinin Anne Eğitim Düzeyi Açısından Karşılaştırılması	50
Çizelge 3.10: Araştırma Değişkenlerinin Anne Çalışma Durumu Açısından Karşılaştırılması	52
Çizelge 3.11: Araştırma Değişkenlerinin Baba Durumu Açısından Karşılaştırılması	53
Çizelge 3.12: Araştırma Değişkenlerinin Baba Eğitim Düzeyi Açısından Karşılaştırılması	54
Çizelge 3.13: Araştırma Değişkenlerinin Babanın Çalışma Durumu Açısından Karşılaştırılması	55
Çizelge 3.14: Araştırma Değişkenlerinin Aylık Ortalama Gelir Açısından Karşılaştırılması	56
Çizelge 3.15: Araştırma Değişkenlerinin İnternete Erişim Sıklığı Açısından Karşılaştırılması	58
Çizelge 3.16: Araştırma Değişkenlerinin İnternette Geçirilen Günlük Ortalama Zaman Açısından Karşılaştırılması	60
Çizelge 3.17: Araştırma Değişkenlerinin Evde İnternet Kullanım Kuralı Açısından Karşılaştırılması	62
Çizelge 3.18: Araştırma Değişkenlerinin Algılanan Ders Başarısı ile İlişkisi	63
Çizelge 3.19: Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılığı Yordayan Değişkenler	64

1. GİRİŞ

Son yıllarda, ergenlerin bilgi iletişim teknolojilerini tamamen benimsediği gözlenmekte olup birçok ergen, bu tür teknolojilerin toplumun ayrılmaz bir parçası olmadığı bir zamanı bile hatırlamamaktadır. Ergenlerin çok çeşitli nedenlerle bu tür teknolojileri kullandığı gözlenmekte ve çevrimiçi sosyal platformları kullanma sıklıklarının da oldukça yaygın olduğu bilinmektedir (Madden ve ark, 2013).

Ergenlik kritik bir geçiş dönemidir. Giderek artan bir şekilde birbirine bağlı ve küresel bir dünyada, ergenlerin sosyal paylaşım sitelerinin aktif kullanıcıları olduğu gerçeği ve bu yaş grubunun teknolojiyi kullanma kolaylığı da göz önüne alındığında, günümüzde ergenlik dönemi sadece bir büyüme zamanı değil, aynı zamanda ortaya çıkan risklerle ilgili ciddi bir mücadele dönemidir. Ergenlik dönemi riskli davranışlarda bulunma eğilimi içinde olunan bir dönem olup çevrimiçi ortamın bir yandan da bu risklerin artmasına zemin oluşturduğu gözlenmektedir (Ang, 2015).

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, günlük yaşantımıza pek çok kolaylık getirmekle birlikte, bu gelişmeler aynı zamanda siber zorbalık kavramını daha sık duymamıza neden olmaktadır. Siber zorbalık; modern iletişim araçları kullanılarak sanal ortamda diğer kişilere hakaret edilmesi, tehdit edilmesi, aşağılanması, dışlanması, teşhir veya rahatsız edilmesidir (Bayram, 2011). Ayrıca mesajlaşma, sohbet odaları, e-posta, web siteleri, sosyal paylaşım siteleri gibi elektronik ortamların kullanılarak zorbalık yapılması siber zorbalık olarak tanımlanabilir (Kowalski ve Limber, 2013). Topçu ve Baker (2016) tarafından yapılan bir araştırmada; yardım alma oranının siber zorbalığa maruz kalan ergenlerde %45.1, geleneksel zorbalığa maruz kalan ergenlerde ise %59.1 olduğu; mağdurların genellikle ebeveynlerinden ve/veya arkadaşlarından yardım aldıkları tespit edilmiştir. Okulda siber zorbalıkla mücadelede öğrencilere verilen öneriler arasında; siber zorbalığa maruz kalan öğrencinin ebeveynlerini ve okul yöneticilerini mümkün olan en kısa sürede bilgilendirmesi, bu durumu çevrimiçi olarak ele almaması ve sessiz kalmaya çalışmaması sayılmaktadır (Beale, 2007). Buna karşın, araştırmalar bu

durumun her zaman mümkün olmadığını göstermektedir. Ševčíková ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan bir çalışmada; ebeveyn ile bağlanması yetersiz olan ve akranları tarafından reddedilen siber zorbalık mağduru ergenlerin daha az sosyal destek arayışı içine girdikleri saptanmıştır.

Siber zorbalığın, genel anlamda zorbalığın önlenmesi ve bu tür zorbalık sonucu ortaya çıkabilecek olumsuz etkilerin ortadan kaldırılması ergen sağlığı açısından büyük önem taşımaktadır. Son yıllarda ortaya atılan bir kavram olan siber zorbalık duyarlılığına ergenin sahip olmasının siber zorbalığın önlenmesinde ve bu sorun ile başa çıkmada önemli bir unsur olabileceği çalışmalarda bildirilmektedir (Uysal ve ark., 2014). Tez kapsamında; lise öğrencilerinde siber zorbalık duyarlılığı, algılanan sosyal destek, ebeveyne ve akarana bağlanma ile ilgili faktörler ve ilişkili kavramlar ayrıntılı bir biçimde aktarılacaktır.

1.1. Ergenlerin İnternet Kullanımı

Ergenlerin, günde ortalama 9 saat ekran tabanlı medya kullandığı, bunun yaklaşık 3 saatinin de cep telefonu ile geçtiği bildirilmektedir (Rideout ve ark, 2015). Yapılan çalışmalar; interneti yetişkinlerin genellikle iş amacıyla, ergenlerin ise sosyalleşmek ve oyun oynamak amacıyla kullandığını göstermektedir (Colwell ve Kato 2003).

Avrupa ve Kuzey Amerika'da bulunan 30 ülkeyi kapsayan bir çalışmada; son 10 yılda uzun süreli teknoloji kullanımı nedeniyle ergenlerin daha fazla hareketsiz yaşam sürdükleri gösterilmiştir (Bucksch ve ark., 2016). İsviçre'de 1620 lise öğrencisinin katılımı ile yapılan bir çalışmada; ergenlerin teknolojiyi kullanarak geçirdikleri zaman arttıkça uyku süresinin kısaldığı ortaya konmuştur (Mazzer ve ark., 2018).

Türkiye'de internet kullanım yaşının düştüğü ve internette geçirilen sürenin arttığına dair araştırmalar mevcuttur. TUİK'in 2013 yılı verilerine göre; ülkemizde 6-15 yaş grubunda olan çocukların ortalama 9 yaşında internet kullanmaya başladığı ve %45.6'sının her gün internet kullandığı gösterilmiştir. Aynı verilere göre; internet kullanan çocukların %38.2 oranında 2 saate kadar, %47.4 oranında 3-10 saat arasında ve %11.8 oranında ise 11-24 saat arasında internet kullandığı bildirilmiştir (TUİK, 2013).

Aileden uzaklaşma, arkadaş gruplarına katılma, akranlarla yakınlaşma ve kimlik edinme arayışı ergenlik döneminin en belirgin özellikleri olup, teknolojinin ilerlemesi ile bu özellikler sanal ortamda daha kolay ifade edilebilmektedir. Günümüzde ergenin kimlik kazanımında, gerçek yaşamda akranları ile kurduğu ilişki ve gruba aidiyet duygusu kadar internet ortamında geliştirdiği arkadaşlıklar da önemli olmaktadır (Ögel, 2012). Ancak, internetin bilinçsiz ve kontrolsüz bir şekilde kullanımı siber zorbalık/mağduriyet ve internet bağımlılığı gibi bazı riskleri de beraberinde getirmektedir. Çevrimiçi ortamda daha fazla zaman harcadıkça ergenlerin siber zorbalık yapma veya siber zorbalığa maruz kalma ihtimallerinin de arttığı bildirilmektedir (Hinduja ve Patchin, 2008; Kowalski ve ark., 2014).

1.2. Zorbalık

Zorbalık; güçsüz olana karşı, güçlü olan tarafın uyguladığı ve kendi çıkarlarını ve güçlerini korumak amacı güden fiziksel, sözel, psikolojik veya sosyal olarak tekrarlayan güç uygulamasıdır (Besag, 1989). Literatürde zorbalıkla ilgili çok sayıda tanım bulunmaktadır. Bu tanımların ortak özellikleri; aralarında güç dengesizliği bulunan kişi ya da gruplar arasında olması, zorbalık yapanın kasıtlı olarak bu davranışı yapması, zorbalık yapanın güç uygulamasından haz alması, bu şiddet davranışının fiziksel ve psikolojik boyutlarının bulunması ve uzun süreli etkilerinin gözlenmesidir (Fitzgerald, 1999; Roland, 1989; Olweus, 1994).

Idsoe ve arkadaşları (2012) yapmış oldukları çalışmada; çalışma grubundaki öğrencilerin yaklaşık %40-50'sinin zorbalıkla mücadele ettiğini, yaklaşık %10-30'unun zorba, %11-13'ünün kurban, %1-13'ünün ise hem zorba hem de zorbalık mağduru olduğunu belirlemiştir. Ülkemizde yapılan bir çalışmada ise; her üç çocuktan birinin düzenli olarak zorbalığa uğradığı ifade edilmiştir (Pişkin, 2002). Zorbalık sorununun dünyadaki diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de önemli bir sorun olduğu görülmektedir.

Bogart ve arkadaşlarının 4297 öğrenci ile yapmış oldukları bir çalışmada; zorbalık mağdurlarının fiziksel ve zihinsel sağlıklarının zayıf olduğu ve depresif belirtilerinin oldukça fazla olduğu bulunmuştur (2014).

1.3. Siber Zorbalık

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişimler, bilgiye erişimi ve paylaşımı kolaylaştırırken siber zorbalık gibi olumsuz durumları da doğurabilmektedir (Göldağ, 2017). Kanadalı eğitimci Bill Belsey, siber zorbalık kavramını ilk kez ortaya atan, bu konuda ilk internet sitesini kuran ve ülke çapında farkındalık haftası düzenleyen bir eğitimcidir (Bailey, 2014).

Siber zorbalık terimi; literatürde internet tacizi, internet saldırganlığı, internet zorbalığı ve elektronik zorbalık olarak birçok benzer terim ile adlandırılmaktadır

(Raskauskas ve Stoltz, 2007; Williams ve Guerra, 2007; Kowalski ve Limber, 2007;). Önceki araştırmalarda; siber zorbalığın, sözlü ve yazılı zorbalığın gizli bir biçimi olduğu ve amacının geleneksel zorbalığa benzer şekilde kurbanı rahatsız etmek, küçük düşürmek, tehdit etmek veya incitmek olduğu bildirilmektedir (Shariff, 2005; Bhat, 2008; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007).

Son yıllarda ortaya çıkan siber zorbalık kavramı ile birlikte literatürde bu konu ile ilgili değişik tanımlar da yer almaya başlamıştır. Strom (2006) ve Li (2005), siber zorbalığın geleneksel zorbalığın elektronik biçimi olduğunu ifade etmektedir. Raskauskas ve Huynh (2015) siber zorbalığı; mağdurun etkileşimi durdurmak için güçsüz hissettiği, zarar veya rahatsızlık vermeyi amaçlayan, elektronik veya dijital ortam yoluyla gerçekleştirilen, tekrarlayan herhangi bir düşmanca ve agresif davranış olarak tanımlamıştır. Bir başka tanıma göre siber zorbalık; geleneksel zorbalık biçimlerine benzer şekilde güç farkı bulunan bir ilişki içinde gerçekleşen ve tekrar eden düşmanca eylemleri içermektedir (Pepler ve Craig, 2000). Chisholm'e göre ise siber zorbalık (2006); e-posta, internet siteleri, internet üzerinden anlık mesajlaşma ve cep telefonundan kısa mesaj gibi elektronik ortamları kullanarak başkalarını taciz etmeyi, hakaret etmeyi, fiziksel olarak tehdit etmeyi, sosyal olarak dışlamayı ve/veya küçük düşürmeyi içermektedir.

Siber zorbalık davranışının gerçekleşmesi için 5 adımın bulunduğu bildirilmektedir (Sullivan, 2011):

- 1.Adım; Siber Zorbalığın Başlatılmasına Karar Vermek:** Zorba sanal alanda saldırıyı başlatmaya karar verir.
- 2. Adım; Saldırı Biçimini Seçmek:** Saldırının amacı; hedefteki kişiyi aşağılamak, utandırmak, korkutmak ya da dışlamaktır. En yaygın kullanılan saldırı biçimleri; taciz, siber takipçilik, aldatma, sahte profil oluşturma, kışkırtma, argo ifadeler kullanma, bilgi, fotoğraf veya video yayınlama ve sanal gruplardan dışlamadır.
- 3. Adım; Teknoloji Yöntemini Seçme:** Yakın zamana kadar siber zorbalık davranışı için daha çok bilgisayar kullanılırken, mobil telefon ve tablet

teknolojilerinin gelişimi ve erişim kolaylığı bu cihazların tercih edilmesinde artışa neden olmuştur.

4.Adım; Siber Zorbalık Aracını Seçme: Gençler arasında oldukça popüler olması nedeniyle sosyal medya siteleri siber zorbalık için yaygın kullanılan bir araç halini almıştır. Anlık mesaj, e-posta, fotoşop ve blog siteleri siber zorbalık amacıyla kullanılan diğer araçlardır.

5. Adım: Siber Zorbalığı Başlatma: Siber zorbalık herhangi bir zamanda başlatılabilir ve mağdura ulaşabilir.

1.3.1. Siber Zorbalığın Sıklığı

Küresel anlamda teknolojik ilerleme ve internete erişilebilirlik oranları farklı olduğundan dolayı, siber zorbalığın sıklığı ile ilgili yapılan çalışmalarda da farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Siber zorbalığın prevalans oranları, çalışmalarda siber zorbalığın tanımlanma şekli ve zaman parametresindeki farklılıklar nedeniyle (örneğin, son iki ay; altı ay; yaşam süresi) oldukça değişkendir. Genel olarak bakıldığında; ergenlerin yaklaşık %15-35'inin siber zorbalık mağduru olduğu, yaklaşık %10-20'sinin de siber zorbalık yaptıklarının belirlendiğini gösteren çalışmalar mevcuttur (Li, 2007; Hinduja ve Patchin, 2007, 2008, 2009). nceki çalışmalardan birinde; Ybarra ve Mitchell (2004); 10-17 yaşları arasındaki düzenli internet kullanıcılarının %19'unun siber zorba veya mağdur olduğunu belirlemiştir. Kowalski ve Limber ise 3767 ğrenci ile yaptıkları araştırmada; öğrencilerin %11'inin siber zorbalık mağduru ve %4'ünün ise siber zorba olduğunu saptamıştır (2007). Brochado, Soares ve Fraga (2016); inceledikleri 159 prevalans çalışmasında, geçen bir önceki yıl içindeki mağduriyet prevalans oranlarının %1.0-61.1 arasında değiştiğini belirlemiştir.

Son zamanlarda yapılan bir meta-analiz çalışmasında; geleneksel zorbalık için %35 ve siber zorbalık için %15 prevalans saptanmasına karşın, oranların ülkeler arasında ve nasıl hesaplandıklarına bağlı olarak önemli lde değiştiği vurgulanmıştır (Modecki ve ark., 2014).

Siber zorbalık için belirleyici etmenler incelendiğinde; cinsiyetin siber zorbalık yapmada belirleyiciliği ile ilgili pek çok farklı görüşü belirten yayınlar bulunmaktadır. Yapılan bazı çalışmalarda kızların siber zorbalık yapma sıklığının daha fazla olduğu belirtilirken (Willard, 2005; Agatston ve ark., 2007; Wolak ve ark., 2007); diğer bazı çalışmalarda ise erkeklerin siber zorbalık yapma sıklığının daha fazla olduğu bildirilmektedir (Erdur-Baker, 2010; Burnukara, 2009; Arıcak, 2009; Dehue ve ark., 2008; Li, 2007; Ybarra, 2004). Diğer yandan, siber zorbalık mağduriyeti için cinsiyetin ne kadar belirleyici olduğuna dair yapılan araştırmalarda da fikir birliği bulunmamaktadır. Bazı çalışmalarda kızların siber zorbalık mağduriyeti riskinin daha yüksek olduğu ifade edilirken (Schneider ve ark. 2012; Li, 2007; Dehue ve ark., 2008); bazı çalışmalarda ise erkeklerin daha fazla mağduriyet yaşadıkları (Huang ve Chou, 2010; Ybarra ve ark., 2007) belirtilmektedir.

Ülkemizde internet kullanımının yaygınlığının ve bilgi-iletişim teknolojilerinde son yıllarda gözlenen ilerlemelerin, siber zorbalık sıklığında da artışa neden olabileceği öngörülmektedir. Ancak bu konuda yapılan ve sıklığı gösteren çalışmalar sınırlı sayıda görülmektedir. Arıcak ve arkadaşlarının 269 ortaokul ve lise öğrencisi ile yaptığı bir çalışmada (2008); siber zorbalık uygulama sıklığı %36 olarak bildirilmiştir. Lise öğrencileri ile yapılan bir çalışmada; erkeklerin kızlara göre siber zorbalık yapma ve siber zorbalık mağduru olma sıklıklarının daha fazla olduğu rapor edilmiştir (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007). Kız öğrencilerin internet bağımlılığı oranının artmasıyla birlikte yaşam doyumunun düştüğü ve siber zorba olma olasılığının arttığı da başka bir çalışmada belirlenmiştir (Çetin, Peker ve Eroğlu, 2010). Taştekin ve Bayhan 895 lise öğrencisi ile yapmış oldukları bir çalışmada; öğrencilerin %69'unun siber zorbalık veya mağduriyet yaşadıklarını bildirmiştir (2018).

Topçu ve Baker'in 14-18 yaş grubunda olan 666 lise öğrencisi ile yapmış olduğu bir çalışmada; siber zorbalık sıklığı %24.5 ve geleneksel zorbalık sıklığı %23.4 olarak bulunmuş; siber zorbalığa uğrayanların %45.1'inin, geleneksel zorbalığa uğrayanların ise %59.1'inin olay sonrasında öncelikle ebeveynlerinden yardım aldığı gösterilmiştir (2016).

1.3.2. Geleneksel Zorbalık ve Siber Zorbalık Arasındaki Farklar

Siber zorbalık diğer geleneksel zorbalık çeşitlerinden birçok açıdan farklılık göstermektedir. Araştırmacıların özellikle üzerinde durdukları en önemli unsur anonimlik olup, geleneksel zorbalık mağdurları zorba kişinin kim olduğunu bilirken, siber zorbalık mağdurlarının çoğunlukla zorbanın kim olduğunu bilemediği gözlenmektedir (Barlett, 2015; Shariff, 2008). Siber zorbalık yapan gençlerin çoğunun anonim olmayı tercih ettiği, mağdur olmuş gençlerin saldırganlığın kaynağını tanımlayamadığından kendini daha çaresiz hissettiği ve bu durumda anonimliğin gücü temsil ettiği çalışmalarda bildirilmektedir (Cappadocia ve ark. 2013).

Siber zorbalığın, hızlı bir şekilde geniş kitlelere gece veya gündüz günün her anı ulaşabilmesi, zaman sınırlarının ve fiziksel ve kişisel alanların aşıldığı bir durum olması ve mağdurun sürekli zorbalığa uğrama riskinin bulunması bu zorbalık türünün önemli özelliklerindedir (Cowie ve Jennifer, 2008; Belsey, 2007; Kowalski ve Limber, 2007). Geleneksel zorbalığa kıyasla bu tür zorbalıkta daha fazla kişi büyük bir hızla olaydan haberdar olabilmekte ve yaşanan siber zorbalık olayının bilinirliğinin artması onun mağdur açısından daha aşağılayıcı olması anlamına gelmektedir (Robinson ve ark., 2015). Mağdurun yaşadığı siber zorbalığa çok kısa sürede birçok kişinin şahit olabilmesi, siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan daha tehlikeli hale getirebilmektedir (Bauman, 2007).

1.3.3. Siber Zorbalık İle İlgili Risk Faktörleri

Siber zorbalık gibi şiddet içeren davranışları ortaya çıkartan birçok risk etmeni tanımlanabileceği gibi, bu tür davranışlara karşı koruyucu olduğu düşünülen faktörlerin de ön plana çıktığı araştırmalarda gözlenmektedir.

Siber zorbalık mağduru olmanın siber zorba olmayı öngören en önemli belirteç olduğu Kowalski ve arkadaşlarının yapmış olduğu meta-analizde raporlanmıştır (2014). Diğer yandan, interneti kullanma süresinin siber zorbalık

yapma ya da mağduru olmayı etkileyen önemli bir unsur olduğu ve internette bulunma süresi yüksek olan çocuklarda siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının da arttığı belirlenmiştir (Süslü, 2018; Erdur-Baker, 2010; Smith ve ark. 2008; Burnukara, 2009; Hinduja ve Patchin, 2008).

Bazı araştırmacılar, sınıf seviyesinin yükselmesi yani yaşın artmasıyla birlikte ergenlerin teknolojiyi kullanma becerilerinin ve teknolojik araçlara ulaşabilme olanaklarının arttığını, bu nedenle siber zorbalık yapma oranlarının da arttığını ifade etmektedir (Kowalski ve Limber, 2007; Ayas ve Horzum, 2011). Diğer yandan, bazı araştırmacılar ise sanal zorbalığa dahil olmada yaş açısından herhangi bir farklılığın bulunmadığını belirtmektedir (Beran ve Li, 2005; Smith ve ark., 2006).

Düşük sosyal ve duygusal yetkinliklerin zorbalık için bir risk faktörü olduğu öne sürülürken, yüksek sosyal ve duygusal yetkinliklerin ve empatinin ise zorbalık karşısında koruyucu faktörler olduğu belirtilmektedir (Zych ve ark., 2017). Bunu destekler nitelikte olmak üzere önceki çalışmalarda; okulda başarılı olma ve sosyal becerilerin gelişmiş olmasının kişileri zorba veya mağdur olmaktan ve sonuç olarak da yaşamlarının ileri dönemlerinde depresif olmaktan koruyan bir faktör olarak tanımlandığı bildirilmektedir (Ttofi ve ark. 2014). Ybarra ve Mitchell (2004), siber zorba ve mağdurların ebeveynleriyle duygusal bağlarının yetersiz olduğunu, sanal ortamdaki etkinliklerinin ebeveynleri tarafından yeterince denetlenmediğini ve bu çocukların internet dışındaki ortamlarda da mağduriyet yaşadıklarını bildirmiştir.

Akran etkisinin ergenlerin siber zorbalığa katılımı ile önemli derecede ilişkili olduğu bulunmuştur. Yalnız hissetmek, popüler olmadığını düşünmek ve okulda arkadaşsızlık siber zorbalık mağduriyeti için risk faktörü iken (Wachs ve ark, 2012), uygunsuz arkadaşlarla olan etkileşim ergenlerin siber zorbalığa katılma riskini arttırmaktadır (Card ve Little, 2006).

1.3.4. Siber Zorbalığın Etkileri

Siber zorbalığa maruz kalmanın bireylerde duygusal ve davranışsal sorunlara neden olduğu bildirilmektedir (Kim ve ark.,2017). Çalışmalar incelendiğinde; siber zorbalık mağdurlarının kendilerini üzgün, depresif, değersiz ve öfkeli hissettikleri, utandıkları ve intihar düşüncesi yaşadıkları bildirilmiştir (Ortega ve ark., 2009). Hinduja ve Patchin'in 1.963 öğrenci ile yapmış olduğu bir araştırmada; siber zorbalık mağdurlarının diğer akranlarına göre daha fazla intihar düşüncesine sahip olduğu gözlenmiştir (Hinduja ve Patchin, 2010).

Siber zorbalığa maruz kalan ergenlerin okuldan uzaklaştığı, okula devamsızlıklarının arttığı, okulu güvenilir bir yer olarak görmediği, akademik başarılarının düştüğü ve okulu bıraktığı önceki çalışmalarda gösterilmiştir (Beran ve Li, 2005; Varjas ve ark., 2009; Campbell ve ark., 2012; Shpiegel ve Apter, 2015; Chang ve ark. 2015; Kowalski ve Limber, 2013). Kestel ve Akbıyık'ın yapmış olduğu bir çalışmaya göre (2016); siber zorbalığa uğrayan öğrencilerin öfke, korku ve tedirginlik yaşadıkları, siber zorbalığı başka bireyler ile paylaşmadıkları, ilişkilerinde problemler yaşadıkları, ders çalışma sürelerinin azaldığı ve akademik başarılarının düştüğü bildirilmiştir. Siber zorbalık mağdurlarının akademik başarılarındaki hızlı düşüşün, derslere odaklanamama ve çaresiz ve dışlanmış hissetme gibi nedenlerden kaynaklanabileceği belirtilmektedir (Beran ve Li, 2005).

Önemli bir nokta olarak; bazı araştırmacılar, zorbalık yapan birçok kişinin geçmişte zorbalığa maruz kalan bireyler olduğunu, psikolojik ve psikosomatik sorunlar yaşadıklarını ve intihar risklerinin bulunduğunu belirtmektedir (Dehue ve ark., 2008, Topçu, 2008; Wal ve ark., 2003; McKenna ve ark, 2011). Önceki çalışmalarda; siber zorbalık yapma veya mağdur olma ile madde kullanımının artması arasında da ilişki bulunduğu bildirilmektedir (Cenat ve ark., 2018; Farrell ve ark., 2018). Kim ve arkadaşlarının 4.940 öğrenci ile yapmış olduğu bir çalışmada (2018); siber zorbalığa maruz kalan kızların madde kullanım sıklığının erkeklere göre daha fazla olduğu bildirilmiştir.

1.3.5. Siber Zorbalık İle Kişisel Başetme Yöntemleri

Siber zorbalığa maruz kalan ergenler çeşitli yollarla bu sorunla başetmeye çalışmaktadır. Siber zorbalık araştırmalarında bu durumun önlenmesi ve müdahale edilmesi amacıyla kullanılabilir yöntemlerin; güvenilen birine söyleme, misilleme yapmaktan kaçınma, zorbalığı bildirme ve mağdura yardım teklif etme olduğu belirtilmektedir (Perren ve ark., 2012). Buna karşın, Zhou ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada (2013); mağdurların büyük bir kısmının bu sorunlarını teknolojiyi kullanarak çözdüğü, %46'sının görmezden geldiği ve tepki vermediği, %36'sının çevresindekilere bahsederek yardım istediği (bunların %66'sı sınıf arkadaşı, %29'u ebeveyni, %28'i kardeşi ve %3'ü öğretmenleri), %32'sinin hesabını veya programı sildiği, %25'inin çevrimiçi hesaplarını değiştirdiği ve %12'sinin ise intikam aldığı bildirilmiştir.

Parris ve arkadaşları (2011), siber zorbalığa verilen tepkileri kategorize etmiş ve reaktif başa çıkma ve önleyici başa çıkma yöntemlerini tanımlamıştır. Reaktif başa çıkma yöntemleri arasında; kaçınma, kabul etme, ispat etme ve sosyal destek isteme yer alırken, önleyici başa çıkma yöntemleri ise biriyle yüz yüze konuşma, güvenliği ve farkındalığı artırma ve çaresizlik inancını uzaklaştırma gibi yöntemleri içermektedir. Mağdurların siber zorbalığın stresli durumlarıyla mücadele ederken kullandıkları yöntemler de farklılaşabilmektedir. Aracın teknik yönlerini kullanarak zorbayla olan iletişimi sınırlama, yöneticilerle iletişim kurma (sunucu yöneticileri, internet yardım sayfaları, mobil sağlayıcılardan belirli numaraları engellemelerini isteme vb), kullanıcı zorbalığını bildirme, zorbaların sitede engellenmesi ve yeni hesap oluşturma gibi yöntemler oldukça sık kullanılmaktadır (Šléglová ve Cerna, 2011). Price ve Dalgleish; ergenlerin siber zorbalık ile başetmek için güvendikleri arkadaş ya da öğretmenlerinden yardım istediklerini, bir süre çevrimdışı kaldıklarını, zorba tarafından kullanılan web sitelerini kullanmadıklarını ve zorbayı engellediklerini belirtmiştir (2010).

Cinsiyet bakımından karşılaştırıldığında; siber zorbalığa maruz kalan kızların erkeklere kıyasla sosyal destek arama eğilimlerinin daha fazla olduğu, erkeklerin ise

aktif biçimde mücadele etmeyi daha fazla tercih ettikleri saptanmıştır (Burnukara, 2009; Li, 2006).

Önceki araştırmalar; mağdur olan öğrencilerin, kendilerine ne olduğunu ebeveynlerine veya öğretmenlerine anlatmak yerine arkadaşlarına anlatmaya daha yatkın olduklarını ortaya koymuştur (Arıca ve ark., 2008; Smith ve ark., 2008). Ergen, çevresinden ne kadar çok sosyal destek görürse ait olma, arkadaşlık ve yakınlık kurma ve sevgi gibi ihtiyaçları karşılanmış olacaktır. Eroğlu ve Peker yapmış oldukları çalışmada; algılanan sosyal desteğin artmasının bireyin internette mağdur olma riskini azaltacağını ve mağduriyet yaşansa bile bireyin bu sorunun üstesinden daha kolay gelebileceğini bildirmiştir (2011).

1.3.6. Siber Zorbalık Teorileri

1.3.6.1. Genel Saldırganlık Modeli

Şiddet içeren bilgisayar oyunlarının agresif düşünce, davranış ve sonuçlarının incelendiği bir çalışmada; bu tip bilgisayar oyunu oynayan kişilerin gerçek hayattaki beklentileriyle ilgili algılarının farklılaştığı bulunmuştur (Anderson ve Bushman, 2001). Bu çalışmadan hareketle Genel Saldırganlık Modeli ilk olarak Bushman ve Anderson (2002) tarafından ortaya atılmış, alana özgü Sosyal Öğrenme Kuramı ve Sosyal Etkileşim Kuramı gibi saldırganlık kuramlarını bütünleştiren bir çerçeve sağlamıştır.

Kowalski ve arkadaşlarının genel saldırganlık modelini temel alarak yapmış oldukları çalışmaya göre; kişisel ve çevresel faktörlerin siber zorbalığa giden yolda önemli bir etkisinin olduğu gösterilmiştir. Bu çalışmada; kişisel faktörler yaş, cinsiyet, sosyoekonomik durum, teknoloji kullanımı olarak tanımlanırken, çevresel faktörler ise algılanan anonimlik, ailenin ilgisi, tahrik edilmiş olma veya sosyal olarak desteklenmiş olma gibi saldırganlığı arttıracak veya azaltacak duruma özgü etkenler olarak tanımlanmıştır (2014).

1.3.6.2. Mantıklı Eylem Teorisi

Mantıklı eylem teorisine göre; bireylerin davranışları bir dizi mantıklı zihinsel aktivitenin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Fishbein ve Ajzen (1975), kişinin davranışını o davranışı yapmaya yönelik niyetinin olmasının belirlediğini, bu niyetin güçlü olmasının davranışın gerçekleşme olasılığını arttırdığını, o davranışa karşı tutumun ve öznel normların bireyin inançları tarafından şekillendiğini belirtmektedir.

Mantıklı eylem teorisini temel alarak Doanne ve arkadaşları (2016) tarafından yürütülen video tabanlı bir önleme/müdahale programında; siber zorbalık bilgisini artırmak, siber zorbalık mağdurlarına karşı empati kurmak ve bu tip zorbalık hakkında olumlu tutumları azaltmak amaçlanmıştır. Kontrol grubu ve deney grubu bir ay sonra karşılaştırıldığında video tabanlı öğrenme programının oldukça etkili olduğu bulunmuştur.

1.3.6.3. Planlanmış Davranış Teorisi

Planlanmış Davranış Teorisi, Mantıklı Eylem Teorisi'ne algılanmış davranışsal kontrol değişkeninin eklenmesiyle geliştirilmiştir (Akça, 2012). İlk olarak Ajzen ve Fishbein tarafından tanımlanan ve odak noktası insan davranışı olan teori, bireylerin belirli davranışlarda bulunmalarına etki eden faktörleri açıklamayı amaçlamaktadır. Tutum, öznel norm ve algılanan davranış kontrolü davranışsal niyetin üç faktörü olarak belirlenmiştir. Tutum kavramı, “kişinin bir davranışı olumlu veya olumsuz olarak değerlendirmesi veya söz konusu davranışa değer biçmesi” olarak tanımlanmıştır. Öznel norm “davranışı gerçekleştirip gerçekleştirilmeye yönelik algılanan sosyal baskı”; algılanan davranış kontrolü ise “davranışı gerçekleştirmenin algılanan kolaylığı veya zorluğu” anlamına gelmektedir (Ajzen, 1991). Planlanmış davranış teorisi, davranışın daha sonradan oluşan bireyin tutumu, öznel normları ve algılanan davranış kontrolü ile belirlendiğini gösterir. Teori ile ilgili yapılan çalışmalarda; bireyin tutumunun, öznel normlarının olumlu olmasının

ve algılanan davranışsal kontrolün artmasının bireylerin davranışı gerçekleştirme motivasyonlarını arttırdığı belirlenmiştir.

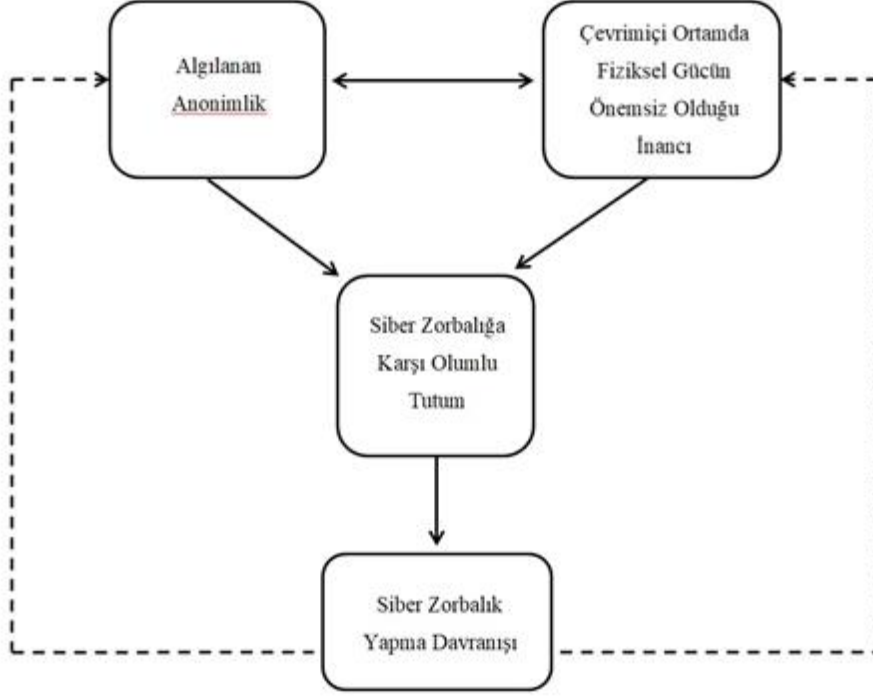
Tokunaga (2010); planlanmış davranış teorisine göre, siber zorbalık hakkında kişinin tutumlarının ve öznel normlarının olumlu olmasının, siber zorbalık yapmak için fırsatlarının bulunmasının ve herhangi bir engelle karşılaşmamasının davranışın gerçekleştirilmesine yol açtığını belirtmektedir. Davranışa yönelik tutumlar, insanların sahip oldukları davranışsal inançlardan doğar (Heirman, 2012). Arzu edilen sonuçlara sahip olduğuna inandığımız davranışlara karşı olumlu bir tutum gösterirken, çoğunlukla olumsuz sonuçlara sahip olduğuna algıladığımız davranışlara karşı olumsuz tutumlar gösteririz. Örneğin katılımcıların, şiddetin gerekçelendirilmesi ölçeğinden yüksek puanlar almaları, onların saldırganlığı kabul edilebilir bir durum olarak gördüğünü ve siber zorbalık yapabileceklerini yansıtmaktadır (Calvate, 2010).

Planlanmış Davranış Teorisi temel alınarak hazırlanan ve Almanya’da uygulanan sınıf temelli “Medya Kahramanları” programı; öğrencilere bilgi aktarımı yoluyla tanımları sunmakta, siber zorbalığın yasal arka planını anlatmakta ve mağdur ile empatiyi teşvik ederek tutum ve inançlardaki değişiklikleri hedeflemektedir. Program sayesinde öğrenciler, rol oynama ve tartışmalar gibi yöntemler ile sınıf arkadaşları ile daha yakın etkileşim kurarak, başkalarının nasıl davranmasını beklediğine dair inançlar gibi öznel normlarının sınıftaki gerçek normların yeterli bir temsili olamayacağını farkına varmaktadır (Schultze ve ark., 2016).

1.3.6.4. Barlett ve Gentile Siber Zorbalık Modeli

Barlett ve Gentile’nin oluşturduğu bu modele göre; kişinin teknolojiyi kullanarak başka birisine zarar verdiği çevrimiçi dünyada anonim olma ihtimalinin yüksek olduğu ve bu dünyanın bireylerin başkalarına zarar vermesine izin veren bir alan olduğu öne sürülmekte ve siber zorbalık davranışının öğrenilen bir süreç olduğu belirtilmektedir. Siber zorbalık deneyimlerinin devam etmesi, bireyde siber

zorbalıkla ilgili olumlu tutumlar oluşmasına neden olmakta ve davranışların tekrarlanması kolaylaşmaktadır (Barlett, 2017).

Şekil 1.1. Barlett ve Gentile Siber Zorbalık Modeli

(Tek yönlü oklar zamana bağlı nedensel ilişkiyi, çift yönlü oklar korelasyonel ilişkiyi ve kesik çizgiler ise geri beslemeyi göstermektedir) (Barlett, 2017'den uyarlanmıştır).

Barlett ve arkadaşları tarafından Barlett-Gentile siber zorbalık modelini test etmek amacıyla yaşları 18 ile 24 arasında değişen 161 kişiden oluşan ve üç bölüm içeren bir çalışma yapılmıştır. Birinci bölümde fiziksel gücün çevrimiçi ortamda önemsiz olduğu inancı ve anonimlik algısı; ikinci bölümde siber zorbalık ile ilgili olumlu tutum ve üçüncü bölümde ise siber zorbalıkta bulunma davranışı çalışılmıştır. Boylamsal yöntem ile yapılan çalışmanın sonuçları modeli destekler nitelikte bulunmuştur. Birinci bölümdeki anonimlik algısı ve çevrimiçi ortamda fiziksel gücün

önemsiz olduğu inancı ikinci bölümdeki olumlu siber zorbalık tutumunu; ikinci bölümdeki olumlu siber zorbalık tutumu ise üçüncü bölümdeki siber zorbalık yapma davranışını yordamaktadır (Barlett ve ark., 2016) (Şekil 1.1).

1.3.7. Siber Zorbalık Duyarlılığı

Kişilerin siber zorbalık davranışına maruz kalmaması için teknoloji ve internet kullanıcılarının, siber zorba davranışlarının neler olduğunu bilmesi, bu davranış önleme konusunda tedbir alması ve internetin doğru kullanımı konusunda bireylerin eğitilmesi siber duyarlılık olarak nitelendirilmektedir (Hinduja ve Patchin, 2010).

Siber zorbalık duyarlılığı, “internet ve cep telefonu gibi siber araçların kullanımı esnasında zorba davranışlara maruz kalmaya yol açabilecek davranışlardan uzak durma, bu türlü tehditlerin varlığından haberdar olma ve tedbir alma ve tehdit oluşturabilecek uyarıcıları fark etmeye yönelik dikkati yüksek tutma davranışları” olarak tanımlanmaktadır (Tanrıkulu, 2011).

Ergenlerde siber zorbalık duyarlılığını etkileyen çeşitli bireysel, ailesel ya da toplumsal etmenler bulunmaktadır. Ergenler genellikle çevrimiçi içeriğin güvenilirliğini ve çevrimiçi kurdukları ilişkileri sorgulamada kritik kapasiteye sahip değildir (UNICEF – The State of the World's Children: Children in a Digital World, 2017). Ergenlerin “riski bir öğrenme süreci” olarak değerlendirdikleri ve potansiyel olarak zararlı etkileşimler noktasına yükseldiğinde bir kez düzeltmek için koruyucu önlemler aldıkları bildirilmektedir (Wisniewski ve ark., 2016).

Risk alma ve özerklik arayışının, ergenliğin doğal ve gerekli bir parçası olduğu öne sürülmekte ve bu tür deneyimlerin önlenmesinin gelişimsel sorunlara neden olduğu bildirilmektedir. Ergende çevrimiçi güvenliğine yönelik yeni müdahalelerin, gençlerin yetişkin olarak nasıl yaptığımızı değil, çevrimiçi gizliliklerini nasıl yönettiğini yansıtması gerekmektedir. Bu nedenle, ergen çevrimiçi güvenliğine yönelik tasarım temelli müdahalelerin uzun vadeli hedefinin gençlere

yetişkinlik dönemine geçerken yalnızca çevrimiçi risklerden korunmayı değil aslında çevrimiçi riskleri nasıl etkili bir şekilde yöneteceklerini öğretmek olması gerektiği ileri sürülmektedir (Wisniewski, 2018). Önceki çalışmalarda; gizliliğin ihlali ve uygunsuz içeriğe maruz kalma ile ilgili risklerin 8-12 yaş arası çocuklar için geçerli olduğu, yabancılarla temas kurmaya ilişkin risklerin ise 12-17 yaş arasındaki ergenler için önemli olduğu bildirilmektedir (Zilka, 2018).

Siber zorbalık duyarlılığı ile ilgili olarak lise öğrencilerinde yapılan bir çalışmada; erkeklerin siber zorbalık duyarlılığının kızlara göre daha düşük olduğu bulunmuştur (Kımay, 2012). Kılınç'ın (2015) 774 lise öğrencisi ile yapmış olduğu ve öğrencilerin siber zorbalığa ilişkin duyarlılık puanlarının incelendiği bir çalışmada; düşük düzeyde duyarlılığa sahip olma oranı %6.85, orta düzeyde duyarlılığa sahip olma oranı %30.88 ve yüksek düzeyde duyarlılığa sahip olma oranı %62.27 olarak saptanmıştır. Aynı çalışmada kız öğrencilerin siber zorbalık duyarlılığı puanlarının erkek öğrencilerden daha fazla olduğu saptanmıştır. Genel olarak siber zorbalık duyarlılığı ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde; büyük çoğunluğunda kız öğrencilerin ortalama puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Gezgin ve Çuhadar, 2012; Aktürk, 2015; Şentürk ve Bayat, 2016). Bu çalışmalardan farklı olarak, Elçi ve Seçkin (2016) ise erkek öğrencilerin siber zorbalık duyarlılığı puanlarının kız öğrencilerden daha fazla olduğunu raporlamıştır.

Lawler ve Molluzzo'nun yaptığı bir çalışmada; üniversite öğrencilerinin %91'i siber zorbalığın farkında olduğunu ve %52'si internetteki zorbalığı kendileri için önemli bir sorun olarak gördüğünü bildirmiştir (2015).

1.3.8. Sosyal Destek

Kenny'e göre (1990) sosyal destek kuramı, bireyin ailesinden aldığı destekle yaşamındaki zorluklara karşı akıl sağlığı ve fiziksel sağlığını sürdürebilmesidir. Greenberg ve Cropanzano (1993) ise sosyal desteği; bir gruba ait olma, kabul görme ve sevilme olarak tanımlamaktadır. Aile bireyin yaşamının pek çok döneminde önemli bir etkiye sahiptir. Kişiye özellikle kriz dönemlerinde aile ve yakın çevrenin

sağladığı sosyal destek olumsuz etkenlerden koruyucu nitelik taşımaktadır (Zaimoğlu ve Büyükberber, 1992).

Aileden bağımsızlaşma çabaları ile ergenlik döneminde arkadaşlığın ön plana çıkması akranlara verilen önemi büyük ölçüde arttırmaktadır. Arkadaşlar, ergenler ve çocuklar için önemli bir sosyal destek kaynağı olarak gözlenmekte olup, arkadaşlığın psikolojik iyileşmede ve hayat stresini azaltmada önemli bir etken olduğu çalışmalarda bildirilmektedir (Dönmezer, 1999). Siber zorbalıkla ilgili yapılan çalışmalarda; bu durumun ortaya çıkmasında arkadaşlık ilişkilerinin önemli bir belirleyici olduğu öne sürülmekte; kaliteli bir akran ilişkisi olmayan, ilişki kurma ve sürdürme becerisi yetersiz olan ve az sayıda arkadaşı olan bireylerin siber zorbalığa maruziyet risklerinin arttığı bildirilmektedir (Campfield, 2008; Eroğlu ve Peker, 2011; Sayar, 2006; Çetin ve ark., 2011).

1.3.9. Algılanan Sosyal Destek

Algılanan sosyal destek tanım olarak bakıldığında; sosyal ilişkinin algılanış şekli ve sosyal ağın birey tarafından yeterince destekleyici olarak görülüp görülmediğidir (Sorias, 1988; Procidano ve Heller, 1983). Algılanan sosyal desteğin iki temel bileşenin bulunduğu, gereksinim sırasında başvurulabilecek insanların varlığı algısı ve destekten memnuniyet derecesinin bu bileşenleri içerdiği ve bu iki bileşenin birbirleriyle olan ilişkisinin bireylerin kişilik özelliklerine bağlı olarak değiştiği belirtilmiştir (Karadağ, 2007).

Ergenlik döneminin kendine özgü özellikleri değerlendirildiğinde; ergenlerin sosyal ve ruhsal sorunlarının önlenmesinde ve bu sorunlara müdahale edilmesinde aile ve arkadaşlardan algılanan sosyal desteğin önemli bir kaynak olduğu belirtilmektedir (Cutrona ve ark., 1994). Furman ve Buhrmester (1992), kızların algıladıkları sosyal destek düzeyinin erkeklerden daha fazla olduğunu ve kızların akranlarıyla daha güçlü ilişkiler kurduğunu bildirmiştir. Barry (2006, 2010), akran etkisinin gençlerin ilişkilerinde yaptıkları seçimleri ve bu ilişkilerdeki çeşitli rolleri de şekillendirdiğini vurgulamıştır. Ergenlerin ebeveynlerinden bağımsız olma

isteklerinin akranlarla harcanan zamandaki artışa neden olduğu bilinmekle birlikte; ebeveyn desteği, ergenlerin gelişimi ve uyumu için oldukça önemlidir.

Siber zorbalığa maruz kalan ergenlerle yapılan çalışmalarda algılanan sosyal desteğin önemli bir belirleyici olduğu saptanmıştır. Araştırmalar, siber zorbalık durumlarında sosyal destek aramanın bu sorunun çözümünde yardımcı bir strateji olduğunu göstermektedir (Livingstone ve ark., 2011). Başa çıkma stratejilerinin kullanımını ve etkinliği konusunda yapılmış bir çalışmada; destek isteyen mağdurların %91'inin bu stratejiyi duygusal olarak yararlı bulduğu gösterilmiş ve diğer insanların durumu çözecek araçlara sahip olmasalar da, birey için zengin bir duygusal destek kaynağı oldukları gözlenmiştir (Machackova ve ark., 2013). Arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal desteğin artması durumunda siber zorbalık yapma ve siber zorbalık mağduru olma risklerinde azalma olduğu bildirilmiştir (Bingöl ve Tanrıkulu, 2014).

Sosyal medya alanındaki araştırma bulguları, ebeveynlerin gençleri siber zorba veya mağdur olmadan koruyan önemli bir figür olduğunu göstermekte olup, yetersiz bir ebeveyn-ergen ilişkisinin ergende siber zorbalığa uğrama riskini arttırdığı gözlenmektedir. Ebeveynlerin, gençlerin medya tüketimine ilişkin olarak en önemli sosyal etki kaynağı olduğu ve ebeveynin ergen ile olan uygun ilişkisinin bu konuda önemli bir belirleyici olduğu tespit edilmiştir (Moscardelli ve Divine, 2007). Ebeveynlerin, kişisel bilgilerin açıklanmasının riskleri ve olumsuz sonuçları ile ilgili olarak ergeni bilgilendirmesi, kişisel bilgileri koruma ve hangi bilgileri paylaşabilecekleri konusunda yol gösterici olması ergenin siber zorbalıktan korunmasında önemli görülmektedir (Liu ve ark., 2013).

Ebeveynlerinden yeterli destek ve ilgiyi sağlayamayan ergenlerin, bu desteği ve ilgiyi alabilenlere kıyasla psikolojik olarak daha dengesiz olduğu, olumsuz ve antisosyal davranışları daha fazla gösterdiği, olumsuz aile ortamından kaçınmak için dijital teknolojileri daha fazla kullandığı ve buna bağlı olarak teknoloji bağımlılığı riskini de daha fazla taşıdığı çalışmalarda bildirilmiştir (Park ve ark., 2008). Özellikle ebeveynleri ile kurdukları ilişkilerinde daha yaygın olarak problem yaşayan ve aile içi çatışmaların yaygın olduğu ailelerde büyüyen ergenler, ebeveyn ilgisini sağlamak ya da saldırganlığı ifade edebilmek için dijital teknolojileri daha sıklıkla

kullanmaktadır (Makri-Botsari ve Karagianni, 2014). Ybarra ve Mitchell 2004 yılında yaptıkları bir çalışmada; hem siber zorba hem de mağdur olma ile aile içi anlaşmazlık, uyumsuzluk ve çocuklar üzerinde ebeveyn denetiminin yetersiz olması arasında anlamlı ilişki bulmuştur.

1.3.10. Ebeveyne ve Akarana Bağlanma

Genel olarak bağlanma, iki kişi arasındaki güçlü bağ olarak tanımlanmaktadır. Bağlanma, kişilerin çevresindeki özellikle duygusal olarak önemli bakım verenlerle yakın ve güçlü ilişkiler kurma ve yakınlığı koruma eğilimi olup; yakınlık, etkili gelişimsel sonuçları teşvik etmek için işlev gören güven duyma ile sonuçlanmaktadır (Bowlby, 1988).

Ainsworth ve arkadaşlarının (1978) yapmış olduğu “Yabancı Durum Deneyi” isimli bir çalışmada; anne ve çocuk arasında, güvenli, kaygılı kararsız ve kaçınan olmak üzere üç bağlanma biçimi olduğu belirlenmiştir. Buna göre; güvenli biçimde bağlanan çocuklar yeni kişilere ve deneyimlere olumlu tepki veren, tehdit durumlarında ebeveyni ile yakınlık kurmak isteyen ve onu güvenli üs olarak kullanıp etrafını keşfetmeye devam eden çocuklardır. Kaygılı-kararsız bağlanan çocuklar ebeveyninin endişe ve sorunları nedeniyle kaygısı artan, tehdit işaretlerine karşı aşırı duyarlı ve ebeveynlerini güvenli bir üs olarak kullanamayan çocuklardır. Kaçınan bağlanma gösterenler ise tehdit ile ilişkili duygu ve tepkilerini bastırmakta zorlanan çocuklardır (Doğan, 2016).

Bebeklik dönemindeki bağlanmanın işlevi bakım gerektiren çocuğun fiziksel tehlikelerden korunması iken ergenlik döneminde bağlanmanın işlevi ise özerklik arayışı dönemini daha sağlıklı geçirebilmektir (Sümer, 2006). Bağlanma stillerinin kişileri çocukluk dönemi sonrasında da etkilemeye devam ettiği çalışmalarda bildirilmiştir (Sümer, 2006).

Geleneksel zorbalık ile ilgili yapılan çalışmalarda; güvensiz bağlanma stilleri olan çocukların geleneksel zorbalığa maruz kalma ihtimalinin daha yüksek olduğu saptanmıştır (Kokkinos, 2013).

Güvensiz bağlanma stilleriyle karakterize olan bireylerin, ilişkileri kurma ve sürdürmede zorluk yaşamaları ve kişilerarası ihtiyaçlarını karşılamak için çevrimiçi dünyaya güvenmeleri ihtimal dahilinde görülmektedir (Worsley ve ark., 2007). Bunu destekler nitelikte olmak üzere; kaygılı bağlanma stili olan kişilerin üzgün veya yalnız hissettiklerinde sosyal medyayı daha fazla kullanma ve kişisel bilgilerini açıklama gibi davranış örüntüleri nedeniyle siber zorbalığa uğrama risklerinin daha yüksek olduğu çalışmalarda saptanmıştır (Worsley ve ark., 2018; Oldmeadow ve ark. 2013). Güvenli bağlanmanın psikolojik sorunların görülme riskini azalttığı, buna karşın olumsuz bağlanma kalıplarının kırılma riskine neden olabileceği bildirilmektedir (Kokkinos, 2013). Chang ve ark. (2015); ebeveyn ile bağlanma düzeyleri düşük olan ergenlerin internet bağımlılığı, siber zorbalık, sigara içme ve depresyon olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermiştir. Benzer olarak, Ybarra ve Mitchell (2004), ebeveyni ile arasındaki duygusal bağı zayıf olan ergenlerin güçlü bir bağa sahip olanlara kıyasla siber zorbalığa iki kat daha fazla maruz kaldığını, siber zorbalık maruziyeti yaşayan kişilerin %44'ünün ebeveynleriyle arasındaki duygusal bağı zayıf olduğunu ve bu durumun siber zorbalık yapma olasılığını üç kat arttırdığını belirlemiştir. Ebeveynlik stilleri ve ebeveyn-çocuk ilişkisi ile zorba, mağdur ve siber zorba olma durumu arasında ilişkinin incelendiği bir çalışmada; çocuklarıyla daha az iletişim kuran, destekleyici olmayan ve onları ihmal eden ebeveynlerin çocuklarının siber zorbalık mağduru olma olasılığının arttığı bulunmuştur (Lereya ve ark., 2013).

Ebeveynlerin ergenle olan olumlu ilişkisinin ve destekleyici olmasının önemli olduğunun vurgulandığı bir çalışmada; internet kullanım sıklığı az olan ve yalnızlık hissetmediğini belirten ergenlerin ebeveynlerinin, çocuklarının çevrimiçi etkinliklerinden haberdar olduğu gözlenmiştir (Ang ve ark. 2012). Diğer yandan, akranları veya ebeveynleriyle zayıf ilişkileri olan siber zorbalık mağdurlarının, başkalarından yardım isteme olasılıklarının da daha düşük olduğu önceki bir çalışmada belirlenmiştir (Ševčíková ve ark. 2015).

1.4. Araştırmanın Önemi

Bilişim teknolojilerindeki hızlı değişim, internet kullanımında artış ve internete ulaşılabilirliğin kolaylaşması beraberinde sorunların da artmasına neden olmuştur. International Telecommunication Union (ITU) istatistikleri; 2018 yılı sonunda dünya nüfusunun %51.2'sinin ya da 3.9 milyar kişinin internet kullanıyor olacağını öngörmektedir. Bu artışla beraber ve sosyal medya kullanımının artmasıyla birlikte, siber zorbalık dünya çapında en yaygın sosyal sorunlardan biri haline gelmiştir (Görzig ve Frumkin, 2013). Internet World Stats Aralık 2018 verilerine göre; dünyada en çok internet kullanıcılarına sahip ülkeler sıralamasında Türkiye 56 milyon kullanıcı ile 18. ülke olmuştur. TÜİK'in 2018 yılında yayınladığı "Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması"nda; internet kullanım sıklığının 16-74 yaş grubundaki bireylerde %72.9 olduğu ve hanelerin %83.8'inin evden internete erişim olanağına sahip olduğu saptanmıştır. Dolayısıyla, ülkemiz internet kullanımının yaygınlığı nedeniyle siber zorbalık riskinin önemli olduğu bir ülke olarak gözlenmektedir.

Rasyonel düşünme gibi üst düzey bilişsel işlevleri yöneten prefrontal korteksin erken yetişkinliğe kadar henüz tam olarak gelişmemesi nedeniyle ergenlerin risk alma davranışına katılma ihtimalinin arttığı bildirilmektedir (Dahl, 2004). Yapılan çalışmalar; ergenlerin bencil davranışlar sergileyebildiğini, kişisel masallar oluşturabildiğini, yaşam deneyimlerinin benzersiz olduğu düşüncesinin, onlara başkalarını tehdit eden risklere karşı bir dayanıklılık hissi verdiğini göstermekte olup bu durum ergenleri siber zorbalık riskine açık hale getirmektedir (Reyna, 2006).

Önceki çalışmalar; siber zorbalık denilen çevrimiçi kişilerarası şiddet biçiminin gençler arasında yaygın olduğunu, okul çağındaki gençlerin yaklaşık %75'inin yılda en az bir kez siber zorbalık yaşadığını ortaya koymaktadır (Juvonen ve Gross, 2008). Gençlerin hem mağdur hem de fail olarak bu tür kişilerarası şiddete dahil olduğu araştırmalarda belirtilmektedir (Elsaesser, 2017). Zych ve arkadaşları; her 3 çocuktan 1'inin zorbalık türlerinden birine, her 5 çocuktan 1'inin de siber

zorbalığa maruz kaldığını bildirmiştir (2015). Bu yüksek sıklık ve ergenlerin interneti sosyalleşme için kullanmaya devam etme ihtimalleri göz önüne alındığında, siber zorbalık büyüyen bir halk sağlığı sorunu olarak göze çarpmaktadır.

Siber zorbalığın hem kısa hem de uzun dönemde olumsuz etkilerinin olduğu, siber zorbalık mağdurlarında içe kapanıklık, benlik saygısında azalma, okul devamsızlığı, depresyon, kaygı bozuklukları ve intihar görüldüğü çalışmalarda bildirilmiştir (Raskauskas ve Stoltz, 2007; Dredge, 2014). Bu olumsuz etkilerinin önlenmesi için, siber zorbalık kavramının bilinmesi, sıklığının azaltılması ve bu sorunun önlenmesi gerekli görülmektedir (Arıca, Kınay ve Tanrıku, 2012).

Son yıllarda ortaya atılan bir kavram olan siber zorbalık duyarlılığına sahip olmanın, bu tip zorbalığı önlemede ve zararlarını azaltmada önemli bir etken olabileceği çalışmalarda bildirilmektedir (Uysal ve ark., 2014). Siber zorba davranışlar kişi tarafından tehdit olarak algılanabilmekte olup ve bu tehdiye karşı bireylerin kendilerini koruyabilmeleri duyarlılıklarının artması ile gerçekleşebilmektedir. Ergenlerin sanal ortamda siber zorbalığa maruz kalmamaları ya da kendilerinin siber zorba olmamaları için; buna yol açabilecek davranışlardan kaçınmaları, siber ortamdaki tehlikelerin farkında olmaları ve tehdit oluşturabilecek uyarıcılara dikkat etmeleri yani siber zorbalık duyarlılığına sahip olmaları önemlidir. Siber zorbalık duyarlılığının oluşmasında ergenlerin ebeveynlerinden ve akranlarından aldıkları sosyal desteğin ve ebeveynleri ve akranları ile olan güvenli bağlanmasının önemli faktörler olduğu öngörülmüş ve alan yazında bu kavramların birbirleriyle ilişkili olduğu gözlenmiştir.

1.5. Amaç

Bu çalışmanın amacı; lise öğrencilerinde sosyodemografik özelliklerin, internet kullanım durumunun, algılanan sosyal desteğin ve ebeveyn ve akran ile olan bağlanmanın siber zorbalık duyarlılığı üzerine olan etkilerinin incelenmesidir.

2.GEREÇ VE YÖNTEM

2.1. Örneklem

Bu çalışmanın örneklemini, Tekirdağ İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden araştırmaya dahil edilmek üzere izni alınan liselerde öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmanın etik kurul izni Ankara Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 31/01/2019 tarih ve 7009 sayı ile alınmıştır (Ek7). Araştırma ilişkisel bir çalışma olarak lise öğrencilerinde gerçekleştirilmiştir.

2.2. Çalışmaya Dahil Olma Ölçütleri

1. İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından uygulama yapılmasına izin verilen liselerde öğrenim görüyor olmak,
2. Öğrencinin ebeveyninin Ebeveyn Onam Formu'nu imzalamış olması,
3. Öğrencinin Bilgilendirilmiş Onam Formunu okuması ve çalışmaya katılmayı kabul etmesi.

2.3. Çalışmadan Dışlanma Ölçütleri

1. Daha önce çocuk istismarı veya siber zorbalığa maruz kalma nedeniyle öğrencinin kolluk kuvvetlerine veya adli mercilere başvuru öyküsünün olması,
2. Öğrencinin ebeveyninin "Ebeveyn Onam Formu'nu imzalamamış olması,
3. Öğrencinin çalışmaya katılmayı kabul etmemesi.

2.4. Varsayımlar

Çalışmaya katılan öğrenciler veri toplama araçlarında sorulan sorulara samimi olarak cevap vermiştir.

2.5. Sınırlılıklar

Bu çalışmaya sadece Tekirdağ ili Çerkezköy ilçesinde, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı liselerde eğitim gören öğrencilerden seçkisiz olarak seçilen öğrenciler katıldığından sonuçlar tüm lise öğrencileri için genellenemez.

2.6. Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplamak amacıyla; Kişisel Bilgi Formu (Ek 3), Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği (Ek 4), Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (Ek 5) ve Ebeveyne ve Akrana Bağlanma Ölçeği (Ek 6) kullanılmıştır.

2.6.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formunda katılımcının okumakta olduğu okul, sınıf düzeyi, yaşı, cinsiyeti, ikamet yeri, anne ve babasının eğitim durumu, anne ve babasının çalışma durumu, gelir düzeyi, algılanan ders başarısı, internete erişim sıklığı, internete erişim sağlanan araç, internette geçirilen günlük ortalama süre ve internet araçlarının kullanım amacı ile ilgili sorular bulunmaktadır.

2.6.2. Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği (SİZDÖ)

İnternet ortamının risklerine karşı kişinin farkındalığının olup olmadığını belirlemeye yönelik soruları bulunan ölçek 13 madde tek faktörden oluşmakta olup; hayır=1, bazen=2 ve evet=3 şeklinde puanlanmaktadır (Tanrıkulu ve ark., 2013). Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliğinin belirlenmesi için yapılan ayrıntılı analizler sonucu; iç tutarlılık katsayıları.83 ile.90 ve iki yarı test- güvenilirlik katsayıları.75 ile.84 arasında bulunmuş ve ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu belirlenmiştir. Ölçekten alınabilecek en düşük puanın 13, en yüksek puanın ise 39 olduğu ve puanın yüksek olmasının siber zorbalığa ilişkin duyarlılığın yüksek olduğunu gösterdiği bildirilmiştir (Tanrıkulu ve ark., 2013).

2.6.3. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ)

Zimet ve arkadaşları (1988) tarafından geliştirilmiş olan ölçek algılanan sosyal desteğin yeterliliğini değerlendirmektedir. Ölçeğin ülkemizde Eker ve Arkar tarafından 1995 yılında ilk geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmış, daha sonra gözden geçirilmiş formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları da gerçekleştirilmiştir (Eker ve ark., 2001). Ölçek 7'li likert tipi 12 maddeden oluşmaktadır. Söz konusu ölçeğin aile, arkadaş ve özel bir insandan alınan destek olmak üzere 3 alt boyutu bulunmaktadır. Aile desteği ile ilgili maddeler 3, 4, 8, 11; arkadaş desteği ile ilgili maddeler 6, 7, 9, 12 ve özel bir insan desteği ile ilgili maddeler 1, 2, 5, 10 olarak belirlenmiştir.

Türkçeye uyarlama çalışmasında ölçeğin alt boyutları ve toplamı için.80 ve üzerinde hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları (Eker ve Arkar, 1995; Eker, Arkar ve Yıldız, 2001), ölçeğin orijinal formunda alt boyutlar ve toplam için.85 ve üstü olarak bildirilmiş (Zimet ve ark., 1988) ve bu bulgular ÇBASDÖ'nün güvenilirliğini desteklemiştir. Bu çalışmada ÇBASDÖ'nün toplamı için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı 0.84 olarak hesaplanmıştır. Cronbach alfa katsayısı tümü için 0.84, aile 0.81, arkadaş 0.82, özel biri 0.89 olarak ölçülmüştür.

2.6.4. Ebeveyn ve Akrana Bağlanma Envanteri Kısa Formu (EABK)

Envanter, gençlerin ebeveynleri ve akranlarıyla bağlılıklarını ölçmek amacıyla Armsden ve Greenberg (1987) tarafından oluşturulmuştur. Raja ve arkadaşları (1992) tarafından envanterin kısa formu geliştirilmiş ve bu formun Türkçe'ye uyarlaması Günaydın ve arkadaşları (2005) tarafından yapılmıştır. Ebeveyne ve Akrana Bağlanma Ölçeği (EABÖ), öncelikle iki alt ölçekten oluşmakta [Ebeveyne Bağlanma Ölçeği (EBÖ) ve Akrana Bağlanma Ölçeği (ABÖ)], daha sonra bu alt ölçekler de kendi içlerinde benzer şekilde üç alt boyuta bölünmektedir (ebeveyne/akrana güven, ebeveynle/akranla iletişim, ebeveyne/akrana yabancılaşma). İki temel alt ölçek de 7li likert tipi 12'şer maddeden oluşmaktadır.

Güven alt ölçeğine ait maddeler 1, 2, 3, 11; iletişim alt ölçeğine ait maddeler 6, 7, 8, 12 ve yabancılaşma alt ölçeğine ait maddeler 4, 5, 9, 10 olup ters puanlanan maddeler ise 2, 4, 5, 6, 9, 10 olarak belirlenmiştir. Türk örnekleminde yapılan uygulamada üç faktörün ortaya çıkmadığı belirtilmiştir.

2.7. Verilerin Toplanması

Öncelikle Tekirdağ İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden izin alınmıştır. Daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı Tekirdağ İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Çerkezköy İlçesinde yer alan liselerde öğrenim görmekte olan 884 öğrenciye ulaşılmıştır (Ek 8). İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından çalışma için izin verilen okulların idareleri ile görüşülerek verilerin toplanma tarihi belirlenmiştir. Belirlenen sınıflardaki öğrencilerin ebeveynlerine öncelikle onam formları (Ek 1) ulaştırılmış ve imzaları alındıktan sonra öğrenciler ile görüşme yapılmıştır.

Verilerin toplanması okul idaresinin uygun gördüğü saatlerde ve sınıflarda toplu olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı tarafından öğrencilere araştırmanın amacı hakkında yazılı ve sözlü bilgi verilmiş ve yönergeler kendilerine açıklanmıştır. Öğrencilerden, verilerin toplanmasında kullanılacak formlara isim yazmamaları

istenmiş ve kendilerinden toplanan bilgilerin sadece uygulamacı tarafından değerlendirileceği bildirilmiştir.

Öğrencilerin bilgilendirilmiş gönüllü olur formunun doldurulmasından sonra ölçekleri doldurması istenmiştir. Araştırmada kullanılan form ve ölçekler katılımcılara aynı dosya içinde verilmiş ve aynı anda uygulanmıştır. Yapılan incelemede; 884 adet dosyanın 12'sinin eksik ve hatalı doldurulduğu tespit edilmiş ve bu dosyalar hariç tutularak 872 adet dosya çalışmaya dahil edilmiştir.

2.8. İstatistiksel Yöntem

Araştırmanın verileri SPSS 25.0 (Statistical Package for the Social Sciences) istatistiksel paket programı ile analiz edilmiştir. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

Analizlere başlanmadan önce veri girişinin doğruluğu kontrol edilmiş ve ters kodlanan maddelere uygun dönüşüm işlemleri yapılmıştır. Boş bırakılan maddelerin yerine, o maddeye ilişkin, tüm örneklemden alınan ortalama değerler atanmıştır. Bu işlemde sonra her bir ölçek ve alt ölçekler için toplam puan alınmıştır. Ölçek ve alt ölçeklerin ham toplam puanları, standart z puanına çevrilmiş ve ± 3 z puanı aralığı dışında kalan veriler uç değer kabul edildiğinden veri seti içerisinde atılmıştır. 872 öğrenciden veri toplanmasına rağmen uç değer analizi sonucu 41 öğrencinin verileri dışlandığından, analizler 831 öğrenci üzerinden gerçekleştirilmiştir. Verinin normal dağılıp dağılmadığını görmek için tüm değişkenlerin çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerine bakılmış ve bu değerler tüm değişkenler için ± 2 aralığı içerisinde olduğu için verinin betimsel olarak normal dağıldığı varsayılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2013; McKillup, 2012; Wilcox, 2012).

Bulgularında, ilk önce örnekleme ve ölçüm araçlarına dair betimsel özellikler verilmiş, daha sonra araştırma değişkenlerinin birbirleriyle olan ilişkilerine bakmak için yapılan korelasyon analizi sonuçları aktarılmış, sonraki adımda araştırma değişkenlerinin katılımcıların sosyodemografik özellikleri ve internet kullanımı ile ilgili özelliklerine göre değişip değişmediğinin belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları sunulmuş ve en son adımda ise siber zorbalığa ilişkin duyarlılığı yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla yapılan hiyerarşik regresyon analizi bulgularına yer verilmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın hipotezleri doğrultusunda yapılan istatistiksel analizlerin sonuçları verilecektir.

3.1. Örneklem ve Ölçüm Araçlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

3.1.1. Örneklem İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Örneklemden, sosyodemografik form çerçevesinde toplanan bilgilere ilişkin tanımlayıcı istatistikler Çizelge 3.1’de gösterilmektedir. Araştırmada toplam 831 katılımcı yer almıştır.

Araştırmaya 505 kız (%60.8) ve 326 erkek (%39.2) öğrenci katılmıştır. Katılımcıların yaşları 14 ile 20 yaş arasında değişmektedir (Ortalama: 16.13 yıl; Standart sapma: 1.13). Katılımcıların 234’ü (%28.2) 9. sınıf, 209’u (%25.2) 10. sınıf, 203’ü (%24.4) 11. sınıf ve 185’i (%22.2) ise 12. sınıfta öğrenimlerine devam etmektedir. Öğrencilerin 815’i (%98.1) ailesinin yanında, 16’sı (%1.9) ise yurtdışı veya yakınlarının yanında ikamet etmektedir.

Katılımcıların 822’sinin (%98.9) annesinin hayatta olduğu, 9’unun (%1.1) annesinin ise vefat etmiş olduğu öğrenilmiştir. 64 katılımcının (%7.7) annesinin okuryazar olmadığı, 403 katılımcının (%48.5) annesinin ilköğretim ve altı eğitim düzeyinde olduğu, 341 katılımcının (%41) annesinin ortaokul/lise mezunu olduğu ve 23 katılımcının (%2.8) annesinin ise üniversite mezunu olduğu rapor edilmiştir. Katılımcılardan 268’inin (%32.3) annesinin çalışmakta olduğu ve 563’ünün (%67.7) annesinin ise çalışmadığı bildirilmiştir.

Çizelge 3.1. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

Değişken	Sayı (N)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kız	505	60.8
Erkek	326	39.2
Sınıf düzeyi		
9. sınıf	234	28.2
10. sınıf	209	25.2
11. sınıf	203	24.4
12. sınıf	185	22.3
İkamet yeri		
Aile yanında	815	98.1
Yurtta veya yakınının yanında	16	1.9
Anne durumu		
Anne yaşıyor	822	98.9
Anne vefat etmiş	9	1.1
Anne eğitim düzeyi		
Okuryazar değil	64	7.7
Okuryazar	45	5.4
İlkokul mezunu	358	43.1
Ortaokul mezunu	197	23.7
Lise mezunu	144	17.3
Üniversite mezunu	23	2.8
Yüksek lisans/doktora	0	0
Anne çalışma durumu		
Çalışıyor	268	32.3
Çalışmıyor	563	67.7
Baba durumu		
Baba yaşıyor	801	96.4
Baba vefat etmiş	30	3.6
Baba eğitim düzeyi		
Okuryazar değil	9	1.1
Okuryazar	20	2.4
İlkokul mezunu	273	32.9
Ortaokul mezunu	226	27.2
Lise mezunu	249	30.0
Üniversite mezunu	49	5.8
Yüksek lisans-doktora	5	0.6
Baba çalışma durumu		
Çalışıyor	757	91.1
Çalışmıyor	74	8.9
Ailenin aylık geliri		
0-1000 TL	37	4.5
1001-2000 TL	258	31.0
2001-3000 TL	300	36.1
3001 TL ve üzeri	236	28.4
İnternete erişim sıklığı		
Hiç	3	0.4
Ayda 1 gün	15	1.8
15 günde 1	27	3.2
Haftada 1	40	4.8
Haftada 2-6 gün	126	15.2
Her gün	620	74.6

Çizelge 3.1. (Devam) Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

Değişken	Sayı (N)	Yüzde (%)
Günlük internet süresi		
0-30 dk.	151	18.2
30 dk-1 saat	124	14.8
1-2 saat	175	21.1
2-3 saat	146	17.6
3 saatten fazla	235	28.3
Evde internet kullanımı ile ilgili kural/kısıtlama		
Var	262	31.5
Yok	569	68.5
İnternete erişim sağlanan araç		
Akıllı telefon	460	55.4
Bilgisayar	51	6.1
Tablet	7	0.8
Akıllı telefon ve bilgisayar	183	22.0
Akıllı telefon ve tablet	31	3.7
Bilgisayar ve tablet	2	0.2
Her üçü de	97	11.8
İnternete bağlanılan yer		
Ev	713	74.0
İnternet kafe	48	5.0
Okul	38	3.9
Arkadaşının bilgisayarı	24	2.5
Diğer	140	14.6
İnternet kullanım amacı		
Sosyal paylaşım siteleri	689	15.2
E-posta	147	3.2
Bilgi arama	644	14.2
Ödev/ders için	742	16.3
Online oyun	263	5.8
Offline oyun	190	4.2
Sohbet etme, chat	540	11.9
Arkadaşlık siteleri	65	1.4
Alışveriş siteleri	312	6.9
Web sitesi tasarımı, yönetimi	37	0.8
Gazete, haber okuma	199	4.4
TV, video, müzik için	663	14.6
Bahis siteleri	40	0.9
Diğer	11	0.2
Algılanan ders başarısı		
Mükemmel	19	2.3
Çok iyi	71	8.5
Ortalamanın üzerinde	283	34.1
Orta düzeyde	385	46.3
Ortalamanın biraz altında	65	7.8
Ortalamanın oldukça altında	8	1.0

Katılımcıların 801'inin (%96.4) babası hayatta iken, 30'unun (%3.6) babasının vefat etmiş olduğu öğrenilmiştir. 9 katılımcının (%1.1) babasının okuryazar olmadığı, 293 katılımcının (%35.3) babasının ilkokul ve altı eğitim seviyesine sahip olduğu, 475 katılımcının (%57.2) babasının ortaokul/lise mezunu olduğu, 54 katılımcının (%6.4) babasının ise üniversite/yüksek lisans/doktora

mezunu olduğu bildirilmiştir. Katılımcılardan 757'inin (%91.1) babasının çalışmakta olduğu ve 74'ünün (%8.9) babasının ise halen çalışmadığı rapor edilmiştir.

Ailenin aylık gelir düzeyi değerlendirildiğinde; katılımcılardan 37'sinin (%4.5) aylık gelir düzeyinin 0-1000 TL arasında, 258'inin (%31.0) aylık gelir düzeyinin 1001-2000 TL arasında, 300'ünün (%36.1) aylık gelir düzeyinin 2001-3000 TL arasında ve 236'sının (%28.4) aylık gelir düzeyinin ise 3001 TL ve üzerinde olduğu öğrenilmiştir.

“İnternete hangi sıklıkla erişim sağlıyorsunuz” sorusuna 3 katılımcı (%0.4) “hiç”, 15 katılımcı (%1.8) “ayda 1 gün”, 27 katılımcı (%3.2) “15 günde 1 kez”, 40 katılımcı (%4.8) “haftada 1 kez”, 126 katılımcı (%15.2) “haftada 2-6 gün” ve 620 katılımcı (%74.6) ise “her gün” cevabını vermiştir.

Katılımcılara internette geçirdikleri günlük ortalama zaman sorulduğunda 151'inin (%18.2) 0-30 dakika, 124'ünün (%14.9) 30 dk-1 saat, 175'inin (%21.1) 1-2 saat, 146'sının (%17.6) 2-3 saat ve 235'inin (%28.3) ise 3 saatten fazla cevaplarını işaretlediğı görölmüştür.

Katılımcıların 262'sinin (%31.5) evinde internet kullanımı ile ilgili bir kural/kısıtlama bulunurken, 569'unun (%68.5) evinde ise böyle bir kural/kısıtlama bulunmadığı bildirilmiştir.

“İnternete erişimi hangi araçlarla sağlıyorsunuz” sorusuna katılımcıların 460'ı (%55.4) yalnızca akıllı telefon, 51'i (%6.1) yalnızca bilgisayar, 7'si (%0.8) yalnızca tablet, 183'ü (%22.0) akıllı telefon ve bilgisayar, 31'i (%3.7) akıllı telefon ve tablet, 2'si (%0.2) bilgisayar ve tablet ve 97'si (%11.7) ise akıllı telefon, bilgisayar ve tablet cevabını vermiştir.

İnternete bağlanılan yer olarak katılımcıların birden fazla seçenek işaretleyebileceğı belirtilmiş ve toplamda 963 cevabın işaretlendiğı görölmüştür. Bu cevaplar doğrultusunda; katılımcıların internete %74 oranında evden, %5 oranında internet kafeden, %3.9 oranında okuldan, %2.5 oranında arkadaşının bilgisayarından ve %14.6 oranında diğer kaynaklardan bağlandığı saptanmıştır.

Katılımcılara internet/telefon/cep telefonunu ne amaçla kullandıkları sorulmuş ve yine çoklu cevap verebilecekleri belirtildiğinde toplamda 4542 cevabın işaretlendiği görülmüştür. Katılımcıların interneti, %15.2 oranında sosyal paylaşım sitelerine girmek için, %3.2 oranında e-posta atmak için, %14.2 oranında bilgi aramak için, %16.3 oranında ödev/ders için, %5.8 oranında online oyun için, %4.2 oranında offline oyun için, %11.9 oranında sohbet etmek için, %1.4 oranında arkadaşlık sitelerine girmek için, %6.9 oranında arkadaşlık sitelerine girmek için, %0.8 oranında web tasarımı/yönetimi için, %4.4 oranında gazete ve haber okumak için, %14.6 oranında TV ya da video izlemek veya müzik dinlemek için, %0.9 oranında bahis sitelerine girmek için ve %0.2 oranında diğer amaçlar için kullandığı bulunmuştur.

Katılımcılara “Sizce ders başarınızın durumu nedir?” sorusu yöneltilmiş ve katılımcılardan 19’u (%2.3) mükemmel, 71’i (%8.5) çok iyi, 283’ü (%34.1) ortalamanın üzerinde, 385’i (%46.3) orta düzeyde, 65’i (%7.8) ortalamanın biraz altında ve 8’i (%1) ise ortalamanın oldukça altında ders başarısına sahip olduğunu düşündüğünü bildirmiştir.

3.1.2. Sosyodemografik Özelliklerin İnternet Kullanımı ile İlişkisi

Sosyodemografik özelliklerin internete erişim sıklığı, internette geçirilen günlük ortalama zaman ve evde internet kullanım kuralı ile ilişkili olup olmadığını belirlemek amacıyla ki-kare testi yapılmıştır. Her değişkenin içerdiği gruplar Çizelge 3.1’de özetlendiğinden, analiz sonuçlarını içeren Çizelge 3.2’de yalnızca ki-kare katsayıları ve anlamlılık değerleri verilmiştir.

Çizelge 3.2. Sosyodemografik Değişkenler ile İnternet Kullanımı Arasındaki İlişkiler

	İnternete erişim sıklığı	İnternette geçirilen günlük ortalama zaman	Evde internet kullanım kuralı
Sınıf	X ² = 16.352 p= 0.359	X ² = 17.193 p= 0.142	X ² = 40.837 p= 0.000
Cinsiyet	X ² = 14.701 p= 0.247	X ² = 1.090 p= 0.171	X ² = 0.074 p= 0.785
İkamet yeri	X ² = 7.068 p= 0.216	X ² = 1.140 p= 0.888	X ² = 1.234 p= 0.267
Anne durumu	X ² = 33.299 p= 0.000	X ² = 14.945 p= 0.015	X ² = 0.014 p= 0.907
Anne eğitim düzeyi	X ² = 15.846 p= 0.104	X ² = 14.457 p= 0.071	X ² = 8.774 p= 0.012
Anne çalışma durumu	X ² = 4.674 p= 0.457	X ² = 9.330 p= 0.053	X ² = 0.312 p= 0.577
Baba durumu	X ² = 10.533 p= 0.061	X ² = 6.889 p= 0.142	X ² = 0.381 p= 0.537
Baba eğitim düzeyi	X ² = 2.262 p= 0.133	X ² = 18.501 p= 0.018	X ² = 4.867 p= 0.088
Baba çalışma durumu	X ² = 27.531 p= 0.000	X ² = 6.513 p= 0.164	X ² = 0.373 p= 0.541
Aylık ortalama gelir	X ² = 54.373 p= 0.000	X ² = 33.005 p= 0.000	X ² = 1.502 p= 0.472

Katılımcıların internete erişim sıklığı ile annesinin hayatta olup olmama durumu arasında anlamlı bir istatistiksel ilişki olduğu gözlenmiştir. Annesi hayatta olan katılımcıların internete erişim sıklığının annesi hayatta olmayan katılımcılara göre daha fazla olduğu saptanmıştır. Annesi hayatta olan katılımcıların %9.6'sının internete haftada 1 gün ve daha az erişim sağladığı, %15.2'sinin haftada 2-6 gün erişim sağladığı, %75.2'sinin ise her gün erişim sağladığı belirlenmiştir. Annesi hayatta olmayan katılımcıların ise %18.6'sının internete haftada 1 gün ve daha az erişim sağladığı, %11.2'sinin haftada 2-6 gün erişim sağladığı ve %70.2'sinin ise her gün erişim sağladığı belirlenmiştir.

İnternete erişim sıklığı ile baba çalışma durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Babası çalışan katılımcıların internete erişim sıklığının babası çalışmayan katılımcılara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Babası çalışan katılımcıların %6'sının internete haftada 1 gün ve daha az erişim sağladığı,

%16.5'inin haftada 2-6 gün erişim sağladığı ve %77.5'inin her gün erişim sağladığı belirlenmiştir. Babası çalışmayan katılımcıların ise %17.3'ünün internete haftada 1 gün ve daha az erişim sağladığı, %27.3'ünün haftada 2-6 gün erişim sağladığı ve %55.4'ünün her gün erişim sağladığı belirlenmiştir.

İnternete erişim sıklığı ile aylık ortalama gelir arasında anlamlı bir istatistiksel ilişki saptanmıştır. Aylık ortalama gelir düzeyi yüksek olan katılımcılarda internete erişim sıklığının da yüksek olduğu belirlenmiştir. Aylık gelir düzeyi 0-2000 TL olan katılımcıların internete haftada 1 gün ve daha az erişim sağlayanların %62.4'ünü, haftada 2-6 gün erişim sağlayanların %42.9'unu ve her gün erişim sağlayanların %30.3'ünü oluşturduğu gözlenmiştir. Aylık gelir düzeyi 2001-3000 TL olan katılımcıların internete haftada 1 gün ve daha az erişim sağlayanların %24.7'sini, haftada 2-6 gün erişim sağlayanların %42.1'ini ve her gün erişim sağlayanların %36.5'ini oluşturduğu gözlenmiştir. Aylık gelir düzeyi 3001 TL ve üzeri olan katılımcıların internete haftada 1 gün ve daha az erişim sağlayanların %12.9'unu, haftada 2-6 gün erişim sağlayanların %15'ini ve her gün erişim sağlayanların %33.2'sini oluşturduğu gözlenmiştir. Diğer yandan; aylık ortalama 0-2000 TL gelire sahip katılımcıların %63.7'sinin, 2001-3000 TL gelire sahip katılımcıların %75.3'ünün ve 3001 TL ve üzeri gelire sahip katılımcıların ise %87.3'ünün internete her gün erişim sağladığı gözlenmiştir.

Katılımcıların internette geçirdiği günlük ortalama zaman ile annesinin hayatta olup olmama durumu arasında anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Annesi hayatta olan katılımcıların internette geçirdiği ortalama zamanın annesi hayatta olmayan katılımcılara göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir. İnternette geçirilen günlük zaman değerlendirildiğinde; annesi hayatta olan katılımcıların %17.6'sının 0-30 dk, %15'inin 30 dk-1 saat, %21.3'ünün 1-2 saat, %17.6'sının 2-3 saat ve %28.5'inin ise 3 saatten fazla zaman geçirdiği saptanmıştır. Annesi hayatta olmayan katılımcıların %66.7'sinin 0-30 dk, %11.1'inin 30 dk-1 saat, %11'inin 2-3 saat ve %11.2'sinin ise 3 saatten fazla zaman geçirdiği belirlenmiştir.

İnternette geçirilen günlük ortalama zaman ile babanın eğitim düzeyi arasında anlamlı istatistiksel bir ilişki saptanmıştır. İnternette en çok zaman geçiren grubun babanın eğitim düzeyi ortaokul/lise olan katılımcılar olduğu; internette en az zaman

geçiren grubun da babanın eğitim düzeyi ilkokul ve altı olan katılımcılar olduğu belirlenmiştir. Babanın eğitim düzeyi ilkokul ve altı olan katılımcıların %23.1'inin internette günlük 0-30 dk, %16.6'sının 30 dk-1 saat, %19.5'unun 1-2 saat, %18.9'unun 2-3 saat ve %21.9'unun 3 saatten fazla zaman geçirdiği saptanmıştır. Baba eğitim düzeyi ortaokul/lise olan katılımcıların %14.3'ünün internette günlük 0-30 dk, %14.3'ünün 30 dk-1 saat, %22.1'inin 1-2 saat, %17.1'inin 2-3 saat ve %32.2'sinin 3 saatten fazla zaman geçirdiği tespit edilmiştir. Baba eğitim düzeyi üniversite/yüksek lisans olan katılımcıların %24.1'inin internette günlük 0-30 dk, %11.1'inin 30 dk-1 saat, %20.4'ünün 1-2 saat, %14.8'inin 2-3 saat ve %29.6'sının 3 saatten fazla zaman geçirdiği tespit edilmiştir.

İnternette geçirilen günlük ortalama zaman ile ailenin aylık ortalama geliri arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Gelir düzeyi yüksek olan katılımcıların internette geçirdiği günlük ortalama zamanın daha fazla olduğu tespit edilmiştir. İnternette günlük 0-30 dk zaman geçiren katılımcıların %48.3'ü 0-2000 TL, %31.8'i 2001-3000 TL, %19.9'u 3001 TL ve üzeri gelire sahip olduğunu; internette günlük 30 dk-1 saat zaman geçiren katılımcıların %42.7'si 0-2000 TL, %38.8'i 2001-3000 TL, %18.5'i 3001 TL ve üzeri gelire sahip olduğunu; internette günlük 1-2 saat zaman geçiren katılımcıların %31.4'ü 0-2000 TL, %39.4'ü 2001-3000 TL, %29.2'si 3001 TL ve üzeri gelire sahip olduğunu; 2-3 saat zaman geçiren katılımcıların %32.9'u 0-2000 TL, %39'u 2001-3000 TL, %28.1'i 3001 TL ve üzeri gelire sahip olduğunu ve internette günde 3 saatten fazla zaman geçiren katılımcıların %28.1'i 0-2000 TL, %32.2'si 2001-3000 TL, %39.7'si 3001 TL ve üzeri gelire sahip olduğunu rapor etmiştir.

Evde internet kullanım kuralı/kısıtlaması olup olmaması ile öğrencilerin devam ettikleri sınıf arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Sınıf düzeyi büyüdükçe evde internet kullanım kuralı/kısıtlamasının azaldığı gözlenmiştir. 9. sınıfa devam eden öğrencilerin %42'si, 10. sınıfa devam eden öğrencilerin %24'ü, 11. sınıfa devam eden öğrencilerin %20'si ve 12. sınıfa devam eden öğrencilerin %14'ü evde internet kullanımını ile ilgili bir kural/kısıtlama olduğunu bildirmiştir.

Evde internet kullanım kuralı/kısıtlaması olup olmaması ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Anne eğitimi üniversite/yüksek

lisans düzeyinde olan katılımcıların evde internet kullanım kuralı/kısıtlamasının, anne eğitim düzeyi ilkokul ve altı ile ortaokul/lise düzeyinde olan katılımcılardan anlamlı olarak daha az olduğu belirlenmiştir. Evde kural/kısıtlama olan katılımcıların %49.2'sinin annesinin ilkokul ve altı eğitim düzeyinde, %48.5'inin ortaokul/lise eğitim düzeyinde ve %2.3'ünün ise üniversite/yüksek lisans eğitim düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

3.1.3. Ölçme Araçlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Çizelge 3.3.'te her ölçek ve alt ölçeklerine ilişkin minimum-maksimum değerler, ortalamalar ve standart sapmalar gösterilmiştir.

Çizelge 3.3. Ölçme Araçlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

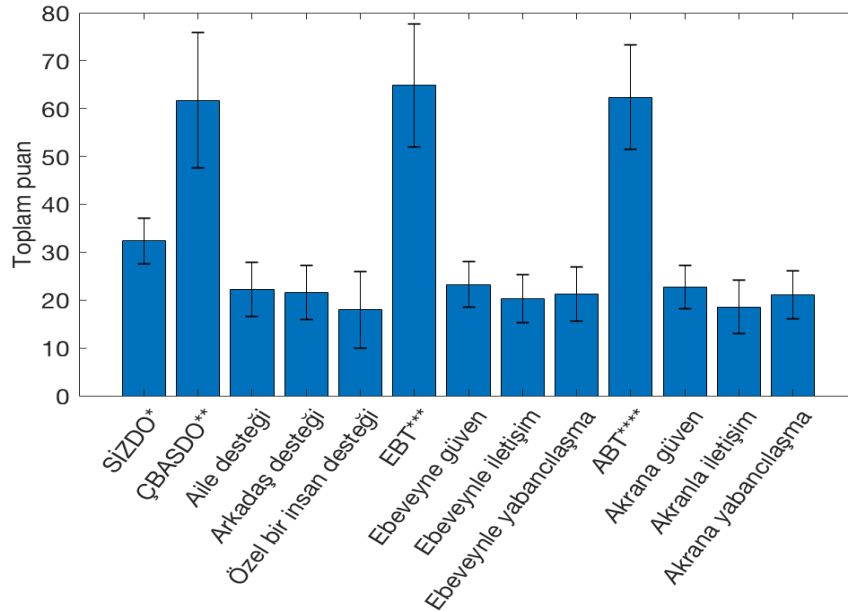
Ölçekler	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart sapma
1. SİZDÖ*	17	39	32.34	4.80
2. ÇBASDÖ**	21	84	61.73	14.20
2.1. Aile desteği	4	28	22.23	5.63
2.2. Arkadaş desteği	4	28	21.57	5.73
2.3. Özel bir insan desteği	4	28	17.94	8.08
3. EABÖ***				
3.1. EBÖ**** toplam puan	23	84	64.85	12.84
3.1.1. Ebeveyne güven	8	28	23.26	4.80
3.1.2. Ebeveynle iletişim	5	28	20.33	4.99
3.1.3. Ebeveynle yabancılaşma	4	28	21.26	5.66
3.2. ABÖ***** toplam puan	30	84	62.36	10.90
3.2.1. Akrana güven	9	28	22.69	4.49
3.2.2. Akranla iletişim	5	28	18.58	5.58
3.2.3. Akrana yabancılaşma	6	28	21.10	4.95

*Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği; **Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği; ***Ebeveyne ve Akrana Bağlanma Ölçeği; **** Ebeveyne Bağlanma Ölçeği; *****Akrana Bağlanma Ölçeği

Çalışmada; SİZDÖ'nden alınan minimum puan 17, maksimum puan 39 olarak bulunmuştur (Ort: 32.34, SS: 4.80).

Çalışmada ÇBASDÖ'nden alınan minimum toplam puan 21, maksimum toplam puan 84 olarak bulunmuştur (Ort: 61.73, SS: 14.20). Minimum-maksimum puanlar; aile desteği için 4-28 (Ort: 22.23, SS: 5.63), arkadaş desteği için 4-28 (Ort: 21.57, SS: 5.73) ve özel bir insan desteği için 4-28 (Ort: 17.94, SS: 8.08) olarak bulunmuştur.

Çalışma kapsamında EABÖ'nden alınan minimum-maksimum puanlar; EBÖ toplam puanı için 23-84 (Ort: 64.85, SS: 12.84), ebeveyne güven alt ölçeği için 8-28 (Ort: 23.26, SS: 4.80), ebeveynle iletişim alt ölçeği için 5-28 (Ort: 20.33, SS: 4.99), ebeveynle yabancılaşma alt ölçeği için 4-28 (Ort: 21.26, SS: 5.66), ABÖ toplam puanı için 30-84 (Ort: 62.36, SS: 10.90), akrana güven alt ölçeği için 9-28 (Ort: 22.69, SS: 4.49), akranla iletişim alt ölçeği için 5-28 (Ort: 18.58, SS: 5.58) ve akranla yabancılaşma alt ölçeği için 6-28 (Ort: 21.10, SS: 4.95) olarak bulunmuştur. Bu değerlere ilişkin bar grafiği Şekil 3.1'de gösterilmektedir.

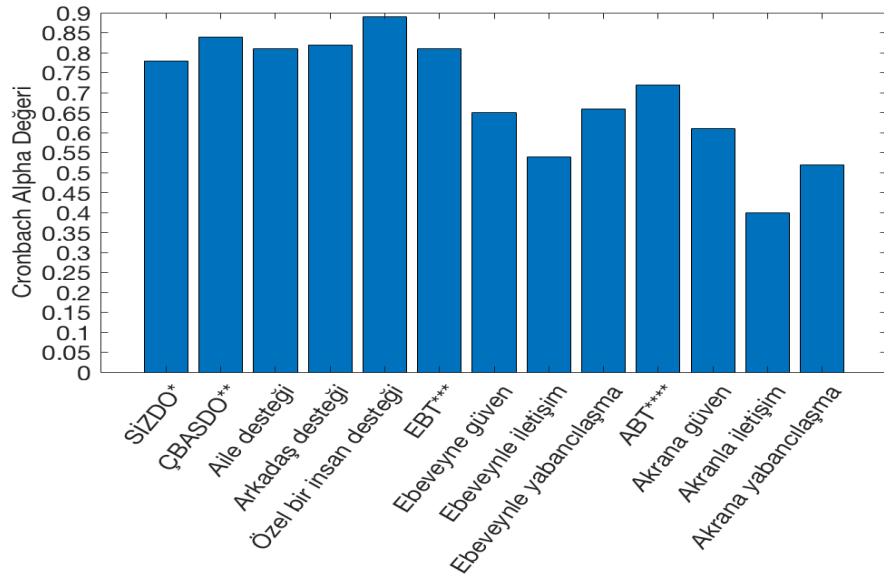

Şekil 3.1: Ölçek puanlarına ve standart sapmalarına ilişkin bar grafiği

*SİZDO: Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği; **ÇBASDÖ: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği; ***EBT: Ebeveyne Bağlanma Ölçeği Toplam Puan, ****ABT: Akrana Bağlanma Ölçeği Toplam Puan

Çalışmada kullanılan ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları Cronbach Alpha yöntemiyle hesaplanmıştır. Analiz sonuçlarına göre SİZDÖ 0.78, ÇBASDÖ'nin tamamı 0.84, bu ölçeğin alt ölçeklerinden aile desteği 0.81, arkadaş desteği 0.82 ve

özel bir insan desteği 0.89 oranında iç tutarlılık katsayısı göstermiştir. EABÖ'nin EBÖ alt boyutu 0.81, bu alt boyutu oluşturan ebeveyne güven alt ölçeği 0.65, ebeveynle iletişim alt ölçeği 0.54 ve ebeveynle yabancılaşma alt ölçeği 0.66 oranında iç tutarlılık göstermiştir. EABÖ'nin ABÖ alt boyutu 0.72, bu alt boyutu oluşturan akrana güven alt ölçeği 0.61, akrana iletişim alt ölçeği 0.40 ve akrana yabancılaşma alt ölçeği 0.52 oranında iç tutarlılık göstermiştir. Bu değerlere ilişkin bar grafiği Şekil 3.2.'de gösterilmektedir.

Şekil 3.2: Ölçeklerin iç tutarlılık katsayılarına ilişkin bar grafiği

*SİZDÖ: Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği; **ÇBASDÖ: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği; ***EBT: Ebeveyne Bağlanma Ölçeği Toplam Puan, ****ABT: Akrana Bağlanma Ölçeği Toplam Puan

3.2. Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiler

Bu bölümde araştırma değişkenlerinin birbirleriyle olan ilişkilerini belirlemek amacıyla yapılan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi sonuçları aktarılacaktır. Analiz sonuçları Çizelge 3.4'te yer almaktadır.

Analiz sonuçlarına göre; SİZDÖ ile ÇBASDÖ toplam puanı arasında ($r=.14$, $p<.001$), ayrıca SİZDÖ ile ÇBASDÖ alt boyutlarından aile desteği ($r=.18$, $p<.01$) ve arkadaş desteği arasında ($r =.08$, $p<.05$) anlamlı pozitif yönde korelasyon saptanmıştır.

SİZDÖ ile EBÖ toplam puanı arasında ($r=.12$, $p<.001$), EBÖ alt ölçeklerinden ebeveyne güven ($r=.10$, $p<.01$), ebeveynle iletişim ($r=.13$, $p<.001$) ve ebeveynle yabancılaşma ($r=.08$, $p<.05$) puanları arasında anlamlı pozitif korelasyon tespit edilmiştir.

SİZDÖ ile ABÖ toplam puanı arasında ($r=.09$, $p<.05$), ABÖ alt ölçeklerinden akrana güven ($r=.09$, $p<.01$) ve akranla iletişim ($r=.07$, $p<.05$) puanları arasında pozitif yönde anlamlı korelasyon olduğu görülmüştür.

ÇBASDÖ toplam puanı ile EBÖ toplam puanı arasında ($r=.51$, $p<.001$), EBÖ alt ölçekleri ebeveyne güven ($r=.46$, $p<.001$), ebeveynle iletişim ($r=.47$, $p<.001$) ve ebeveynle yabancılaşma ($r=.36$, $p<.001$) puanları arasında anlamlı pozitif korelasyon tespit edilmiştir.

ÇBASDÖ toplam puanı ile ABÖ toplam puanı ($r=.51$, $p<.001$), ABÖ alt ölçeklerinden akrana güven ($r=.46$, $p<.001$), akranla iletişim ($r=.42$, $p<.001$) ve akrana yabancılaşma ($r=.32$, $p<.001$) puanları arasında pozitif yönde anlamlı korelasyon olduğu saptanmıştır.

ÇBASDÖ alt ölçeklerinden aile desteği ile EBÖ toplam puanı arasında ($r=.70$, $p<.001$), EBÖ alt ölçeklerinden ebeveyne güven ($r=.63$, $p<.001$), ebeveynle iletişim ($r=.64$, $p<.001$) ve ebeveynle yabancılaşma ($r=.50$, $p<.001$) puanları arasında pozitif yönde anlamlı korelasyon tespit edilmiştir.

ÇBASDÖ alt ölçeklerinden aile desteği ile ABÖ toplam puanı ($r=.32$, $p<.001$), ABÖ alt ölçeklerinden akrana güven ($r=.28$, $p<.001$), akranla iletişim ($r=.20$, $p<.001$) ve akrana yabancılaşma ($r=.26$, $p<.001$) puanları arasında anlamlı pozitif korelasyon saptanmıştır.

ÇBASDÖ alt ölçeklerinden arkadaş desteği ile EBÖ toplam puanı arasında ($r=.20$, $p<.001$), EBÖ alt ölçeklerinden ebeveyne güven ($r=.20$, $p<.001$), ebeveynle iletişim ($r=.19$, $p<.001$) ve ebeveynle yabancılaşma ($r=.11$, $p<.01$) puanları arasında pozitif yönde anlamlı korelasyon bulunmuştur.

ÇBASDÖ alt ölçeklerinden arkadaş desteği ile ABÖ toplam puanı ($r=.64$, $p<.001$), ABÖ alt ölçeklerinden akrana güven ($r=.62$, $p<.001$), akranla iletişim ($r=.57$, $p<.001$) ve akrana yabancılaşma ($r=.32$, $p<.001$) puanları arasında pozitif yönde anlamlı korelasyon olduğu tespit edilmiştir.

ÇBASDÖ alt ölçeklerinden özel bir insan desteği ile EBÖ toplam puanı arasında ($r=.27$, $p<.001$), EBÖ alt ölçeklerinden ebeveyne güven ($r=.24$, $p<.001$), ebeveynle iletişim ($r=.23$, $p<.001$) ve ebeveynle yabancılaşma ($r=.20$, $p<.001$) puanları arasında pozitif yönde anlamlı korelasyon bulunmuştur.

ÇBASDÖ alt ölçeklerinden özel bir insan desteği ile ABÖ toplam puanı ($r=.22$, $p<.001$), ABÖ alt ölçeklerinden akrana güven ($r=.17$, $p<.001$), akranla iletişim ($r=.20$, $p<.001$) ve akrana yabancılaşma ($r=.15$, $p<.001$) puanları arasında anlamlı pozitif yönde korelasyon saptanmıştır.

Çizelge 3.4: Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiler

Değişken	(1)	(2)	(2.1)	(2.2)	(2.3)	(3.1)	(3.1.1)	(3.1.2)	(3.1.3)	(3.2)	(3.2.1)	(3.2.2)	(3.2.3)
1. SİZDÖ^Ψ	1												
2. ÇBASDÖ Toplam^{ΨΨ}	.14***	1											
2.1. Aile desteği	.18**	.69***	1										
2.2 Arkadaş desteği	.08*	.62***	.30***	1									
2.3. Özel bir insan desteği	.06	.80***	.31***	.27***	1								
3.1. EBÖ^{ΨΨΨ}	.12***	.51***	.70***	.20***	.27***	1							
3.1.1. Ebeveyne güven	.10**	.46***	.63***	.20***	.24***	.84***	1						
3.1.2. Ebeveynle iletişim	.13***	.47***	.64***	.19***	.23***	.84***	.62***	1					
3.1.3. Ebeveynle yabancılaşma	.08*	.36***	.50***	.11**	.20***	.82***	.51***	.49***	1				
3.2. ABÖ^{ΨΨΨΨ}	.09*	.51***	.32***	.64***	.22***	.38***	.28***	.33***	.34***	1			
3.2.1. Akrana güven	.09**	.46***	.28***	.62***	.17***	.26***	.26***	.25***	.16***	.82***	1		
3.2.2. Akranla iletişim	.07*	.42***	.20***	.57***	.20***	.21***	.16***	.26***	.12**	.78***	.54***	1	
3.2.3. Akranla yabancılaşma	.05	.32***	.26***	.32***	.15***	.41***	.24***	.26***	.50***	.74***	.40***	.29***	1

*p<.05; **p<.01; ***p<.001; ^ΨSiber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği; ^{ΨΨ}Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği; ^{ΨΨΨ}Ebeveyne Bağlanma Ölçeği;

^{ΨΨΨΨ}Akrana Bağlanma Ölçeği

3.3. Sosyodemografik Değişkenlerin Araştırma Değişkenleriyle İlişkileri

Bu bölümde araştırma değişkenlerinin sosyodemografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yönelik olarak yapılan analiz sonuçları aktarılacaktır.

3.3.1. Cinsiyet ve Araştırma Değişkenleri

Araştırma değişkenlerinin cinsiyete göre değişip değişmediğini saptamak amacıyla yapılan bağımsız gruplar t-testi sonuçları Çizelge 3.5’de gösterilmektedir.

Çizelge 3.5. Araştırma Değişkenlerinin Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması

Değişkenler	Kız (N=505)		Erkek (N=326)		t
	Ortalama	SS	Ortalama	SS	
SİZDÖ Toplam ^Ψ	33.18	4.40	31.05	5.10	6.17***
ÇBASDÖ Toplam ^{ΨΨ}	61.97	14.18	61.35	14.24	0.61*
Aile desteği	22.20	5.76	22.26	5.42	-0.13
Arkadaş desteği	21.93	5.57	21.00	5.92	2.24*
Özel bir insan desteği	17.84	8.28	18.09	7.79	-0.45
EBÖ Toplam ^{ΨΨΨ}	64.18	13.41	65.89	11.86	-1.93
Ebeveyne güven	22.87	5.06	23.86	4.30	-3.05**
Ebeveynle iletişim	20.22	5.15	20.51	4.73	-0.81
Ebeveynle yabancılaşma	21.09	5.72	21.52	5.56	-1.08
ABÖ Toplam ^{ΨΨΨΨ}	63.37	11.01	60.80	10.57	3.36**
Akrarla iletişim	23.04	4.45	22.14	4.49	2.82**
Akrana güven	19.06	4.52	17.82	4.58	3.83***
Akrana yabancılaşma	21.27	4.86	20.84	5.08	1.20

*p<.05; **p<.01; ***p<.001; ^ΨSiber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği; ^{ΨΨ}Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği; ^{ΨΨΨ}Ebeveyne Bağlanma Ölçeği; ^{ΨΨΨΨ}Akrana Bağlanma Ölçeği

SİZDÖ bağlamında kızların puanları (Ort: 33.18, SS: 4.40), erkeklerin aldığı puanlardan (Ort: 31.05, SS:5.10) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($t= 6.17$, $p<.001$).

ÇBASDÖ alt ölçeklerinden olan arkadaş desteği ölçeğinden kızların aldığı puanlar (Ort:21.93, SS:5.57), erkeklerin aldığı puanlardan (Ort:21.0, SS:5.92) anlamlı derecede yüksek saptanmıştır ($t= 2.24$, $p<.05$).

EABÖ alt ölçeklerinden olan EBÖ'nin bir alt boyutu olan ebeveyne güven puanlarının değerlendirilmesinde; erkek katılımcıların ebeveyne güven puanlarının (Ort: 23.86, SS:4.30), kızların ebeveyne güven puanlarından (Ort: 22.87, SS:5.06) anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir ($t= -3.05$, $p<.01$).

EABÖ alt ölçeklerinden olan ABÖ toplam puanı çerçevesinde yapılan analizde; kızların akrana bağlanma puanlarının (Ort: 63.67, SS: 11.01), erkeklerin puanlarından (Ort: 60.80, SS: 10.57) anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir ($t= 3.36$, $p<.01$).

EABÖ alt ölçeklerinden olan ABÖ'nin alt boyutlarından akranla iletişim puanları ile ilgili olarak; kızların akranla iletişim puanlarının (Ort: 23.04, SS: 4.45) erkek katılımcıların akranla iletişim puanlarından (Ort: 22.14, SS: 4.49) anlamlı olarak yüksek olduğu saptanmıştır ($t= 2.82$, $p<.01$).

EABÖ alt ölçeklerinden olan ABÖ'nin alt boyutlarından olan akranla güven puanlarının değerlendirilmesinde; kızların akranla güven puanlarının (Ort: 19.06, SS: 4.52), erkeklerin puanlarından (Ort: 17.82, SS: 4.58) yüksek olduğu tespit edilmiştir ($t= 3.83$, $p<.001$).

3.3.2. Öğrenime Devam Edilen Sınıf ve Araştırma Değişkenleri

Araştırma değişkenlerinin sınıf düzeyine göre değişip değişmediğini belirlemeye yönelik gerçekleştirilmiş tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Çizelge 3.6'da gösterilmektedir.

ÇBASDÖ toplam puanı ve alt ölçeklerinden olan arkadaş desteği ortalama puanlarının hangi sınıflar açısından değiştiğini belirlemek için yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre; 9. ve 12. sınıflar arasında anlamlı bir farklılık bulunduğu görülmektedir. 9. sınıf öğrencilerinin ÇBASDÖ toplam puanı ve arkadaş desteği ortalama puanı 12. sınıf öğrencilerinin puanlarından anlamlı olarak yüksek bulunmuştur (sırayla; $F_{3,827} = 3.20, p < .05$ ve $F_{3,827} = 5.85, p < .01$).

EABÖ alt ölçeklerinden olan ABÖ ortalama puanları ve bir alt boyutu olan akrana güven puanları ile ilgili olarak yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırması sonucunda; gruplar arası farklılığın 9. ve 12. sınıflar arasında olduğu görülmektedir. 9. sınıfların akrana bağlanma puanlarının ve akrana güven puanlarının 12. sınıfların puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir (sırayla; $F_{3,827} = 3.20, p < .05$ ve $F_{3,827} = 3.28, p < .05$).

Çizelge 3.6. Araştırma Değişkenlerinin Devam Edilen Sınıf Açısından Karşılaştırılması

Alt boyut	Sınıf grupları	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	df	F	p
SİZDÖ Toplam^Ψ	9. sınıf	Grup içi	27.91	3	0.473	.751
	10.sınıf	Gruplar arası	19103.66	827		
	11.sınıf	Toplam	19131.57	830		
	12.sınıf					
ÇBASDÖ Toplam^{ΨΨ}	9. sınıf	Grup içi	1919.27	3	3.200	.023
	10.sınıf	Gruplar arası	165315.92	827		
	11.sınıf	Toplam	167235.19	830		
	12.sınıf					
Aile desteği	9. sınıf	Grup içi	195.71	3	2.070	.103
	10.sınıf	Gruplar arası	26065.76	827		
	11.sınıf	Toplam	26261.47	830		
	12.sınıf					
Arkadaş desteği	9. sınıf	Grup içi	565.73	3	5.848	.001
	10.sınıf	Gruplar arası	26669.83	827		
	11.sınıf	Toplam	27235.56	830		
	12.sınıf					
Özel bir insan desteği	9. sınıf	Grup içi	165.38	3	0.843	.471
	10.sınıf	Gruplar arası	54087.12	827		
	11.sınıf	Toplam	54252.49	830		
	12.sınıf					
EBÖ Toplam^{ΨΨΨ}	9. sınıf	Grup içi	107.37	3	0.216	.885
	10.sınıf	Gruplar arası	136798.56	827		
	11.sınıf	Toplam	136905.93	830		
	12.sınıf					
Ebeveyne güven	9. sınıf	Grup içi	44.78	3	0.648	.584
	10.sınıf	Gruplar arası	19039.12	827		
	11.sınıf	Toplam	19083.90	830		
	12.sınıf					
Ebeveynle iletişim	9. sınıf	Grup içi	38.58	3	0.515	.672
	10.sınıf	Gruplar arası	20649.68	827		
	11.sınıf	Toplam	20688.26	830		
	12.sınıf					
Ebeveynle yabancılaşma	9. sınıf	Grup içi	6.19	3	0.064	.979
	10.sınıf	Gruplar arası	26603.38	827		
	11.sınıf	Toplam	26609.57	830		
	12.sınıf					
ABÖ Toplam^{ΨΨΨΨ}	9. sınıf	Grup içi	1132.13	3	3.199	.023
	10.sınıf	Gruplar arası	97568.37	827		
	11.sınıf	Toplam	98700.50	830		
	12.sınıf					
Akrana güven	9. sınıf	Grup içi	196.36	3	3.277	.021
	10.sınıf	Gruplar arası	16520.13	827		
	11.sınıf	Toplam	16716.48	830		
	12.sınıf					
Akranla iletişim	9. sınıf	Grup içi	137.83	3	2.195	.087
	10.sınıf	Gruplar arası	17313.07	827		
	11.sınıf	Toplam	17450.90	830		
	12.sınıf					
Akranla yabancılaşma	9. sınıf	Grup içi	104.36	3	1.423	.235
	10.sınıf	Gruplar arası	20216.74	827		
	11.sınıf	Toplam	20321.10	830		
	12.sınıf					

^ΨSiber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği; ^{ΨΨ}Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği; ^{ΨΨΨ}Ebeveyne Bağlanma Ölçeği; ^{ΨΨΨΨ}Akrana Bağlanma Ölçeği

3.3.3. İkamet Yeri ve Araştırma Değişkenleri

Araştırma değişkenlerinin ikamet yerine göre değişip değişmediğini belirlemeye yönelik olarak bağımsız gruplar için t-testi analizi yapılmıştır (Çizelge 3.7). Aile yanında kalan ve yurttaki/akraba yanında kalan öğrenci grupları arasında araştırma değişkenleri açısından anlamlı istatistiksel bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Çizelge 3.7: Araştırma Değişkenlerinin İkamet Açısından Karşılaştırılması

Değişkenler	Aile yanında (N=815)		Yurt veya yakınımın yanında (N=16)		
	Ortalama	SS	Ortalama	SS	t
SİZDÖ Toplam ^Ψ	32.32	4.82	33.62	3.46	-1.48
ÇBASDÖ Toplam ^{ΨΨ}	61.81	14.16	57.50	15.73	1.09
Aile desteği	22.23	5.62	22.06	6.16	0.11
Arkadaş desteği	21.59	5.73	20.24	5.80	0.92
Özel bir insan desteği	17.99	8.04	15.19	9.76	1.14
EBÖ Toplam ^{ΨΨΨ}	64.82	12.87	66.38	11.86	-0.52
Ebeveyne güven	23.24	4.80	23.94	4.61	-0.59
Ebeveynle iletişim	20.34	4.98	19.94	5.53	0.29
Ebeveynle yabancılaşma	21.23	5.68	22.50	4.62	-1.08
ABÖ Toplam ^{ΨΨΨΨ}	62.43	10.92	59.12	9.76	1.34
Akrana güven	22.72	4.48	20.94	4.68	1.51
Akrarla iletişim	18.60	4.61	17.12	3.01	1.92
Akrana yabancılaşma	21.10	4.95	21.06	4.80	0.03

^ΨSiber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği; ^{ΨΨ}Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği; ^{ΨΨΨ}Ebeveyne Bağlanma Ölçeği; ^{ΨΨΨΨ}Akrana Bağlanma Ölçeği

3.3.4. Annenin Hayatta Olup Olmama Durumu ve Araştırma Değişkenleri

Annenin hayatta olup olmaması açısından araştırma değişkenlerindeki farklılığı belirlemek amacıyla bağımsız gruplar için t-testi analizi yapılmıştır (Çizelge 3.8). Analiz sonucunda annesi hayatta olan ve olmayan öğrenci grupları

arasında araştırma değişkenleri açısından anlamlı istatistiksel bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Çizelge 3.8. Araştırma Değişkenlerinin Anne Durumu Açısından Karşılaştırılması

Değişkenler	Anne hayatta (N=822)		Anne vefat etmiş (N=9)		t
	Ortalama	SS	Ortalama	SS	
SİZDÖ Toplam [¶]	32.34	4.81	32.89	4.31	-0.38
ÇBAsDÖ Toplam ^{¶¶}	61.76	14.20	59.22	14.16	0.53
Aile desteği	22.24	5.63	21.44	5.64	0.42
Arkadaş desteği	21.57	5.73	21.34	5.94	0.06
Özel bir insan desteği	17.95	8.09	16.33	8.08	0.60
EBÖ Toplam ^{¶¶¶}	64.90	12.85	60.44	11.76	1.13
Ebeveyne güven	23.28	4.80	21.22	4.55	1.35
Ebeveynle iletişim	20.35	5.00	18.67	4.03	1.24
Ebeveynle yabancılaşma	21.26	5.68	20.56	4.24	0.50
ABÖ Toplam ^{¶¶¶¶}	62.33	10.94	66.00	7.33	-1.49
Akrana güven	26.67	4.49	24.00	4.24	-0.93
Akrarla iletişim	18.57	4.60	19.44	3.28	-0.80
Akrana yabancılaşma	21.09	4.96	22.56	3.36	1.30

[¶]Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği; ^{¶¶}Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği; ^{¶¶¶}Ebeveyne Bağlanma Ölçeği; ^{¶¶¶¶}Akrana Bağlanma Ölçeği

3.3.5. Anne Eğitim Düzeyi ve Araştırma Değişkenleri

Araştırma değişkenlerinin anne eğitim düzeyine göre değişip değişmediğini belirlemeye yönelik olarak tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz yapılmadan önce grupların niceliksel olarak eşitliğini sağlamak amacıyla, anne eğitim durumuna göre ilkokul mezunu ve altı, ortaokul/lise mezunu ve üniversite/yüksek lisans mezunu olmak üzere üç grup oluşturulmuştur. Analiz bulguları Çizelge 3.9’da yer almaktadır.

Çizelge 3.9 Araştırma Değişkenlerinin Anne Eğitim Düzeyi Açısından Karşılaştırılması

Alt boyut	Eğitim grupları	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	df	F	p
SİZDÖ Toplam^Ψ	İlkokul ve altı	Grup içi	124.63	2	2.715	0.067
	Ortaokul/Lise	Gruplar arası	19006.94	828		
	Üniversite/Yüksek lisans	Toplam	190131.57	830		
ÇBASDÖ Toplam^{ΨΨ}	İlkokul ve altı	Grup içi	4782.26	2	12.187	0.000
	Ortaokul/Lise	Gruplar arası	162452.94	828		
	Üniversite/Yüksek lisans	Toplam	167235.20	830		
Aile desteği	İlkokul ve altı	Grup içi	642.96	2	10.390	0.000
	Ortaokul/Lise	Gruplar arası	25618.51	828		
	Üniversite/Yüksek lisans	Toplam	26261.47	830		
Arkadaş desteği	İlkokul ve altı	Grup içi	119.06	2	1.818	0.163
	Ortaokul/Lise	Gruplar arası	27116.50	828		
	Üniversite/Yüksek lisans	Toplam	27235.56	830		
Özel bir insan desteği	İlkokul ve altı	Grup içi	1260.13	2	9.845	0.000
	Ortaokul/Lise	Gruplar arası	52992.36	828		
	Üniversite/Yüksek lisans	Toplam	54252.49	830		
EBÖ Toplam^{ΨΨΨ}	İlkokul ve altı	Grup içi	1396.04	2	4.265	0.014
	Ortaokul/Lise	Gruplar arası	135509.89	828		
	Üniversite/Yüksek lisans	Toplam	136905.93	830		
Ebeveyne güven	İlkokul ve altı	Grup içi	188.94	2	4.140	0.016
	Ortaokul/Lise	Gruplar arası	18894.96	828		
	Üniversite/Yüksek lisans	Toplam	19083.90	830		
Ebeveynle iletişim	İlkokul ve altı	Grup içi	319.41	2	6.492	0.002
	Ortaokul/Lise	Gruplar arası	20368.85	828		
	Üniversite/Yüksek lisans	Toplam	20688.26	830		
Ebeveynle yabancılaşma	İlkokul ve altı	Grup içi	39.05	2	0.609	0.544
	Ortaokul/Lise	Gruplar arası	26570.52	828		
	Üniversite/Yüksek lisans	Toplam	26609.57	830		
ABÖ Toplam^{ΨΨΨΨ}	İlkokul ve altı	Grup içi	107.09	2	0.450	0.638
	Ortaokul/Lise	Gruplar arası	98593.40	828		
	Üniversite/Yüksek lisans	Toplam	98700.49	830		
Akrana güven	İlkokul ve altı	Grup içi	60.17	2	1.494	0.225
	Ortaokul/Lise	Gruplar arası	16656.31	828		
	Üniversite/Yüksek lisans	Toplam	16716.48	830		
Akrarla iletişim	İlkokul ve altı	Grup içi	4.16	2	0.099	0.906
	Ortaokul/Lise	Gruplar arası	17446.74	828		
	Üniversite/Yüksek lisans	Toplam	17450.90	830		
Akrarla yabancılaşma	İlkokul ve altı	Grup içi	8.41	2	0.171	0.842
	Ortaokul/Lise	Gruplar arası	20312.69	828		
	Üniversite/Yüksek lisans	Toplam	20321.10	830		

^ΨSiber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği; ^{ΨΨ}Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği; ^{ΨΨΨ}Ebeveyne Bağlanma Ölçeği; ^{ΨΨΨΨ}Akrarla Bağlanma Ölçeği

ÇBASDÖ puanlarının, alt ölçeklerinden aile desteği puanlarının ve alt ölçeklerinden özel bir insan desteği puanlarının hangi anne eğitim düzeyi grupları açısından farklılaştığını belirlemeye yönelik olarak yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre; farklılığın ortaokul/lise eğitim grubu ile ilkokul mezunu ve altı eğitim grubu arasında olduğu tespit edilmiştir. Annesi ortaokul/lise mezunu olan grubun ÇBASDÖ puanlarının, aile desteği puanlarının ve özel bir insan desteği puanlarının ilkokul mezunu ve altı eğitim grubunun puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir (sırayla; $F_{2-828}= 12.19, p<.001$; $F_{2-828}= 10.39, p<.001$ ve $F_{2-828}= 9.84, p<.001$).

EBÖ toplam puanları, alt ölçeklerinden ebeveyne güven puanları ve ebeveynle iletişim puanları ile ilgili olarak yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testinde farkın ortaokul/lise eğitim grubu ile ilkokul mezunu ve altı eğitim grubu arasında olduğu tespit edilmiştir. Annesi ortaokul/lise mezunu grubun EBÖ toplam puanlarının, ebeveyne güven puanlarının ve ebeveynle iletişim puanlarının ilkokul mezunu ve altı eğitim grubunun puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu gözlenmiştir (sırayla; $F_{2-828}= 4.26, p<.05$; $F_{2-828}= 4.14, p<.05$ ve $F_{2-828}= 6.49, p<.01$).

3.3.6. Annenin Çalışma Durumu ve Araştırma Değişkenleri

Annenin çalışma durumuna göre araştırma değişkenlerindeki farklılık varlığı bağımsız gruplar için t-testi ile analiz edilmiştir (Çizelge 4.10). Analiz sonucunda; annesi çalışan ve çalışmayan öğrenci grupları arasında araştırma değişkenleri açısından anlamlı istatistiksel bir farklılık saptanmamıştır ($p>.05$).

Çizelge 3.10: Araştırma Değişkenlerinin Anne Çalışma Durumu Açısından Karşılaştırılması

Değişkenler	Anne çalışıyor (N=268)		Anne çalışmıyor (N=563)		t
	Ortalama	SS	Ortalama	SS	
SİZDÖ Toplam^ψ	32.35	4.80	32.34	4.81	0.03
ÇBASDÖ Toplam^{ψψ}	61.19	14.26	61.98	14.17	-0.75
Aile desteği	21.89	5.78	22.39	5.54	-1.18
Arkadaş desteği	21.47	6.08	21.61	5.56	-0.31
Özel bir insan desteği	17.83	8.19	17.99	8.04	-0.26
EBÖ Toplam^{ψψψ}	65.36	13.09	64.60	12.73	0.80
Ebeveyne güven	23.48	4.82	23.16	4.78	0.90
Ebeveynle iletişim	20.47	5.09	20.26	4.95	0.56
Ebeveynle yabancılaşma	21.41	5.62	21.18	5.68	0.53
ABÖ Toplam^{ψψψψ}	61.96	11.34	62.56	10.70	-0.73
Akrana güven	22.49	4.97	22.78	4.24	-0.83
Akrarla iletişim	18.40	4.69	18.66	4.54	-0.76
Akrana yabancılaşma	21.07	4.78	21.12	5.03	-0.14

^ψSiber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği; ^{ψψ}Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği; ^{ψψψ}Ebeveyne Bağlanma Ölçeği; ^{ψψψψ}Akrana Bağlanma Ölçeği

3.3.7. Babanın Hayatta Olup Olmaması Durumu ve Araştırma Değişkenleri

Babanın hayatta olup olmaması açısından araştırma değişkenlerindeki fark bağımsız gruplar için t-testi ile analiz edilmiştir (Çizelge 3.11). Analiz sonucunda babası hayatta olan ve olmayan öğrenci grupları arasında araştırma değişkenleri açısından anlamlı bir farklılığın olmadığı saptanmıştır ($p>.05$).

Çizelge 3.11: Araştırma Değişkenlerinin Baba Durumu Açısından Karşılaştırılması

Değişkenler	Baba hayatta (N=801)		Baba vefat etmiş (N=30)		
	Ortalama	SS	Ortalama	SS	t
SİZDÖ Toplam ^Ψ	32.34	4.81	32.50	4.68	-0.18
ÇBASDÖ Toplam ^{ΨΨ}	61.90	14.02	57.17	18.04	1.42
Aile desteği	22.30	5.60	20.33	5.91	1.79
Arkadaş desteği	21.63	5.65	19.93	7.36	1.25
Özel bir insan desteği	17.97	8.07	16.90	8.55	0.68
EBÖ Toplam ^{ΨΨΨ}	65.02	12.78	60.30	13.92	1.83
Ebeveyne güven	23.34	4.73	21.00	5.90	1.15
Ebeveynle iletişim	20.34	5.01	20.13	4.47	0.25
Ebeveynle yabancılaşma	21.34	5.64	19.17	6.05	1.93
ABÖ Toplam ^{ΨΨΨΨ}	62.45	10.93	60.13	10.10	1.23
Akrana güven	22.71	4.48	21.93	4.65	0.90
Akrarla iletişim	18.61	4.60	17.63	4.13	1.27
Akrana yabancılaşma	21.12	4.95	20.57	4.91	0.61

^ΨSiber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği; ^{ΨΨ}Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği; ^{ΨΨΨ}Ebeveyne Bağlanma Ölçeği; ^{ΨΨΨΨ}Akrana Bağlanma Ölçeği

3.3.8. Baba Eğitim Düzeyi ve Araştırma Değişkenleri

Araştırma değişkenlerinin baba eğitim düzeyine göre değişip değişmediğini belirlemeye yönelik olarak tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz yapılmadan önce grupların niceliksel olarak eşitliğini sağlamak amacıyla babaların eğitim durumlarına göre ilkökul mezunu ve altı, ortaokul/lise mezunu ve üniversite/yüksek lisans mezunu olmak üzere üç grup oluşturulmuştur. Analiz bulguları Çizelge 3.12’de gösterilmektedir.

Çizelge 3.12: Araştırma Değişkenlerinin Baba Eğitim Düzeyi Açısından Karşılaştırılması

Alt boyut	Eğitim grupları	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	df	F	p
SİZDÖ Toplam^Ψ	İlkokul ve altı Ortaokul/Lise Üniversite/Yüksek lisans	Grup içi Gruplar arası Toplam	71.94 19059.63 19131.57	2 828 830	1.563	0.210
ÇBASDÖ Toplam^{ΨΨ}	İlkokul ve altı Ortaokul/Lise Üniversite/Yüksek lisans	Grup içi Gruplar arası Toplam	1686.15 165549.04 167235.19	2 828 830	4.217	0.015
Aile desteği	İlkokul ve altı Ortaokul/Lise Üniversite/Yüksek lisans	Grup içi Gruplar arası Toplam	319.54 25941.93 26261.47	2 828 830	5.099	0.006
Arkadaş desteği	İlkokul ve altı Ortaokul/Lise Üniversite/Yüksek lisans	Grup içi Gruplar arası Toplam	59.45 27176.11 27235.56	2 828 830	0.906	0.405
Özel bir insan desteği	İlkokul ve altı Ortaokul/Lise Üniversite/Yüksek lisans	Grup içi Gruplar arası Toplam	259.17 53993.32 54252.49	2 828 830	1.987	0.138
EBÖ Toplam^{ΨΨΨ}	İlkokul ve altı Ortaokul/Lise Üniversite/Yüksek lisans	Grup içi Gruplar arası Toplam	301.65 136604.28 136905.93	2 828 830	0.914	0.401
Ebeveyne güven	İlkokul ve altı Ortaokul/Lise Üniversite/Yüksek lisans	Grup içi Gruplar arası Toplam	40.89 19043.02 19083.91	2 828 830	0.889	0.412
Ebeveynle iletişim	İlkokul ve altı Ortaokul/Lise Üniversite/Yüksek lisans	Grup içi Gruplar arası Toplam	111.28 20576.98 20688.26	2 828 830	2.239	0.107
Ebeveynle yabancılaşma	İlkokul ve altı Ortaokul/Lise Üniversite/Yüksek lisans	Grup içi Gruplar arası Toplam	7.52 26602.05 26609.57	2 828 830	0.117	0.890
ABÖ Toplam^{ΨΨΨΨ}	İlkokul ve altı Ortaokul/Lise Üniversite/Yüksek lisans	Grup içi Gruplar arası Toplam	154.48 98546.01 98700.49	2 828 830	0.649	0.523
Akrana güven	İlkokul ve altı Ortaokul/Lise Üniversite/Yüksek lisans	Grup içi Gruplar arası Toplam	18.65 16697.84 16716.49	2 828 830	0.462	0.630
Akrarla iletişim	İlkokul ve altı Ortaokul/Lise Üniversite/Yüksek lisans	Grup içi Gruplar arası Toplam	6.63 17444.26 17450.89	2 828 830	0.157	0.854
Akrarla yabancılaşma	İlkokul ve altı Ortaokul/Lise Üniversite/Yüksek lisans	Grup içi Gruplar arası Toplam	32.52 20288.58 20321.10	2 828 830	0.663	0.515

^ΨSiber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği; ^{ΨΨ}Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği; ^{ΨΨΨ}Ebeveyne Bağlanma Ölçeği; ^{ΨΨΨΨ}Akrana Bağlanma Ölçeği

ÇBASDÖ puanlarının ve alt ölçeklerinden aile desteği puanlarının hangi baba eğitim düzeyi grupları açısından farklılaştığını belirlemeye yönelik olarak yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testinde gruplar arası farklılığın babası ortaokul/lise mezunu eğitim grubu ile babası ilkokul mezunu ve altı eğitim grubu arasında olduğu tespit edilmiştir. Babası ortaokul/lise mezunu eğitim grubunun ÇBASDÖ puanları ve aile desteği puanlarının babası ilkokul mezunu ve altı eğitim grubunun puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (sırayla; $F_{2-828} = 4.22$, $p < .05$ ve $F_{2-828} = 5.10$, $p < .01$).

3.3.9. Babanın Çalışma Durumu ve Araştırma Değişkenleri

Araştırma değişkenlerinin babanın çalışma durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemeye yönelik olarak bağımsız gruplar için t-testi analizi yapılmıştır (Çizelge 3.13). Analiz sonucunda babası çalışan ve babası çalışmayan öğrenci grupları arasında araştırma değişkenleri açısından anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir ($p > .05$).

Çizelge 3.13: Araştırma Değişkenlerinin Babanın Çalışma Durumu Açısından Karşılaştırılması

Değişkenler	Baba çalışıyor (N=757)		Baba çalışmıyor (N=74)		t
	Ortalama	SS	Ortalama	SS	
SİZDÖ Toplam ^Ψ	32.32	4.84	32.64	4.46	-0.58
ÇBASDÖ Toplam ^{ΨΨ}	61.89	13.99	60.09	16.11	0.92
Aile desteği	22.37	5.51	21.27	6.64	1.32
Arkadaş desteği	21.59	5.70	21.37	6.01	0.30
Özel bir insan desteği	17.98	8.05	17.46	8.48	0.51
EBÖ Toplam ^{ΨΨΨ}	65.10	12.63	62.24	14.68	1.62
Ebeveyne güven	23.35	4.77	22.31	4.95	1.73
Ebeveynle iletişim	20.40	4.93	19.64	5.56	1.14
Ebeveynle yabancılaşma	21.35	5.54	20.30	6.79	1.29
ABÖ Toplam ^{ΨΨΨΨ}	62.36	10.98	62.38	10.22	-0.01
Akrana güven	22.64	4.51	23.15	4.26	-0.97
Akranla iletişim	18.57	4.62	18.65	4.26	-0.15
Akrana yabancılaşma	21.16	4.92	20.58	5.23	0.90

^ΨSiber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği; ^{ΨΨ}Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği; ^{ΨΨΨ}Ebeveyne Bağlanma Ölçeği; ^{ΨΨΨΨ}Akrana Bağlanma Ölçeği

3.3.10. Aylık Ortalama Gelir ve Araştırma Değişkenleri

Araştırma değişkenlerinin aylık ortalama gelire göre değişip değişmediğini belirlemeye yönelik olarak tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır (Çizelge 3.14). Analiz yapılmadan önce grupların niceliksel olarak eşitliğini sağlamak amacıyla gelir düzeyleri 0-550 TL, 551-1000 TL ve 1001-2000 TL olan gruplar 0-2000 TL gelir grubu olarak tek grupta birleştirilmiştir.

Çizelge 3.14: Araştırma Değişkenlerinin Aylık Ortalama Gelir Açısından Karşılaştırılması

Alt boyut	Gelir grupları	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	df	F	p
SİZDÖ Toplam ^Ψ	0-2000 TL	Grup içi	285.81	2	6.279	.002
	2001-3000 TL	Gruplar arası	18845.76	828		
	3001 TL üzeri	Toplam	19131.57	830		
ÇBASDÖ Toplam ^{ΨΨ}	0-2000 TL	Grup içi	1423.71	2	3.555	.029
	2001-3000 TL	Gruplar arası	165811.48	828		
	3001 TL üzeri	Toplam	167235.19	830		
Aile desteği	0-2000 TL	Grup içi	26.03	2	0.411	0.693
	2001-3000 TL	Gruplar arası	26235.44	828		
	3001 TL üzeri	Toplam	26261.7	830		
Arkadaş desteği	0-2000 TL	Grup içi	85.07	2	1.297	0.274
	2001-3000 TL	Gruplar arası	27150.50	828		
	3001 TL üzeri	Toplam	27235.57	830		
Özel bir insan desteği	0-2000 TL	Grup içi	591.82	2	4.566	.011
	2001-3000 TL	Gruplar arası	53660.67	828		
	3001 TL üzeri	Toplam	54252.49	830		
EBÖ Toplam ^{ΨΨΨ}	0-2000 TL	Grup içi	620.14	2	1.884	0.153
	2001-3000 TL	Gruplar arası	136285.78	828		
	3001 TL üzeri	Toplam	136905.93	830		
Ebeveyne güven	0-2000 TL	Grup içi	36.20	2	0.787	0.456
	2001-3000 TL	Gruplar arası	19047.70	828		
	3001 TL üzeri	Toplam	19083.90	830		
Ebeveynle iletişim	0-2000 TL	Grup içi	2.06	2	0.041	0.960
	2001-3000 TL	Gruplar arası	20686.20	828		
	3001 TL üzeri	Toplam	20688.26	830		
Ebeveynle yabancılaşma	0-2000 TL	Grup içi	304.93	2	4.799	.008
	2001-3000 TL	Gruplar arası	26304.65	828		
	3001 TL üzeri	Toplam	26609.58	830		
ABÖ Toplam ^{ΨΨΨΨ}	0-2000 TL	Grup içi	501.87	2	2.116	0.121
	2001-3000 TL	Gruplar arası	98198.62	828		
	3001 TL üzeri	Toplam	98700.49	830		
Akranlara güven	0-2000 TL	Grup içi	62.86	2	1.563	0.210
	2001-3000 TL	Gruplar arası	16653.62	828		
	3001 TL üzeri	Toplam	16716.48	830		
Akranlarla iletişim	0-2000 TL	Grup içi	48.79	2	1.161	0.314
	2001-3000 TL	Gruplar arası	17402.11	828		
	3001 TL üzeri	Toplam	17450.90	830		
Akranlarla yabancılaşma	0-2000 TL	Grup içi	134.60	2	2.760	0.64
	2001-3000 TL	Gruplar arası	20186.50	828		
	3001 TL üzeri	Toplam	20321.10	830		

^ΨSiber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği; ^{ΨΨ}Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği; ^{ΨΨΨ}Ebeveyne Bağlanma Ölçeği; ^{ΨΨΨΨ}Akranlara Bağlanma Ölçeği

SİZDÖ puanlarının hangi gelir grupları açısından farklılaştığını belirlemeye yönelik olarak yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testinde gruplar arası farklılığın 0-2000 TL gelir grubu ile 3001 TL üzeri gelir grubu arasında olduğu tespit edilmiştir. 0-2000 TL gelir grubunun SİZDÖ puanlarının, 3001 TL üzeri gelir grubunun puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır ($F_{2-828} = 6.28$, $p < .01$).

ÇBASDÖ puanlarının ve alt ölçeklerinden olan özel bir insan desteği puanları ile ilgili olarak uygulanan Bonferroni çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre gruplar arası farklılığın 2001-3000 TL gelir grubu ile 3001 TL üzeri gelir grubu arasında olduğu bulunmuştur. 3001 TL ve üzeri gelir grubunun ÇBASDÖ puanları ve özel bir insan desteği puanları 2001-3000 TL gelir grubu puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (sırayla; $F_{2-828} = 3.56$, $p < .05$ ve $F_{2-828} = 4.57$, $p < .05$).

EABÖ alt ölçeklerinden olan EBÖ'nin bir alt boyutu olan ebeveyne bağlanma puanları ile ilgili olarak uygulanan Bonferroni çoklu karşılaştırma testinde gruplar arası farklılığın 0-2000 TL gelir grubu ile 3001 TL üzeri gelir grubu arasında olduğu tespit edilmiştir. 3001 TL ve üzeri gelir grubunun ebeveyne yabancılaşma puanları 0-2000 TL gelir grubunun puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($F_{2-828} = 4.80$, $p < .01$).

3.3.11. İnternete Erişim Sıklığı ve Araştırma Değişkenleri

Araştırma değişkenlerinin internete erişim sıklığına göre değişip değişmediğini belirlemeye yönelik olarak tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz yapılmadan önce grupları niceliksel olarak daha eşit duruma getirmek için hiç, ayda 1, 15 günde 1 ve haftada 1 grupları “haftada 1 ve daha az” olarak yeni bir grupta birleştirilmiştir. Analiz sonuçları Çizelge 3.15’de gösterilmektedir.

Çizelge 3.15: Araştırma Değişkenlerinin İnternete Erişim Sıklığı Açısından Karşılaştırılması

Alt boyut	İnternete erişim sıklığı	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	df	F	p
SİZDÖ Toplam^Ψ	Haftada 1 ve daha az	Grup içi	12.68	2	0.275	0.260
	Haftada 2-6 gün	Gruplar arası	19118.89	828		
	Her gün	Toplam	19131.57	830		
ÇBASDÖ Toplam^{ΨΨ}	Haftada 1 ve daha az	Grup içi	560.73	2	1.393	0.249
	Haftada 2-6 gün	Gruplar arası	166674.46	828		
	Her gün	Toplam	167235.19	830		
Aile desteği	Haftada 1 ve daha az	Grup içi	79.13	2	1.251	0.287
	Haftada 2-6 gün	Gruplar arası	26182.34	828		
	Her gün	Toplam	26261.47	830		
Arkadaş desteği	Haftada 1 ve daha az	Grup içi	149.05	2	2.278	0.103
	Haftada 2-6 gün	Gruplar arası	27086.52	828		
	Her gün	Toplam	27235.57	830		
Özel bir insan desteği	Haftada 1 ve daha az	Grup içi	23.18	2	0.177	0.838
	Haftada 2-6 gün	Gruplar arası	54229.31	828		
	Her gün	Toplam	54252.49	830		
EBÖ Toplam^{ΨΨΨ}	Haftada 1 ve daha az	Grup içi	506.53	2	1.537	0.216
	Haftada 2-6 gün	Gruplar arası	136399.40	828		
	Her gün	Toplam	136905.93	830		
Ebeveyne güven	Haftada 1 ve daha az	Grup içi	32.74	2	0.712	0.491
	Haftada 2-6 gün	Gruplar arası	19051.16	828		
	Her gün	Toplam	19083.90	830		
Ebeveynle iletişim	Haftada 1 ve daha az	Grup içi	32.37	2	0.649	0.523
	Haftada 2-6 gün	Gruplar arası	20655.89	828		
	Her gün	Toplam	20688.26	830		
Ebeveynle yabancılaşma	Haftada 1 ve daha az	Grup içi	151.83	2	2.376	0.094
	Haftada 2-6 gün	Gruplar arası	26457.74	828		
	Her gün	Toplam	26609.57	830		
ABÖ Toplam^{ΨΨΨΨ}	Haftada 1 ve daha az	Grup içi	308.02	2	1.296	0.274
	Haftada 2-6 gün	Gruplar arası	98392.47	828		
	Her gün	Toplam	98700.49	830		
Akrana güven	Haftada 1 ve daha az	Grup içi	84.02	2	2.091	0.124
	Haftada 2-6 gün	Gruplar arası	16632.46	828		
	Her gün	Toplam	16716.48	830		
Akrarla iletişim	Haftada 1 ve daha az	Grup içi	151.62	2	3.628	.027
	Haftada 2-6 gün	Gruplar arası	17299.28	828		
	Her gün	Toplam	17450.90	830		
Akrarla yabancılaşma	Haftada 1 ve daha az	Grup içi	24.22	2	0.494	0.610
	Haftada 2-6 gün	Gruplar arası	20296.88	828		
	Her gün	Toplam	20321.10	830		

^ΨSiber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği; ^{ΨΨ}Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği; ^{ΨΨΨ}Ebeveyne Bağlanma Ölçeği; ^{ΨΨΨΨ}Akrana Bağlanma Ölçeği

EABÖ alt ölçeklerinden olan ABÖ'nin bir alt ölçeği olan akranla iletişim puanları ile ilgili olarak yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre; gruplar arası farklılığın haftada 1 ve daha az internete erişen grup ile her gün internete erişen grup arasında olduğu görülmüştür. Her gün internete erişim sağlayan grubun akranla iletişim puanları haftada 1 gün ve daha az internete girenlere göre anlamlı derecede yüksek saptanmıştır ($F_{2,828} = 3.63, p < .05$).

3.3.12. İnternette Geçirilen Günlük Ortalama Zaman ve Araştırma Değişkenleri

Araştırma değişkenlerinin internette geçirilen günlük ortalama zamana göre değişip değişmediğini belirlemeye yönelik olarak tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz yapılmadan önce grupları niceliksel olarak daha eşit duruma getirmek için 15 dakikadan az ve 15-30 dakika grupları "0-30 dakika" olarak yeni bir grupta birleştirilmiştir. Analiz sonuçları Çizelge 3.16'da gösterilmektedir.

ÇBASDÖ alt ölçeklerinden olan aile desteği puanları ile ilgili olarak yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre gruplar arası farklılığın 30 dk–1 saat ve 3 saatten fazla grupları ile 1–2 saat ve 3 saatten fazla grupları arasında olduğu tespit edilmiştir. İnternette geçirilen günlük ortalama zamanı 30 dk–1 saat olan ve 1–2 saat olan grupların aile desteği puanları internette geçirilen günlük ortalama zamanı 3 saatten fazla olan grubun puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($F_{4,826} = 4.69, p < .01$).

Çizelge 3.16: Araştırma Değişkenlerinin İnternette Geçirilen Günlük Ortalama Zaman Açısından Karşılaştırılması

Alt boyut	Günlük ortalama zaman	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	df	F	p
SİZDÖ Toplam^Ψ	0-30 dk. 30 dk. – 1 sa. 1 – 2 sa. 2 – 3 sa. 3 saatten fazla	Grup içi Gruplar arası Toplam	126.01 19005.56 19131.57	4 826 830	1.369	0.243
ÇBASDÖ Toplam^{ΨΨ}	0-30 dk. 30 dk. – 1 sa. 1 – 2 sa. 2 – 3 sa. 3 saatten fazla	Grup içi Gruplar arası Toplam	2013.72 165221.47 167235.19	4 826 830	1.917	0.065
Aile desteği	0-30 dk. 30 dk. – 1 sa. 1 – 2 sa. 2 – 3 sa. 3 saatten fazla	Grup içi Gruplar arası Toplam	583.47 25677.10 26261.47	4 826 830	4.692	0.001
Arkadaş desteği	0-30 dk. 30 dk. – 1 sa. 1 – 2 sa. 2 – 3 sa. 3 saatten fazla	Grup içi Gruplar arası Toplam	273.60 26961.96 27235.56	4 826 830	2.095	0.080
Özel bir insan desteği	0-30 dk. 30 dk. – 1 sa. 1 – 2 sa. 2 – 3 sa. 3 saatten fazla	Grup içi Gruplar arası Toplam	222.61 54029.88 54252.49	4 826 830	0.851	0.493
EBÖ Toplam^{ΨΨΨ}	0-30 dk. 30 dk. – 1 sa. 1 – 2 sa. 2 – 3 sa. 3 saatten fazla	Grup içi Gruplar arası Toplam	3187.86 133718.07 136905.93	4 826 830	4.923	0.001
Ebeveyne güven	0-30 dk. 30 dk. – 1 sa. 1 – 2 sa. 2 – 3 sa. 3 saatten fazla	Grup içi Gruplar arası Toplam	437.32 18646.59 19083.91	4 826 830	4.843	0.001
Ebeveynle iletişim	0-30 dk. 30 dk. – 1 sa. 1 – 2 sa. 2 – 3 sa. 3 saatten fazla	Grup içi Gruplar arası Toplam	493.03 20195.23 20688.26	4 826 830	5.041	0.001
Ebeveynle yabancılaşma	0-30 dk. 30 dk. – 1 sa. 1 – 2 sa. 2 – 3 sa. 3 saatten fazla	Grup içi Gruplar arası Toplam	270.14 26339.43 26609.57	4 826 830	2.118	0.077
ABÖ Toplam^{ΨΨΨΨ}	0-30 dk. 30 dk. – 1 sa. 1 – 2 sa. 2 – 3 sa. 3 saatten fazla	Grup içi Gruplar arası Toplam	548.74 98151.76 98700.50	4 826 830	1.154	0.330
Akrana güven	0-30 dk. 30 dk. – 1 sa. 1 – 2 sa. 2 – 3 sa. 3 saatten fazla	Grup içi Gruplar arası Toplam	64.04 16652.44 16716.48	4 826 830	0.794	0.529
Akrarla iletişim	0-30 dk. 30 dk. – 1 sa. 1 – 2 sa. 2 – 3 sa. 3 saatten fazla	Grup içi Gruplar arası Toplam	125.23 17325.66 17450.89	4 826 830	1.493	0.202
Akrarla yabancılaşma	0-30 dk. 30 dk. – 1 sa. 1 – 2 sa. 2 – 3 sa. 3 saatten fazla	Grup içi Gruplar arası Toplam	277.59 20043.51 20321.10	4 826 830	2.860	.023

^ΨSiber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği; ^{ΨΨ}Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği; ^{ΨΨΨ}Ebeveyne Bağlanma Ölçeği; ^{ΨΨΨΨ}Akrana Bağlanma Ölçeği

EABÖ alt ölçeklerinden olan EBÖ puanları ile ilgili olarak uygulanan Bonferroni çoklu karşılaştırma testinde gruplar arası farklılığın 30 dk–1 saat ve 3 saatten fazla, 1–2 saat ve 3 saatten fazla ve 2–3 saat ve 3 saatten fazla grupları arasında olduğu gözlemlenmiştir. İnternette geçirilen günlük ortalama zaman 0-30 dk, 1–2 saat ve 2–3 saat olan grubun ebeveyne bağlanma puanlarının, 3 saatten fazla zaman geçiren gruba göre anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir ($F_{4-826}= 4.92, p<.01$).

EABÖ alt ölçeklerinden olan EBÖ'nin alt boyutlarından olan ebeveyne güven puanları ile ilgili olarak yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre gruplar arası farklılığın 1–2 saat ve 3 saatten fazla internette zaman geçiren gruplar arasında olduğu görülmüştür. İnternette 1–2 saat zaman geçiren grubun ebeveyne güven puanları, 3 saatten fazla zaman geçiren grubun puanlarından yüksek bulunmuştur ($F_{4-826}= 4.84, p<.01$).

EABÖ alt ölçeklerinden olan EBÖ'nin alt boyutlarından olan ebeveynle iletişim puanları ile ilgili olarak yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre gruplar arası farklılığın internette günlük ortalama 3 saatten fazla zaman geçiren grupla diğer bütün gruplar arasında olduğu tespit edilmiştir. İlk üç grubun ebeveynle iletişim puanları, internette günlük ortalama 3 saatten fazla zaman geçiren grubun puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($F_{4-826}= 5.04, p<.01$).

EABÖ alt ölçeklerinden olan ABÖ'nin alt boyutlarından olan akranla yabancılaşıma puanları ile ilgili olarak yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre gruplar arası farklılığın 30 dk–1 saat ve 3 saatten fazla grupları arasında olduğu bulunmuştur. İnternette günlük ortalama 30 dk–1 saat geçiren grubun akranla yabancılaşıma puanlarının, 3 saatten fazla zaman geçiren grubun puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir ($F_{4-826}= 2.86, p<.01$).

3.3.13. Evde İnternet Kullanım Kuralı ve Araştırma Değişkenleri

Evde internet kullanım kuralı olan ve olmayan katılımcılar arasında araştırma değişkenleri ile ilgili bir farklılık olup olmadığını belirlemeye yönelik bağımsız

gruplar t-testi analizi yapılmıştır. Analiz bulguları Çizelge 3.17’de gösterilmektedir. Evde internet kullanım kuralı olan katılımcıların ÇBASDÖ toplam puanlarının ve alt ölçeği olan aile desteği puanlarının evde internet kullanım kuralı olmayan katılımcıların puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır (sırayla; t= 2.00, p<.05 ve t= 2.38, p<.05).

Çizelge 3.17: Araştırma Değişkenlerinin Evde İnternet Kullanım Kuralı Açısından Karşılaştırılması

Değişkenler	Kural var (N=262)		Kural yok (N=569)		
	Ortalama	SS	Ortalama	SS	t
SİZDÖ Toplam ^Ψ	32.62	4.77	32.22	4.81	1.14
ÇBASDÖ Toplam ^{ΨΨ}	63.15	13.66	61.07	14.40	2.00*
Aile desteği	22.89	5.35	21.92	5.72	2.38*
Arkadaş desteği	21.74	5.23	21.49	5.94	0.62
Özel bir insan desteği	18.52	7.62	17.67	8.28	1.46
EBÖ Toplam ^{ΨΨΨ}	65.58	12.60	64.51	12.95	1.13
Ebeveyne güven	23.47	4.67	23.17	4.85	0.86
Ebeveynle iletişim	20.69	4.50	20.17	5.20	1.47
Ebeveynle yabancılaşma	21.43	5.77	21.18	5.61	0.58
ABÖ Toplam ^{ΨΨΨΨ}	62.72	10.31	62.20	11.17	0.65
Akrana güven	22.98	4.22	22.55	4.60	1.35
Akrarla iletişim	18.70	4.12	18.52	4.79	0.53
Akrana yabancılaşma	21.04	4.92	21.14	4.96	-0.26

*p<.05; ^ΨSiber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği; ^{ΨΨ}Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği; ^{ΨΨΨ}Ebeveyne Bağlanma Ölçeği; ^{ΨΨΨΨ}Akrana Bağlanma Ölçeği

3.3.14. Algılanan Ders Başarısı ve Araştırma Değişkenleri

Katılımcıların algılanan ders başarısı ve araştırma değişkenleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi yapılmıştır. İlgili sonuçlar Çizelge 3.18’de yer almaktadır.

Çizelge 3.18: Araştırma Değişkenlerinin Algılanan Ders Başarısı ile İlişkisi

	Korelasyon katsayısı (r)
SİZDÖ Toplam ^Ψ	-.01
ÇBASDÖ ^Ψ Toplam ^{ΨΨ}	-.15***
Aile desteği	-.16***
Arkadaş desteği	-.01
Özel bir insan desteği	-.14**
EBÖ Toplam ^{ΨΨΨ}	-.13***
Ebeveyne güven	-.11**
Ebeveynle iletişim	-.14***
Ebeveynle yabancılaşma	-.08*
ABÖ Toplam ^{ΨΨΨΨ}	-.04
Akrana güven	-.03
Akrarla iletişim	-.07*
Akrarla yabancılaşma	.01

*p<.05; **p<.01; ***p<.001; ^ΨSiber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği; ^{ΨΨ}Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği; ^{ΨΨΨ}Ebeveyne Bağlanma Ölçeği; ^{ΨΨΨΨ}Akrana Bağlanma Ölçeği

Algılanan ders başarısı ile ÇBASDÖ puanı ($r = -.15$, $p < .001$), bu ölçeğin alt ölçeklerinden olan aile desteği puanı ($r = -.16$, $p < .001$) ve özel bir insan desteği puanı ($r = -.14$, $p < .01$), EBÖ toplam puanı ($r = -.13$, $p < .001$), bu ölçeğin alt ölçeklerinden olan ebeveyne güven ($r = -.11$, $p < .01$), ebeveynle iletişim ($r = -.14$, $p < .001$) ve ebeveynle yabancılaşma puanı ($r = -.08$, $p < .05$) ve ABÖ alt ölçeklerinden olan akrarla iletişim puanı ($r = -.07$, $p < .05$) arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif yönde ilişki tespit edilmiştir.

3.4. Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılığı Yordayan Değişkenler

Siber zorbalığa ilişkin duyarlılığı yordayan değişkenleri belirlemek için hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Bu amaçla; ilk adımda sosyodemografik değişkenler, ikinci adımda ÇBASDÖ'nin alt boyutları, üçüncü adımda ise EABÖ'nin alt boyutları regresyon denklemine eklenmiştir. Analiz sonuçları Çizelge 3.19'da gösterilmektedir.

Hiyerarşik regresyon analizi sonuçlarına göre; siber zorbalığa ilişkin duyarlılığı yordayan demografik değişkenler cinsiyet ve ortalama aylık gelir olmuştur. Bu iki demografik değişken toplam varyansın %5'ini açıklamaktadır ($F_{15-815} = 3.77, p < .001$). Siber zorbalığa karşı duyarlılığı yordayan üçüncü ve son değişken demografik değişkenlerden sonra denkleme eklenen ve ÇBASDÖ'nin bir alt ölçeği olan aile desteği olmuştur. Bu değişkenin denkleme girmesiyle açıklanan toplam varyans %8'e yükselmiştir ($F_{18-812} = 4.89, p < .001$). EABÖ'nin alt ölçeklerinden hiç birisi siber zorbalığa karşı duyarlılığı yordamamıştır ($p > .05$). Özetle; siber zorbalığa karşı duyarlılığa ilişkin toplam varyansın %5'i demografik değişkenler ile (cinsiyet ve aylık ortalama gelir), %3'ü ise aile desteği ile açıklanmaktadır.

Çizelge 3.19: Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılığı Yordayan Değişkenler

Değişken (Regresyon denklemine giriş sırasına göre)	B	Beta	R	R ²	Uyarlanmış R ²	F
Sınıf	.08	.02				
Cinsiyet	-1.89	-.19***				
Yaş	.09	.02				
İkamet yeri	.67	.02				
Anne eğitim düzeyi	-.41	-.05				
Anne durumu	.48	.01				
Anne çalışma durumu	-.31	-.03				
Baba eğitim düzeyi	-.24	-.03	.26	.06	.05	3.769***
Baba durumu	.32	.01				
Baba çalışma durumu	.10	.01				
Gelir düzeyi	-.54	-.09*				
İnternete erişim sıklığı	.42	.06				
İnternette geçirilen zaman	-.14	-.04				
İnternet kullanım kuralı	-.36	-.04				
Algılanan ders başarısı	.03	.01				
Aile desteği	.13	.16**				
Arkadaş desteği	.01	.02	.31	.10	.08	4.889***
Özel bir insan desteği	.01	.02				
Ebeveyne güven	.01	.01				
Ebeveynle iletişim	.02	.02				
Ebeveynle yabancılaşma	.01	.00				
Akrana güven	.02	.02	.31	.10	.07	.104
Akranla iletişim	-.01	-.01				
Akranla yabancılaşma	-.02	-.02				

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

4.TARTIŞMA

Çalışmamızda lise öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılığı sosyodemografik özellikler, algılanan sosyal destek ve ebeveyn ve akran ile olan ilişkileri gibi değişkenler dikkate alınarak tartışılmış ve yorumlanmıştır.

4.1. Sosyodemografik Özelliklerin İnternet Kullanımı İle İlişkisi

TUİK'in 2018 yılında yayınladığı "Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması"nda; ülkemizde internet kullanımının 16-74 yaş arasındaki bireylerde %72.9 olduğu ve hanelerin %83.8'inin evden internete erişim olanağına sahip olduğu saptanmıştır. Çalışmamızda; ortalama yaşı 16.3 yıl olan öğrencilerin %74.6'sının internete her gün eriştiği, %74'ünün internete evden bağlandığı ve %67'sinin interneti günde 1 saatten fazla kullandığı bildirilmiştir. Bu veriler, çalışma grubumuzda TUİK verilerine benzer olarak, internet kullanımının yaygın olduğunu göstermektedir. Önceki çalışmalarda; internet kullanım süresinin siber zorbalıkla ilgili önemli bir risk faktörü olduğu bildirilmiş ve interneti kullanma süresinin fazla olmasının siber zorbalık ve siber mağduriyet riskinde artışa neden olduğu belirlenmiştir (Ybarra ve Mitchell, 2004; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007). Bu nedenle, internete sıklıkla giren çocukların siber zorbalık yapma veya siber zorbalığa uğrama riskleri açısından dikkatli bir şekilde izlenmesinin gerekli olduğu açıktır.

Gözlemler, sosyoekonomik olarak yüksek gelir düzeyine sahip ailelerde internete erişimin daha kolay olduğunu göstermektedir. Çalışmamızda; özellikle babanın çalışması ve ailenin yüksek gelir düzeyinin internete erişim sıklığı ve internette geçirilen günlük ortalama zamanla pozitif yönde ilişkili olduğu tespit edilmiştir. İnternete ulaşılabilirliğin kolaylaşması; gelir düzeyinin artması ve bilişim teknolojilerindeki hızlı değişim ile ilgili görülmektedir.

Çalışmamızda; internet kullanımı ile ebeveynlerin eğitim durumu arasındaki ilişki değerlendirildiğinde; çocuğun günlük internet kullanım süresi ile annenin eğitim durumu arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Diğer yandan, internette en

çok zaman geçiren grubun baba eğitim düzeyi ortaokul/lise olan katılımcılar olduğu; internette en az zaman geçiren grubun ise baba eğitim durumu ilkököl ve altı olan katılımcılar olduğu belirlenmiştir. Önceki çalışmalar değerlendirildiğinde; ebeveyn eğitim düzeyi ile çocukların internet kullanımı arasındaki ilişki açısından farklı bulgular saptanmıştır. Çalışmamızda anne eğitim düzeyi ve çocuğun internet kullanımı ile ilgili bulguya benzer olarak, Liau, Khoo ve Hwaang ergenlerin internet kullanımları ile anne ve babanın eğitim düzeyi arasında bir ilişkinin bulunmadığını belirlemiştir (2005). Benzer olarak, lise öğrencileri ile yapılan bir başka çalışmada da; ergenlerin sorunlu internet kullanımının anne ve baba eğitim düzeyleri ile ilişkili olmadığı gösterilmiştir (Zorbaz, 2013). Çalışmamızın yapıldığı popülasyonda annelerin %56.2'si ilkököl ve altı eğitim düzeyine sahip olup annelerde eğitim seviyesinin çok yüksek olmadığı gözlenmiştir. Yaşadıkları toplumdaki kültürel normlar, eğitim düzeylerinin düşük olması ve dijital medya ile ilgili bilgilerinin yetersiz olması gibi etkenlerin annelerin çocuklarına internet kullanım süresi ile ilgili yönlendirme yapamamasının altında yatan etkenler olduğu söylenebilir.

Önceki bazı çalışmalarda ebeveynlerin eğitim düzeyi yükseldikçe ergenlerin interneti daha yoğun olarak kullandığı, internetin olumsuz sonuçlarından daha çok etkilendiği ve problemlili internet kullanımı sıklığının arttığı bildirilmiştir (İkiz ve ark., 2015). Büyüksahin-Çevik ve Çelikkaleli'nin yaptığı bir çalışmada (2010); internet bağımlılık puanlarının anne eğitim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığı, fakat baba eğitim düzeyinin internet bağımlılığı ile ilişkisinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Önceki bir çalışmada; lise öğrencilerinde internet bağımlılığı düzeyi ile ebeveynlerinin eğitim düzeyi arasında pozitif bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Eftekin, 2015). Benzer olarak, çalışmamızda baba eğitim düzeyi yükseldikçe çocuğun internette geçirdiği zamanın da arttığı belirlenmiştir. Bu bulgu; eğitim düzeyi yüksek olan babaların bilgisayar ve interneti daha sık kullanması ve çocuklarını internet kullanımı ile ilgili teşvik etmesi sonucu internet kullanım davranışının ergenler tarafından örnek alınması ile açıklanabilir.

Çalışmamızda önemli bulgular olarak, anneleri ilkököl ve altı eğitim seviyesine sahip olan çocukların internet ile ilgili daha çok kısıtlamayla karşılaştığı ve sınıf düzeyi büyüdükçe evde internet kullanım kuralı/kısıtlamasının azaldığı tespit

edilmiştir. Önceki bir çalışmada; Wang ve arkadaşları eğitim seviyesi yüksek annelerin internet konusunda daha az kural koyduğunu ve daha az yönlendirme yaptığını belirlemiştir (2005). Bu çalışmada; daha yüksek eğitilmiş ebeveynlerin bilgisayar teknolojisi konusunda aşinalıklarının daha fazla olması ve çocuklarının internet etkinliğini daha aktif olarak izlemesi nedeniyle çocuklarına internet konusunda kısıtlama yapmadıkları düşünülmüştür. Avrupa ülkelerindeki çocukların internet kullanımı ile ilgili yapılmış ve geniş çaplı bir çalışma olan EU Kids Online sonuç raporuna göre; düşük sosyoekonomik düzeyde olan ve eğitim seviyesi düşük bulunan ebeveynlerin dijital medya konusunda oldukça kararsız ve endişeli oldukları ve dijital cihazlarla ilgili daha kısıtlayıcı tavırda buldukları bildirilmiştir (Livingstone ve ark. 2015). Çalışmamızda eğitilmiş annelere göre eğitim düzeyi düşük annelerin çocuklarını internet kullanımı konusunda daha fazla kısıtlamasının altında yatan etkenin, eğitim seviyesi düşük olan annelerin dijital medya konusundaki bilgi ve deneyim eksikliğinin özellikle daha alt sınıfa devam eden çocuklarının internet kullanımı ile ilgili endişelerini artırması olabileceği düşünülmektedir.

4.2. Araştırma Değişkenlerinin Sosyodemografik Özellikler İle İlişkisinin Değerlendirilmesi

4.2.1. Siber Zorbalık Duyarlılığının Sosyodemografik Değişkenler İle İlişkisinin Değerlendirilmesi

Kişilerin siber zorbalık davranışına maruz kalmaması için teknoloji ve internet kullanıcılarının, siber zorba davranışlarının neler olduğunu bilmesi, bu davranışı önleme konusunda tedbir alması ve internetin doğru kullanımı konusunda bireylerin eğitilmesi siber duyarlılık olarak nitelendirilmektedir (Hinduja ve Patchin, 2010). Siber zorbaca davranışları tehdit olarak algılayan bireylerde duyarlılık durumunun gözlenmesi beklenmektedir. Genel olarak bakıldığında; çalışmamıza katılan öğrencilerin siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları yüksek bulunmuştur. Bu

bulgu, öğrencilerin internet ortamındaki zorbaca davranışları tehdit olarak algıladığını ve tedbir aldığını gösteren bir bulgu olarak değerlendirilebilir.

Ergenlerde siber zorbalık duyarlılığını etkileyen çeşitli bireysel, ailesel ya da toplumsal etmenler bulunmaktadır. Çalışmamızda; lisede eğitim gören kızların siber zorbalık duyarlılık puanlarının erkeklere göre daha fazla olarak gözlendiği belirlenmiştir. Bu konuda ülkemizde yapılmış çalışmalar değerlendirildiğinde; çalışma bulgumuza benzer olarak, kız öğrencilerin ve kadın öğretmenlerin siber zorbalık duyarlılık puanlarının erkeklere göre daha fazla olduğu saptanmıştır (Dikmen ve Çağlar, 2017; Gezgin ve Çuhadar, 2012; İğdeli, 2018; Nartgun ve ark., 2016; Aktürk, 2015; Şentürk ve Bayat, 2016). Bu çalışmalardan farklı olarak, erkek katılımcıların kadınlara göre siber zorbalık farkındalığının daha fazla olduğu başka bir çalışmada tespit edilmiştir (Sezer ve ark., 2015). Diğer yandan, Uysal ve arkadaşlarının (2014) yaptığı bir çalışmada; üniversite öğrencilerinde siber zorbalığa ilişkin duyarlılık davranışında cinsiyetin bir farklılığa neden olmadığı saptanmıştır. Çalışmamızda kız öğrencilerin erkeklere göre daha fazla siber duyarlılığa sahip olmalarının altında yatan etkenlerin; kız öğrencilerin sosyal çevrelerde kendilerini daha fazla korumaları gerektiğine inanmaları, ebeveynleri tarafından da bu konuda yönlendirilmeleri ve dolayısıyla siber zorbalıkla ilgili farkındalıklarının artması olduğu düşünülebilir. Gerçekten de ülkemizde yapılan bir çalışmada Eroğlu ve Peker (2011), kız öğrencilerin siber zorbalığın iletişim ve bilgi teknolojilerinin bir sonucu olduğunu bildiklerinden dolayı kendilerini olumsuz davranışlardan korumak için önlem aldıklarını belirtmiştir.

Siber zorbalık duyarlılığını etkileyen bireysel özelliklerden birisi olan çocuğun devam ettiği sınıfla ilgili yapılan değerlendirmede; öğrencilerin siber zorbalık duyarlılıklarının devam ettiği sınıflara göre farklılaşmadığı çalışmamızda saptanmıştır. Nartgün ve arkadaşları; 9. sınıf öğrencilerinin siber zorbalık duyarlılıklarının 12. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğunu bildirmiştir (2016). Çalışmamızdaki bulguya benzer şekilde, İğdeli'nin üniversite öğrencileri ile yaptığı bir araştırmada; öğrencilerin devam ettiği dönem düzeyinin siber zorbalık duyarlılığı ile ilişkisinin olmadığı bildirilmiştir (2018). Siber zorbalık duyarlılığında

sınıf düzeyinin belirleyici olmaması, çalışma popülasyonunda genel olarak bu duyarlılığın her sınıf düzeyinde yüksek olması ile açıklanabilir.

Önceki çalışmalarda akademik başarının siber zorbalık duyarlılığında artışla ilişkili olduğu bildirilmiştir (Aktürk, 2015). Buna karşın, çalışmamızda örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinin algılanan ders başarısına göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Ders başarısının ergenin sübjektif değerlendirmesi ile belirlenmesi çalışmanın bir sınırlılığı olup akademik başarı ile ilgili objektif bir değerlendirmenin olmaması siber zorbalık duyarlılığı ile ilgili anlamlı bir bulgunun oluşmasını önleyen bir etmen olarak değerlendirilmektedir.

Siber zorbalık duyarlılığını etkileyen ailesel ve toplumsal etmenler değerlendirildiğinde; toplumun sosyoekonomik durumu ve ebeveynlerin eğitim düzeyinin duyarlılığın oluşmasında belirleyici olabileceği öne sürülmektedir (Modecki ve ark., 2014). Ülkemizde yapılan bir çalışmada; Nartgün ve arkadaşları (2016), sosyoekonomik durum ile siber zorbalık duyarlılığı arasında anlamlı bir ilişki olmadığını bildirmiştir. Çalışmamızda; bu çalışmadan farklı olarak, düşük gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarının siber zorbalık duyarlılığının diğerlerinden daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Düşük sosyoekonomik düzeyde olan öğrencilerin internete erişim olanaklarının daha kısıtlı olduğu gözlenmektedir. İnternet ortamında sorun yaşamaları durumunda ailelerin zaten kısıtlı olan internet erişimini engellemeleri riskinin bulunması nedeniyle sosyoekonomik düzeyi düşük olan çocukların internet ortamında daha dikkatli olması olasılığı bu bulgumuzu açıklayabilir.

Çalışmamızda siber zorbalık duyarlılığının anne ve baba eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı gözlenmiştir. Benzer olarak, Kılınç ve Gündüz (2017) lise öğrencileri ile yapmış oldukları bir çalışmada; siber zorbalık duyarlılığı ile babanın eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını bildirmiştir. Ebeveynlerin eğitim düzeyinin ergende siber zorbalık duyarlılığı oluşumunda tek başına belirleyici olmadığı, internet kullanım özellikleri ve bireysel etmenlerin ergenin sanal alandaki davranışlarına etki ettiği düşünülmektedir.

4.2.2. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Desteğin Sosyodemografik Değişkenler İle İlişkinin Değerlendirilmesi

Sosyal destek kuramı, bireyin ailesinden aldığı destekle yaşamındaki zorluklara karşı akıl sağlığı ve fiziksel sağlığını sürdürebilmesidir (Kenny, 1990). Algılanan sosyal destek; sosyal ilişkinin algılanış şekli olup sosyal ağın kişi tarafından yeterince destekleyici olarak görülüp görülmediğini ifade etmektedir (Sorias, 1988). Lise öğrencilerinin arkadaşlarından aldıkları sosyal destek düzeyleri ile problem çözme becerilerinin araştırıldığı bir çalışmada; arkadaşlardan algılanan sosyal desteğin yüksek olmasının ergenin problem çözme becerilerinde de artışa neden olduğu gösterilmiştir (Budak, 1999).

Cinsiyet açısından değerlendirildiğinde; ÇBASDÖ alt ölçeklerinden olan arkadaş desteği ölçeğinden kız öğrencilerin aldığı puanların, erkeklerin aldığı puanlardan anlamlı derecede yüksek olduğu çalışmamızda saptanmıştır. Bu bulguyu destekler nitelikte olmak üzere, önceki çalışmalarda kızların algılanan arkadaş desteği puanlarının erkek öğrencilere göre yüksek olduğu bildirilmiştir (Cauce ve ark., 1982; Greenberg, 1987; Raja ve ark., 1992; Lawrence, 1994; Mitchell ve Zimet, 2000, Rueger ve ark., 2008). Baştürk yapmış olduğu bir çalışmada; öğrencinin aile ve arkadaşlarından algıladığı sosyal destek düzeyinin kız öğrencilerde anlamlı olarak daha yüksek olduğunu saptamıştır (2002). Benzer olarak, Kaşık (2009), Başer (2006) ve Taysi (2001)'nin çalışmalarında; algılanan destek düzeyinin kız öğrencilerde erkeklere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Cinsiyet farklılığını gösteren bu bulgular; kızların ilişkisel yakınlığa farklı bir şekilde ve daha yüksek derecede önem vermeleri ve sosyal desteğin önemi ile ilgili farkındalıklarının fazla olması ile açıklanabilir.

Ülkemizde yapılan çeşitli çalışmalarda algılanan sosyal desteğin öğrencinin devam ettiği sınıf düzeyine göre farklılaştığı saptanmıştır (Kartal ve Çetinkaya, 2009, Ünsar ve ark., 2009; Karataş, 2012). Ortaokul öğrencilerinin akranlarından ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek ile akademik ve sosyal motivasyonları arasındaki ilişkinin araştırıldığı bir çalışmada; algılanan desteğin öğrenim görülen

sınıfa göre farklılaştığı saptanmıştır (Wentzel ve ark., 2010). Benzer olarak, çalışmamızda 9. sınıf öğrencilerinin ÇBASDÖ'nden aldıkları ortalama puan ve arkadaş desteği ortalama puanları 12. sınıf öğrencilerinin puanlarından anlamlı derecede yüksek tespit edilmiştir. Bu bulgu; öğrencilerin ortaokuldan liseye başladıkları zamanlarda daha fazla sosyal destek arayışında olmaları ve ailelerinden ve öğretmenlerinden daha fazla destek alabilmeleri ile ilişkili görülmektedir.

Çalışmamızda anne eğitim durumu ortaokul/lise mezunu olan çocukların ÇBASDÖ puanları, aile desteği puanları ve özel bir insan desteği puanları annesi ilkokul mezunu ve altı eğitim grubunun puanlarından anlamlı derecede yüksek saptanmıştır. Benzer olarak, babası ortaokul/lise mezunu eğitim grubunun ÇBASDÖ puanları ve aile desteği puanları babası ilkokul mezunu ve altı eğitim grubunun puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Avustralya'da yapılan bir çalışmada; travma sebebiyle hastaneye başvuran 7-17 yaş arasındaki çocuk ve ergenlerin ebeveynlerinin eğitim düzeyinin, algılanan sosyal destek üzerine bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir (Ellis ve ark., 2009). Buna karşın, Topaktaş'ın yapmış olduğu bir çalışmada; annesi lise ve üstü eğitim düzeyine sahip ergenlerin ÇBASDÖ toplam puanları ve özel biri alt ölçek puanlarının eğitim seviyesi düşük annelerin çocuklarına göre daha yüksek olduğu saptanmıştır (2015). Benzer biçimde; Orman, anne eğitim düzeyi yüksek olan ergenlerin ÇBASDÖ, aile desteği, arkadaş desteği ve özel bir insan desteği puanlarının yüksek olduğunu bildirmiştir (2016). Lise öğrencilerinin internet kullanım alışkanlıklarını ve algıladıkları sosyal desteğin derecesini belirlemek amacıyla yapılmış bir çalışmada; annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin algıladıkları sosyal destek toplam puanlarının diğer gruplardan fazla olduğu belirlenmiştir (Ak, 2014). Eğitim seviyesi yüksek olan ebeveynlerin, ebeveynlik bilgilerinin ve motivasyonlarının daha fazla olması çocuğun algıladığı sosyal desteğin artmasına neden olabilir.

Çalışmamızda; ailenin aylık geliri 3001 TL ve üzeri olan çocukların ÇBASDÖ puanları, 2001-3000 TL gelir grubu puanlarından anlamlı derecede yüksek saptanmıştır. Bu bulguya benzer olarak, ülkemizde yapılan çalışmalarda; Atalay (2014), Şencan (2009) ve Orman (2016) yüksek gelir düzeyine sahip öğrencilerin algıladıkları sosyal desteğin diğerlerine göre daha fazla olduğunu belirlemiştir.

Önceki çalışmalarda; ailenin ekonomik durumu kötüleştikçe, ebeveynlerin çocuklarına karşı daha az manevi ilgi gösterdiği, daha tutarsız bir disiplin sergiledikleri ve aile içindeki iletişimin kötü yönde etkilendiği belirlenmiştir (Amy ve ark., 2008; Conger ve ark., 1992; Lempers ve ark., 1989; McLoyd ve Wilson, 1991). Gelir düzeyi yüksek ailelerin ebeveynlik konusunda daha rahat olmaları ve çocuklarının öğrenme ve gelişimine katkı sağlayacak materyal ve etkinliklere daha fazla yatırım yapabilmeleri çocuğun algıladığı sosyal desteğin yüksek olması sonucunu doğurabilir.

4.2.3. Ebeveyne ve Akrana Bağlanma Durumunun Sosyodemografik Değişkenler İle İlişkisinin Değerlendirilmesi

Bağlanma, kişilerin çevresindeki özellikle duygusal olarak önemli bakım verenlerle yakın ve güçlü ilişkiler kurma ve yakınlığı koruma eğilimidir (Bowlby, 1988). Nikiforou ve arkadaşları (2013) ebeveyni ile bağlanmanın zayıf olmasının zorbalık ve mağdur olmayı yordadığını ve ebeveyne bağlanmanın kızlarda daha güçlü olduğunu saptamıştır. Önceki çalışmalar kızlarda akran ile bağlanmanın erkek öğrencilere göre daha güçlü olduğunu göstermektedir (Armsden ve Greenberg, 1987; O’Koon, 1997; Laible ve ark. 2004; Wilkinson, 2004; Song ve ark., 2009). Benzer şekilde çalışmamızda; kız öğrencilerin akrana bağlanmalarının erkek öğrencilere göre daha güçlü olduğu ve kızlarda akranla iletişim ve akrana güven puanlarının da erkek öğrencilere göre yüksek olduğu saptanmıştır. Ergenlik döneminde kadınların ebeveyn bağlarından daha erken ayrılma eğiliminde olmaları ve arkadaşlarıyla ilişkilerine daha fazla yatırım yapmaları akranla iletişimi güçlendirebilmektedir. Ayrıca kızların akranları ile kurdukları iyi iletişim ve ilişkilerindeki yüksek güvenin altında yatan bir diğer etmenin anneleriyle deneyimledikleri güvenli arkadaşlığı sosyal öğrenme yoluyla pekiştirmelerinin olabileceği de öne sürülmektedir (Bayraktar, 2009).

Çalışmamızda; 9. sınıfların akrana bağlanma ve akrana güven puanları, 12. sınıfların akrana bağlanma puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin algıladıkları sosyal destek ve arkadaş desteğinin öğrenim görülen sınıfa

göre farklılaştığı önceki çalışmalarda belirlenmiştir (Wentzel ve ark., 2010). Liseye yeni başlayan öğrencilerin akranları ile daha yakın ilişki içerisinde olması ve sınıf büyüdükçe sınav stresi ve rekabetin ön plana çıkmasının akarana bağlanma ve güvenin alt sınıflarda daha fazla gözlenmesine neden olabileceği düşünülmektedir.

Önceki bir çalışmada; annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin algıladıkları sosyal destek düzeyinin, okuryazar olmayan annelerin çocuklarının algıladıkları sosyal destek düzeyine göre daha yüksek olduğu saptanmıştır (Ak, 2014). Buna karşın, Fırat (2015) ise annenin eğitim düzeyinin öğrencilerin özel bir kişiden algıladıkları sosyal destek puanlarında anlamlı bir değişikliğe neden olmadığını belirlemiştir. Çalışmamızda; annesi ortaokul/lise mezunu olan çocukların EBÖ toplam puanları, ebeveyne güven puanları ve ebeveynle iletişim puanlarının annesi ilkököl mezunu ve altı eğitim grubunda olan çocukların puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır. Eğitim düzeyi yüksek olan annelerin çocukları ile güvenli bağlanma kurmalarının çocuğun uygun iletişim ve uyum becerilerine sahip olması sonucunu doğurduğu ve bu becerilere sahip olan çocukların ileride arkadaşları ile de iyi iletişim kurabilen ergenler haline geldiği düşünülmektedir.

4.3. Araştırma Değişkenlerinin İnternet Kullanımı İle İlişkisinin Değerlendirilmesi

Önceki çalışmalarda; siber zorbalık duyarlılığının çocukların internet kullanım özellikleri ile ilişkisi olduğu bildirilmiştir. Doğan ve arkadaşlarının (2016) yaptığı bir çalışmada; daha uzun süre çevrimiçi oyun oynayan kişilerde siber zorbalık duyarlılığının azaldığı bulunmuştur. Diğer yandan, ülkemizde çeşitli öğretim kademelerinde bulunan öğrenciler ile yapılan bazı çalışmalarda; öğrencilerin siber zorbalık duyarlılıklarının internet kullanım sıklığına göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir (Kımay, 2012; Nartgün ve ark, 2016; İğdeli, 2018; Gezgin ve Çuhadar, 2012; Dikmen ve Çağlar, 2017). Bu çalışmalara benzer şekilde çalışmamızda; öğrencilerin siber zorbalık ile ilgili duyarlılık düzeylerinin günlük internet kullanım sıklığına göre bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Çalışmamıza katılan öğrencilerin sadece %28.3'ünde günde 3 saatten fazla internet kullanımı

öyküsünün olması, diğerlerinin daha kısa süre internet kullanıyor olduklarının bildirilmesi, çalışmamızda internet kullanım süresinin siber zorbalık duyarlılığında farklılığa neden olmaması sonucunu doğrular.

Algılanan sosyal desteğin, bireylerin kendilerine değer verildiği ve sosyal ilişkilerde tatmin oldukları inancına işaret eden bir kavram olduğu ifade edilmektedir (Karadağ, 2007). Çalışmamızda örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin algıladıkları sosyal desteğin internette geçirdikleri günlük ortalama zamana göre farklılaştığı bulunmuştur. İnternette günde ortalama 30 dk-1 sa ve 1-2 sa zaman geçiren öğrencilerin ailelerinden algıladıkları sosyal destek, günde ortalama 3 saatten fazla zaman geçirenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Başka bir deyişle; öğrencilerin ailelerinden algıladıkları sosyal destek arttıkça internette geçirdikleri zaman azalmaktadır. Benzer şekilde önceki çalışmalarda; ortaöğretim öğrencilerinin aile bireyleri ile geçirdikleri süre arttıkça internette harcanan sürenin azaldığı gözlenmiştir (Yiğit ve ark, 2018; Mesch, 2006; Lee ve Chae, 2007). Algılanan sosyal destekteki artışın kişinin internette zarar görme riskini azalttığı ve zarar görse bile sosyal desteği olduğunda üstesinden daha kolay gelebildiği çalışmalarda bildirilmiştir (Eroğlu ve Peker, 2011). Bu nedenle, ergenlerin internet kullanım süresinin azaltılması ve siber zorbalığa maruz kalmasının engellenmesi için ebeveynleri tarafından yeterli sosyal desteğin verilmesinin önemi açıktır.

Genel olarak bağlanma, iki kişi arasındaki güçlü bağ olarak tanımlanmakta olup ergen ile ebeveyn arasındaki bağlanmanın işlevi özerklik arayışı dönemini ergenin daha sağlıklı geçirebilmesini sağlamaktır (Sümer, 2006). Çalışmamızda öğrencilerin internette geçirdikleri günlük ortalama zaman ile onların ebeveyne bağlanma puanlarının da farklılaştığı gösterilmiştir. İnternette günde ortalama 30 dk zaman geçirenlerin ebeveyne bağlanma puanı 1-2 sa zaman geçirenlerden; 1-2 sa zaman geçirenlerin ebeveyne bağlanma puanı ise 2-3 sa zaman geçiren öğrencilerden anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Başka bir deyişle; ebeveynleri ile daha fazla bağlanma gösteren öğrencilerin internette daha az zaman geçirdikleri saptanmıştır. Bu bulguyu destekler nitelikte olmak üzere, sağlıklı ebeveyn-çocuk iletişiminin problemleri internet kullanımına karşı koruyucu bir faktör olduğu önceki çalışmalarda

bildirilmiştir (Park ve ark., 2008; Kim, 2003; Nam, 2002). Ebeveynleriyle sağlıklı bir ilişkisi olmayan ergenlerin problemleri internet kullandıkları çalışmalarda gösterilmiştir (Lei ve Wu, 2007). Diğer yandan, önceki çalışmalarda çocukların internete ayırdıkları sürenin onların ebeveynlerinden uzaklaşmalarına neden olduğu öne sürülmüştür (Yusuf ve ark., 2014). Siber zorbalık bağlamında konu incelendiğinde; Ybarra ve Mitchell (2004), siber zorba ve mağdurların ebeveynleriyle duygusal bağlarının yetersiz olduğunu ve sanal ortamdaki etkinliklerinin ebeveynleri tarafından yeterince denetlenmediğini bildirmiştir. Benzer olarak, Chang ve ark. (2015); daha düşük ebeveyn bağlanma düzeyleri algılayan ergenlerin internet bağımlılığı ve siber zorbalık olasılıklarının da daha yüksek olduğunu saptamıştır. Bu nedenle, ebeveynle olan güçlü bağlanmanın çocukların psikolojik gelişiminde ve kendine güveninin sağlanmasındaki büyük önemi yanında, patolojik boyutta internet kullanımının önlenmesi ve siber zorbalık riskinin azaltılmasında da yararı olacağı açıktır.

Araştırmanın bulguları incelendiğinde internette günde ortalama 1-2 sa geçiren öğrencilerin ebeveynle güven puanlarının, 3 saatten fazla zaman geçiren akranlarına göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Başka bir deyişle; ebeveynlerine daha fazla güvenen ergenlerin internette daha az zaman geçirdiği belirlenmiştir. Bu bulguyu destekler nitelikte olmak üzere, Lei ve Wu ergenler ile yapmış oldukları çalışmada; ebeveynle güven ile problemleri internet kullanımı arasında negatif bir ilişki bulunduğunu belirtmiştir (2007). Leas ve Mellor; ebeveynleri ile güçlü bir karşılıklı güven algılayan ergenlerin suçluluk gibi yüksek riskli davranışlarda bulunma olasılığının da düşük olduğunu göstermiştir (2000). Dolayısıyla, bireyin kimlik kazanmasında önemli bir dönem olan ergenlik döneminde ebeveyn ile ergen arasındaki güçlü güven ve bağlanma durumu ergenin özellikle siber zorbalık gibi riskli durumlardan korunmasında önem taşımaktadır.

Çalışmamızda internette günde ortalama 3 saatten fazla zaman geçirenlerin ebeveynleri ile iletişim puanlarının diğer gruplardan anlamlı derecede düşük olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu; ergenlerin internette uzun süre geçirmesinin ailesi ile daha az zaman geçirmesine neden olduğunu gösterebileceği gibi, ailesi ile daha az zaman geçiren ve yeterli bağlanma ve iletişimi olmayan ergenlerin internette daha fazla

zaman geçirdiğini de gösterebilir. Önceki çalışmalarda bu bulgumuzu destekler nitelikte olmak üzere, ergenlerin problemlili internet kullanımının aile ile daha az zaman geçirmelerine ve iletişimde kopukluklara neden olduğu gösterilmiştir (Lepp ve Barkley, 2016). Eijnden ve arkadaşları lise öğrencileri ile yaptıkları bir çalışmada; internet kullanımıyla ilgili ebeveyn iletişim kalitesinin internet bağımlılığını önlemede etkili bir araç olduğunu bildirmiştir (2010). Benzer olarak, Lei ve Wu; ebeveynle iletişim ile problemlili internet kullanımı arasında negatif bir ilişki bulunduğunu belirtmiştir (2007). Çalışmamızda, ailesi ile daha az zaman geçiren ve yeterli iletişimi olmayan ergenlerin internette daha fazla zaman geçirdiğini gösteren bulgu; ebeveynleri ile olumlu bir iletişim ve güven duygusunun oluşmasının, ergenlerin internette geçirdikleri zamanın azalmasına ve böylece siber zorbalık gibi risklerin de ortadan kaldırılmasına yardımcı olacağı savını desteklemektedir.

Özellikle ergenlik döneminde arkadaş desteğinin bireyin benlik saygısı oluşumunda önemli olduğu öne sürülmektedir (Büyükşahin Çevik, 2007). Ergenin internette sosyal ilişkilerini sürdürmesinin arkadaş gruplarına dahil olabilmesi veya grup içinde yükselebilmesi için önemli olduğu, buna karşın arkadaşları ile internette görüşmemesi durumunda ergenin arkadaş grubundan dışlandığı bildirilmiştir (Boyd, 2008). Benzer olarak, internete her gün erişim sağlayan öğrencilerin akranla iletişim puanlarının, haftada 1 gün ve daha az erişim sağlayanlara göre anlamlı derecede yüksek olduğu çalışmamızda saptanmıştır. Ayrıca internette ortalama 30 dk-1 sa zaman geçiren öğrencilerin, 3 saatten fazla zaman geçirenlere göre kendilerini akranlarından daha yabancılaşmış hissettikleri gözlenmiştir. Akran gruplarının ergene ait olma ve bağlılık duygusu kazandırdığı, çocuğun kendine güveninin ve benlik saygısının gelişmesini desteklediği ve sosyal destek kaynağı olduğu bilinmektedir (Kulaksızoğlu, 2000). Bu nedenle, akran ilişkilerinin önemli olduğu ergenlik döneminde uygun ve problemlili olmayan internet kullanımının arkadaş desteğinin sağlanması ve olumlu benlik algısının gelişmesindeki rolü gözönüne alınmalıdır.

Ebeveynlerin interneti kullanım süreleri ve biçimleri ergen için bir model olmakta ve ergenlerin belirli davranışların avantaj ve dezavantajlarını değerlendirmelerini etkilemektedir (Eijnden ve ark., 2010). Çalışmaya katılan

öğrencilerden evinde internet kullanımına dair kural olanların algıladıkları sosyal destek ve aile destek puanları evinde internet kullanımına dair kuralı olmayan akranlarının algıladıkları sosyal destek puanına göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Çalışmamızda saptanan bu bulgu; evde internet kullanımına dair bir kuralın bulunmasının ergenlerin aileleri tarafından sosyal olarak daha fazla desteklendikleri ve önemsendikleri algısı sonucu ortaya çıkabilir.

4.4. Araştırma Değişkenlerinin Birbiri İle Olan İlişkisinin Değerlendirilmesi

4.4.1. Algılanan Sosyal Desteğin Siber Zorbalık Duyarlılığı İle İlişkisinin Değerlendirilmesi

Önceki çalışmalar, ebeveyn desteğinin gençlerin siber zorbalık mağduru olmalarını engelleyen faktörlerden biri olduğunu göstermektedir (Görzig ve Machackova 2015; Elsaesser ve ark., 2017; Boniel-Nissim ve Sasson, 2018). Benzer olarak, siber zorbalığa maruz kalan ergenlerle yapılan çalışmalarda; algılanan sosyal desteğin bir belirleyici olduğu ve siber zorbalık durumlarında sosyal destek varlığının bu sorunun çözümünde önemli olduğu bildirilmektedir (Livingstone ve ark., 2011). Lei ve Wu'ya göre; ebeveynle bağlanmanın problemleri internet kullanımının yordayıcısı olduğu öne sürülmektedir (2007). Pekçok araştırmacıya göre; siber zorbalık mağdurlarının ebeveynleriyle kurduğu duygusal bağları yetersiz olarak gözlenmektedir (Ybarra ve Mitchell, 2004; Ybarra ve ark., 2007a; Ybarra ve ark., 2007b). Çalışmamızda, aileden ve arkadaştan alınan sosyal desteğin yeterli olmasının ergende siber zorbalık duyarlılığında artışa neden olduğu saptanmıştır. Calvete ve arkadaşları (2010); siber zorbalık yapanların arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeylerinin düşük olduğunu belirlemiştir. Ševčíková ve arkadaşları (2015); akranları veya ebeveynleri ile zayıf ilişkileri olan siber zorbalık mağdurlarının, başkalarından yardım isteme olasılığının da daha düşük olduğunu bildirmiştir. Otoriter ebeveyn tutumu ile siber zorbalığa maruz kalma arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu gösterilmiştir (Dilmaç ve Aydoğan, 2010). Aile içi ilişkilerinde yaşadığı sorunları çözme becerileri gelişmemiş ergenler yakın ilişkiler kurma ihtiyacını gidermek için internete yönelmekte ve siber zorbalık gibi birçok

tehlikeyle karşılaşmaktadır. Williams ve Guerra (2007) ise; akran desteğinin yetersiz olmasının internet zorbalığını yordadığını belirlemiştir. Çalışmamızda saptadığımız aileden ve arkadaştan alınan sosyal desteğin yeterli olmasının siber zorbalık duyarlılığında artışa neden olduğu bulgusunu destekler nitelikte olmak üzere, önceki araştırmalar aileden, arkadaşlardan ve öğretmenlerden sağlanan sosyal desteğin, zorbalığın olumsuz etkilerini azaltmaya yardımcı olduğunu göstermektedir (Rothon ve ark. 2011; Yeung ve Leadbeater, 2010).

4.4.2. Ebeveyn ve Akrana Bağlanmanın Siber Zorbalık Duyarlılığı İle İlişkisinin Değerlendirilmesi

Ebeveyn desteği, sıcaklık, uyum, yakınlık, özen ve bağlanma konusundaki araştırmalar, siber zorbalığı önlemek için ebeveynler ve çocukları arasında iyi bir ilişki kurmanın önemine vurgu yapmaktadır (Vazsonyi ve ark., 2017; Doty ve ark., 2017; Ateş ve ark., 2018). Nikiforou ve arkadaşları (2013) ebeveyni ile bağlanmanın zayıf olmasının zorbalık ve mağdur olmayı yordadığını saptamıştır. Çalışmamızda, ebeveyne bağlanmanın güçlü olduğu ergenlerde siber zorbalık duyarlılığının da artmış olduğu saptanmıştır. Bazı çalışmalarda; siber zorbalığa karışan ergenlerin cezalandırılma korkusuyla ailelerine bu durumu bildirmediği, siber zorbalığa uğrayan çocukların yaşadıkları olayı ve duygularını ebeveynleri tarafından anlaşılmayacaklarını düşündüklerinden paylaşmadıkları öne sürülmektedir (Mehari ve ark., 2018; Bjereld ve ark., 2017). Ergenlerin ebeveynleri ile güçlü bir bağlanma ve güven ilişkisinin varlığı siber zorbalık duyarlılığı ve farkındalığında artışa neden olmakta ve çalışmamızdaki bulgular bu durumu desteklemektedir.

Akrana bağlanma ve zorbalık arasındaki ilişkinin değerlendirildiği bazı çalışmalarda; ergenlerin akranları ile sağlıklı ilişkiler kurmasının zorbalıkla ilgili riskleri azalttığı belirlenmiştir (Burton ve ark, 2013). Çalışmamızda; akrana bağlanması güçlü olan ergenlerde siber zorbalık duyarlılığının da yüksek olduğu saptanmıştır. Önceki çalışmalarda; siber zorbalık kurbanı olan gençlerin akranlarından sosyal destek aradıkları ve akranlarını yetişkinlerden daha etkili yardımcıları olarak gördükleri bildirilmektedir (Jacobs ve ark., 2015; Livingstone ve

ark., 2011). Ergenlik döneminde siber zorbalığa maruz kalan ergenlerin bu durumu en çok arkadaşlarıyla paylaştıkları ve akran desteğinin ergenin bu sorun ile başa çıkmasında önemli olduğu gözlenmektedir. Dolayısıyla, akrana bağlanmanın güçlü olduğu çocuklarda siber duyarlılığın da yüksek olduğunu gösteren bulgumuz, ergenin akranları ile sağlıklı ilişki kurmasının önemini vurgulamaktadır.

4.4.3. Algılanan Sosyal Desteğin Ebeveyn ve Akrana Bağlanma İle İlişkinin Değerlendirilmesi

Ergenlerin zor durumlarla başa çıkabilmesinde aile ve arkadaşlardan algılanan sosyal desteğin ve ailesi ve arkadaşları ile olan güçlü bağlanmasının önemli etkenler olduğu bildirilmektedir (Cutrona ve ark., 1994). Arkadaş ve aileden yüksek oranda algılanan sosyal destek ile arkadaşlara güçlü bağlanmanın, bağlanma teorisi ile yakından ilişkili olduğu bilinmektedir (Blain ve ark., 1993). Çalışmamızda öğrencilerin algıladıkları sosyal destek ile ebeveyn ve akarana bağlanma durumları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu gözlenmiştir. Bu bulguyu destekler nitelikte olmak üzere, önceki bir çalışmada; ebeveynine güvenli bağlanan bireylerde arkadaşlarına bağlanma düzeylerinin ve ebeveyn ve arkadaşlarından algılanan sosyal destek düzeylerinin de yüksek olduğu bildirilmiştir (Blain ve ark., 1993). Araştırmalar, destekleyici ilişkilerin kalitesinin, büyük ölçüde bireyin kendi ilişkisel yeterliliği ve sosyal becerilerinden etkilendiğini göstermiştir (Sarason ve ark.,1985). Ebeveynlerine göreceli olarak yakın hissettiğini bildiren ergenlerin diğer akranlarına göre özgüven, sorumluluk, bağımsızlık, okuldaki davranışsal yeterlilik ve psikososyal iyilik ölçüleri konusunda daha yüksek puan aldıkları gösterilmiştir (Steinberg, 1990). Dolayısıyla, ebeveynleri ve arkadaşlarından yeterli sosyal desteği alan ergenlerde ebeveyn ve akarana bağlanmanın güçlü olduğu, bu durumun da çocuğun gelişimsel olarak olumlu etkilenmesine yol açtığı söylenebilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma deseni ilişkisel tarama türündedir. Çalışmanın amacı; lise öğrencilerinde sosyodemografik özelliklerin, internet kullanım durumunun, algılanan sosyal desteğin ve ebeveyn ve akran ile olan bağlanmanın siber zorbalık duyarlılığı üzerine olan etkilerinin incelenmesidir. Bu çalışmaya Çerkezköy'deki çeşitli liselerde öğrenim gören ve yaşları 14-20 arasında olan 831 lise öğrencisi katılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir:

1. Katılımcıların internete erişme sıklığı değerlendirildiğinde; 3 katılımcının (%0.4) “hiç”, 15 katılımcı (%1.8) “ayda 1 gün”, 27 katılımcı (%3.2) “15 günde 1 kez”, 40 katılımcı (%4.8) “haftada 1 kez”, 126 katılımcı (%15.2) “haftada 2-6 gün” ve 620 katılımcı (%74.6) ise “her gün” cevabını verdiği belirlenmiştir.
2. Katılımcılara internette geçirdikleri günlük ortalama zaman sorulduğunda 151'inin (%18.2) 0-30 dakika, 124'ünün (%14.9) 30 dk-1 saat, 175'inin (%21.1) 1-2 saat, 146'sının (%17.6) 2-3 saat ve 235'inin (%28.3) ise 3 saatten fazla cevaplarını işaretlediği görülmüştür.
3. Çalışmamızda çocuğun günlük internet kullanım süresi ile annesinin eğitim seviyesi ile arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.
4. Anne eğitimi üniversite/yüksek lisans olan katılımcıların evde internet kullanım kuralı/kısıtlaması, anne eğitim düzeyi ilkokul ve altı ile ortaokul/lise düzeyinde olan katılımcılardan anlamlı olarak daha az bulunmuştur.
5. Annesi hayatta olan katılımcıların internete erişim sıklığı ve internette geçirdiği ortalama zaman annesi hayatta olmayan katılımcılara göre anlamlı olarak daha fazla bulunmuştur.
6. Babası çalışan katılımcıların internete erişim sıklığı babası çalışmayan katılımcılara göre anlamlı olarak daha fazla bulunmuştur.

7. Gelir düzeyi arttıkça internete erişim sıklığının ve internette geçirilen günlük ortalama zamanın da arttığı belirlenmiştir.
8. İnternette en çok zaman geçiren grubun baba eğitim düzeyi ortaokul/lise olan öğrenciler olduğu, en az zaman geçiren grubun ise babasının eğitim düzeyi ilkokul mezunu ve altı olanlar olduğu bulunmuştur.
9. Sınıf düzeyi büyüdükçe evde internet kullanım kuralı/kısıtlamasının azaldığı gözlenmiştir.
10. Aileden ve arkadaştan alınan sosyal destek ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.
11. Siber zorbalığa ilişkin duyarlılık ile ebeveyne ve arkadaşta bağlanma durumu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu gözlenmiştir.
12. Algılanan sosyal destek ile ebeveyne ve akrana bağlanma durumu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür.
13. Kızların SİZDÖ puanlarının erkeklerin aldığı puanlardan anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur.
14. Kızların ÇBASDÖ alt ölçeklerinden olan arkadaş desteği ölçeğinden aldığı puanların erkeklerin aldığı puanlardan yüksek olduğu saptanmıştır.
15. Kızların akrana bağlanma, akrana güven ve akrana iletişim puanlarının erkeklerin puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir.
16. Dokuzuncu sınıf öğrencilerinin ÇBASDÖ'nden aldıkları ortalama puan, 12. sınıf öğrencilerinin puanlarından anlamlı derece yüksek bulunmuştur.
17. Dokuzuncu sınıfların arkadaş desteği, akrana bağlanma ve akrana güven ortalama puanları 12. sınıfların puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

18. Annesinin eğitim düzeyi ortaokul/lise mezunu olan öğrencilerin ÇBASDÖ puanları, annesi ilkokul mezunu ve altı eğitim almış olan grubun puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.
19. Annesinin eğitim düzeyi ortaokul/lise mezunu olan öğrencilerin aile desteği puanları, özel bir insan desteği puanları ve EBÖ toplam puanları annesi ilkokul mezunu ve altı eğitim almış olan grubun puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.
20. Babası ortaokul/lise mezunu olan öğrencilerin ÇBASDÖ puanları, babası ilkokul mezunu ve altı düzeyde olan öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.
21. Sıfır-2000 TL gelir grubunun SİZDÖ puanları, 3001 TL ve üzeri gelir grubunun puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.
22. 3001 TL ve üzeri gelir grubunun ÇBASDÖ puanları, özel bir insan desteği puanları ve ebeveynle yabancılaşma puanları, diğer gelir grubu puanlarından anlamlı derecede yüksek saptanmıştır.
23. İnternette daha az zaman geçiren öğrencilerin daha fazla sosyal destek algıladığı; aile destek, ebeveyne bağlanma, ebeveynleri ile iletişim ve ebeveyne güven puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur.
24. İnternette daha az zaman geçiren ergenlerin akranlarına daha fazla yabancılaşmış hissettikleri bulunmuştur.
25. İnternete her gün erişim sağlayan ergenlerin akranları ile iletişim puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır.
26. Evinde internet kullanımına dair kural olan öğrencilerin algıladıkları sosyal destek puanı ve aile destek puanı evinde internet kullanımına dair kuralı olmayan akranlarının algıladıkları puanlara göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Çalışmamızda lise öğrencilerinde internet kullanımının önemli boyutta olduğu ve genel olarak değerlendirildiğinde siber zorbalık duyarlılığının yüksek olduğu saptanmıştır. Bu bulgunun, öğrencilerin internet ortamındaki zorbaca davranışları tehdit olarak algıladığını gösteren bir bulgu olduğu düşünülebilir.

Çeşitli sosyodemografik özelliklerin öğrencilerin internet kullanım alışkanlıklarını etkilediği, aynı zamanda bu özelliklerin siber zorbalık duyarlılığı, sosyal destek ve ebeveyne ve akrana bağlanma durumu üzerinde de farklılıklara neden olabildiği çalışmamızda gözlenmiştir. Siber zorbalık duyarlılığının algılanan sosyal desteği yüksek olan ve ebeveyn ve akranları ile güçlü bağlanması olan çocuklarda daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Algılanan sosyal desteği yüksek olan, ebeveynle bağlanması iyi olan, ebeveyne güven duygusu geliştirmiş olan ve ebeveyni ile yeterli iletişim içinde olan ergenlerin internette geçirdikleri zamanın daha az olduğu saptanmış ve ebeveynleri ile olumlu bir iletişim ve bağlanmanın oluşmasının, internetin siber zorbalık gibi risklerinin önlenmesinde etkili olacağı gözlenmiştir. Diğer yandan, ergenlik döneminde sosyalleşme ve olumlu benlik algısının oluşumunu sağlayan akran ilişkilerinin geliştirilmesi konusunda günümüzde internetin önemli bir araç olduğu ve ergenlerin bu konuda desteklenmesi gerektiği gözlenmekle birlikte bunu sağlarken problemleri internet kullanımının da engellenmesi gerektiği açıktır.

Çocuklar ve gençler için sanal ortamda beklenen riskler konusunda farkındalığın artırılması ve bu risklerin önlenmesi, hem çocukların hem de yetişkinlerin internete karşı olumlu tutumları nedeniyle önemlidir. Ergen yaş grubunda siber zorbalığa ilişkin bireysel ve toplumsal bir farkındalık oluşturulması ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyinin artırılması önemli görülmektedir. Diğer yandan, ebeveynlerin güvenli internet kullanımı konusunda desteklenmesi çocuklarına doğru rehberlik edebilmelerine yardımcı olabilir.

ÖZET

Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık Duyarlılığının Sosyodemografik Özellikler, Algılanan Sosyal Destek ve Ebeveyn ve Akran İlişkileri Açısından Değerlendirilmesi: Tekirdağ İli Çerkezköy İlçesi Örneği.

Siber zorbalık duyarlılığı, internet ve cep telefonu gibi siber araçların kullanımı esnasında zorbaca davranışlara maruz kalmaya yol açabilecek davranışlardan uzak durma, bu türlü tehditlerin varlığından haberdar olma ve tedbir alma ve tehdit oluşturabilecek uyarıcıları fark etmeye yönelik dikkati yüksek tutma davranışları olarak tanımlanmaktadır. Bu araştırmanın amacı; lise öğrencilerinin sosyodemografik özelliklerinin, internet kullanım öyküsünün, ebeveyn ve akrana bağlanma durumunun ve algılanan sosyal desteğin siber zorbalık duyarlılığı ile olan ilişkisini incelemektir.

Araştırma deseni ilişkisel tarama türündedir. Araştırmanın örneklemini Çerkezköy'deki çeşitli liselerde öğrenim gören 831 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma verilerinin toplanmasında Kişisel Bilgi Formu, Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği, Ebeveyn ve Akrana Bağlanma Envanteri ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği kullanılmıştır.

Araştırmada katılımcıların yaşlarının 14 ile 20 yaş arasında değiştiği gözlenmiş olup yaş ortalamasının 16.13 ± 1.13 yıl olduğu saptanmıştır. Katılımcıların %74.6'sı internete her gün eriştiğini ve %67'si internette günde 1 saatten fazla bulunduğunu bildirmiştir. Gelir düzeyi ve babanın eğitim durumu yükseldikçe internete erişim sıklığının ve internette geçirilen günlük ortalama zamanın da arttığı belirlenmiştir. Kızların Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği puanlarının, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği alt ölçeklerinden olan arkadaş desteği ölçeğinden aldığı puanların ve akrana bağlanma, akrana güven ve akranla iletişim puanlarının erkeklerin puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sosyal destek puanları, aile destek puanları ve ebeveyne bağlanma puanları yüksek olan öğrencilerin internette daha az zaman geçirdiği saptanmıştır. İnternete her gün erişim sağlayan ergenlerin akranları ile iletişim puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Aileden ve arkadaştan alınan sosyal destek ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılık arasında, siber zorbalığa ilişkin duyarlılık ile ebeveyne bağlanma arasında, siber zorbalık duyarlılığı ile arkadaşta bağlanma arasında, algılanan sosyal destek ile ebeveyne bağlanma arasında ve algılanan sosyal destek ile akrana bağlanma arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.

Çalışmada lise öğrencilerinde siber zorbalık duyarlılığının yüksek olduğu saptanmış olup bu bulgunun, öğrencilerin internet ortamındaki zorbaca davranışları tehdit olarak algıladığını gösteren bir bulgu olduğu düşünülebilir. Siber zorbalık duyarlılığının algılanan sosyal desteği yüksek olan ve ebeveyn ve akranları ile güçlü bağlanması olan çocuklarda daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Algılanan sosyal desteği yüksek olan, ebeveynle bağlanması iyi olan, ebeveyne güven duygusu geliştirmiş olan ve ebeveyni ile yeterli iletişim

içinde olan ergenlerin internette geçirdikleri zamanın daha az olduğu saptanmış ve ebeveynleri ile olumlu bir iletişim ve bağlanmanın oluşmasının, internetin siber zorbalık gibi risklerinin önlenmesinde etkili olacağı gözlenmiştir. Ergenlik döneminde sosyalleşme ve olumlu benlik algısının oluşumunu sağlayan akran ilişkilerinin geliştirilmesi için internetin önemli bir araç olduğu ve ergenlerin bu konuda desteklenmesi gerektiği gözlenmekle birlikte bunu sağlarken problemleri internet kullanımının da önlenmesi gerektiği açıktır.

Anahtar Kelimeler: Algılanan Sosyal Destek, Ebeveyne ve Akrana Bağlanma, Lise Öğrencileri, Siber Zorbalık Duyarlılığı.

SUMMARY

Cyber bullying sensitivity, is defined as avoiding behaviors that may lead to bullying during the use of cyber tools such as internet and mobile phones, being aware of the existence of such threats, and taking precautions to detect and high attentional behavior to recognize threatening stimuli. The aim of this study was to investigate the relationship between high school students' sociodemographic characteristics, internet usage style, attachment to parents and peers, and perceived social support with cyberbullying sensitivity.

The research design is of relational survey type. The sample of the study consists of 831 high school students studying at various high schools in Çerkezköy. The Personal Information Form and the Sensitivity Scale for Cyber Bullying, Parental and Peer Attachment Inventory, and Multidimensional Perceived Social Support Scale were used.

The age of the participants was between 14 and 20 years and the mean age was 16.13 ± 1.13 years. 74.6% of the participants reported that they had access to the internet every day and 67% reported that they were on the internet for more than 1 hour a day. It was determined that the higher the income level and the education level of the father, the higher the frequency of internet access and the average time spent on the internet. It was found that the scores of the Cyber Bullying Sensitivity Scale of the girls received from the friend support scale which is one of the Multidimensional Scale of Perceived Social Support Scale, and peer attachment, peer trust and peer communication scores were significantly higher than the scores of boys. It was found that students with higher social support scores, family support scores, and parent attachment scores spent less time on the Internet. It was found that adolescents who access the internet every day had higher communication scores with their peers. There is a positive relationship between social support from family and friends and sensitivity to cyber bullying, between sensitivity to cyber bullying and attachment to parents, between cyber bullying sensitivity and attachment to friends, between perceived social support and attachment to parents, and perceived social support and peer attachment.

In the study, high school students' cyberbullying sensitivity was found to be high and this finding can be considered as a finding that indicates that students perceive bullying behaviors as threats. Cyber bullying sensitivity was found to be higher in children with high perceived social support and strong attachment with parents and peers. It was observed that adolescents with high perceived social support, having good connection with parents, developing trust in parents and having sufficient communication with their parents had less time on the internet and it was observed that positive communication and attachment with parents would be effective in preventing risks of cyber bullying of the internet. Although it is observed that the internet is an important tool for the development of peer relationships that provide socialization and positive self-perception during adolescence and adolescents need to be supported in this issue, it is clear that problematic internet usage should be prevented while providing this.

Keywords: Attachment to Parents and Peers, Cyber Bullying Sensitivity, High School Students, Perceived Social Support.

KAYNAKLAR

- AGATSTON PW, KOWALSKI R, LIMBER S (2007). Student's perspective on cyber bullying. *Journal of Adolescent Health*, **41**: 59-60.
- AINSWORTH MDS, BLEHAR MC, WATERS E, WALL S (1978). Patterns of attachment: psychological study of the strange situation. Hillsdale, NJ, Erlbaum.
- AJZEN I (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, **50**: 179-211.
- AJZEN I (2002). Perceived behavioral control, self-efficacy, locus of control, and the theory of planned behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, **32**: 665-683.
- AK H (2014). Mesleki ve teknik eğitim kurumları öğrencilerinin internet kullanım alışkanlıkları ile algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AKBIYIK C, KESTEL M (2016). Siber zorbalığın öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal durumları üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, **12**.
- AKÇA Y, ÖZER G (2012). Teknoloji kabul modelinin kurumsal kaynak planlaması uygulamalarında kullanılması. *Business and Economics Research Journal*, **3**:79-96.
- AKSEL EŞ, KAPLAN B (2013). Ergenlerde bağlanma ve saldırganlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Nesne-Psikoloji Dergisi*, **1**: 20-49.
- AKTÜRK AO (2015). Analysis of cyberbullying sensitivity levels of high school students and their perceived social support levels. *Interactive Technology and Smart Education*, **12**: 44-61.
- AMY L, ADAMSKI M, RYAN E (2008). Minimizing female bullying in middle school students through a anti-bullying programs. Saint Xavier University, An Action Research Project Submitted to the Graduate Faculty, Degree of Master, Chicago.
- ANDERSON CA, BUSHMAN BJ (2001). Effects of violent video games on aggressive behavior, aggressive cognition, aggressive affect, physiological arousal, and prosocial behavior: a meta-analytic review of the scientific literature. *Psychological Science*, **12**: 353-359.
- ANDERSON CA, BUSHMAN BJ (2002). Human aggression. *Annual Review of Psychology*, **53**: 27-51.
- ANDREW VB, KIMBERLY RH (2007). Cyberbullying: what school administrators (and parents) can do? *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, **81**: 8-12.

- ANG RP (2015). Adolescent cyberbullying: a review of characteristics, prevention and intervention strategies. *Aggression and Violent Behavior*, **25**: 35-42.
- ANG RP, CHONG WH, CHYE S, HUAN VS (2012). Loneliness and generalized problematic internet use: parents' perceived knowledge of adolescents' online activities as a moderator. *Computers in Human Behavior*, **28**: 1342–1347.
- ARICAK OT, KINAY H, TANRIKULU T (2012). Siber zorbalık ölçeğinin ilk psikometrik bulguları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, **17**: 101-114.
- ARICAK OT (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, **34**: 167-184.
- ARICAK T, SİYAHHAN S, UZUNHASANOĞLU A, SARIBEYOĞLU S, ÇIPLAK S, YILMAZ N, MEMMEDOV C (2008). Cyberbullying among turkish adolescents. *Cyberpsychology & Behavior*, **11**: 253-261.
- ARMSDEN GB, GREENBERG MT (1987). The inventory of parent and peer attachment: individual differences and their relationship to psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, **16**: 427-454.
- ATALAY R (2014). Lise öğrencilerinin sosyal medyaya ilişkin tutumları ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişki. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- ATEŞ B, KAYA A, TUNÇ E (2018). The investigation of predictors of cyberbullying and cyber victimization in adolescents. *International Journal of Progressive Education* **14**: 103–18.
- AYAS T, HORZUM MB (2011). Öğretmenlerin sanal zorbalık algılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*, **3**: 619-640.
- BACKHERMS D, HOULİHAN K (2015). Dealing with information security and privacy. *Encyclopedia of Information Science and Technology*, **3**: 4293-4300.
- BAILEY J (2014). Time to unpack the juggernaut-reflections on the canadian federal parliamentary debates on cyberbullying. *Dalhousie LJ*, **37**: 661.
- BARLETT CP (2015). Anonymously hurting others online: the effect of anonymity on cyberbullying frequency. *Psychology of Popular Media Culture*, **4**: 70.
- BARLETT CP (2017). From theory to practice: cyberbullying theory and its application to intervention. *Computers in Human Behavior*, **72**: 269-275.
- BARLETT CP, CHAMBERLIN K (2017). Examining cyberbullying across the lifespan. *Computers in Human Behavior*, **71**: 444-449.
- BARLETT C, CHAMBERLIN K, WITKOWER Z (2017). Predicting cyberbullying perpetration in emerging adults: a theoretical test of the barlett gentile cyberbullying model. *Aggressive Behavior*, **43**: 147-154.
- BARRY M (2006). Youth offending in transition: the search for social recognition. Abingdon, UK: Routledge.

- BARRY M (2010). Youth transitions: from offending to desistance. *Journal of Youth Studies*, **13**: 121–136.
- BAŞER Z (2006). Aileden algılanan sosyal destek ile kendini kabul düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi. üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BAŞTÜRK D (2002). Ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilerde algılanan sosyal desteğin akademik başarı üzerine etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- BAUMAN S (2007). Cyberbullying: a virtual menace. *National Coalition Against Bullying National Conference*, University of Arizona, Melbourne, Australia.
- BAUMAN S, TOOMEY RB, WALKER JL (2013). Associations among bullying, cyberbullying and suicide in high school students. *Journal of Adolescence*, **36**: 341-350.
- BAYKAL F (2016). Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin ailedeki koruyucu etmenlerle ilişkisi: afyonkarahisar ili örneği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- BAYRAKTAR F, SAYIL M, KUMRU A (2009). Liseli ergenler ve üniversiteli gençlerde benlik saygısı: ebeveyn ve akrana bağlanma, empati ve psikolojik uyum değişkenlerinin rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, **24**.
- BAYRAM N, SAYLI M (2011). Üniversite Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık Davranışı. Suç Önleme Sempozyumu, Bursa, 7-8 Ekim.
- BELSEY B (2007). Cyberbullying: a real and growing threat. *ATA Magazine*, **88**: 14-21.
- BERAN T, LI Q (2005). Cyber harassment: a study of new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, **32**: 265-277.
- BESAG V (1989). Bullies and victims in schools, Buckingham, England: Open University Press.
- BHAT C (2008). Cyber bullying: overview and strategies for school counsellors, guidance officers, and all school personel. *Australian Journal of Guidance & Counselling*, **18**: 53–66.
- BİNGÖL N, TANRIKULU T (2014). Siber zorba ve mağdur olma ile algılanan sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Akademik Bakış Dergisi*, **43**: 1-17.
- BJERELD Y, DANEBACK K, PETZOLD M (2017). Do bullied children have poor relationships with their parents and teachers? a cross-sectional study of swedish children. *Children and Youth Services Review*, **73**: 347-351.
- BLAIN M D, THOMPSON JM, WHIFFEN VE (1993). Attachment and perceived social support in late adolescence: the interaction between working models of self and others. *Journal of Adolescent Research*, **8**: 226-241.

- BOGART LM, ELLIOTT MN, KLEIN DJ, TORTOLERO SJ, MRUG S, PESKIN MF, SCHUSTER MA (2014). Peer victimization in fifth grade and health in tenth grade. *Pediatrics*, **133**: 440–447.
- BONIEL-NISSIM M, SASSON H (2018). Bullying victimization and poor relationships with parents as risk factors of problematic internet use in adolescence. *Computers in Human Behavior*, **88**: 176-183.
- BOWLBY J (1988). *A secure base: parent–child attachment and healthy human development*. New York, NY: Basic Books.
- BOYD D (2007). Why youth (heart) social network sites: the role of networked publics in teenage social life. *MacArthur Foundation Series on Digital Learning–Youth, Identity, and Digital Media Volume*, **119**: 142.
- BROCHADO S, SOARES S, FRAGA S (2016). A scoping review on studies of cyberbullying prevalence among adolescents. *Trauma, Violence & Abuse*, **18**: 523-531.
- BUCKSCH J, SIGMUNDOVA D, HAMRIK Z, TROPED PJ, MELKEVİK O, AHLUWALIA N, INCHLEY J (2016). International trends in adolescent screen-time behaviors from 2002 to 2010. *Journal of Adolescent Health*, **58**: 417-425.
- BUDAK B (1999). *Lise öğrencilerinin algılanan sosyal destek düzeyi ile problem çözme becerileri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- BURNUKARA P (2009). *İlk ve orta ergenlikte geleneksel ve sanal akran zorbalığına ilişkin betimsel bir inceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- BURTON KA, FLORELL D, WYGANT DB (2013). The role of peer attachment and normative beliefs about aggression on traditional bullying and cyberbullying. *Psychology in the Schools*, **50**: 103-115.
- BÜYÜKŞAHİN-ÇEVİK G, ÇELİKKALELİ Ö (2010). Ergenlerin arkadaş bağlılığı ve internet bağımlılığının cinsiyet, ebeveyn tutumu ve anne-baba eğitim düzeylerine göre incelenmesi. *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **19**: 225–240.
- CALVETE E, ORUE I, ESTÉVEZ A, VILLARDÓN L, PADILLA P (2010). Cyberbullying in adolescents: modalities and aggressors' profile. *Computers in Human Behavior*, **26**: 1128-1135.
- CAMPBELL M, SPEARS B, SLEE P, BUTLER D, KİFT S. (2012). Victims' perceptions of traditional and cyberbullying, and the psychosocial correlates of their victimisation. *Emotional and Behavioural Difficulties*, **17**: 389-401.
- CAMPFIELD DC (2008). *Cyber bullying and victimization: psychosocial characteristics of bullies, victims, and bully/victims*. Basılmamış doktora tezi, The University of Montana, Montana.

- CARD NA, LITTLE TD (2006). Proactive and reactive aggression in childhood and adolescence: a meta-analysis of differential relations with psychosocial adjustment. *International Journal of Behavioral Development*, **30**: 466–480.
- CANTY-MITCHELL J, ZIMET GD (2000). Psychometric properties of the multidimensional scale of perceived social support in urban adolescents. *American Journal of Community Psychology*, **28**: 391-400.
- CÉNAT JM, BLAIS M, LAVOIE F, CARON PO, HÉBERT M (2018). Cyberbullying victimization and substance use among quebec high schools students: the mediating role of psychological distress. *Computers in Human Behavior*, **89**: 207-212.
- CAPPADOCIA MC, CRAIG, WM, PEPLER D (2013). Cyberbullying: prevalence, stability, and risk factors during adolescence. *Canadian Journal of School Psychology*, **28**: 171-192.
- CASSIDY W, JACKSON M, BROWN KN (2009). Sticks and stones can break my bones, but how can pixels hurt me? students' experiences with cyber-bullying. *School Psychology International*, **30**: 383-402.
- CAUCE AM, FELNER RD, PRIMAVERA J (1982). Social support in high-risk adolescents: structural components and adaptive impact. *American Journal of Community Psychology*, **10**: 417–428.
- CHANG FC, CHIU CH, MIAO NF, CHEN PH, LEE CM, CHIANG JT, PAN YC (2015). The relationship between parental mediation and internet addiction among adolescents, and the association with cyberbullying and depression. *Comprehensive Psychiatry*, **57**: 21-28.
- CHISHOLM F (2006). Cyberspace violence against girls and adolescent females. *Annals of the New York Academy of Sciences*, **1087**: 74-89.
- COLWELL J, KATO M (2003). Investigation of the relationship between social isolation, self-esteem, aggression and computer game play in japanese adolescents, *Asian Journal of Social Psychology*, **6**: 149-58.
- CONGER RD, CONGER KJ, ELDER JR, LORENZ FO, SIMONS RL, WHITBECK LB (1992). A family process model of economic hardship and adjustment of early adolescent boys. *Child Development*, **63**, 526-541.
- COWIE H, JENNIFER D (2008). *New Perspectives on Bullying*. McGraw-Hill Education.
- CUTRONA CE, COLE V, COLANGELO N, ASSOULINE SG, RUSSELL DW (1994). Perceived parental social support and academic achievement: an attachment theory perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, **66**: 369.
- ÇETİN B, PEKER A, EROĞLU Y (2010). Kız öğrencilerde siber zorba ve kurban olmanın yordayıcıları olarak internet bağımlılığı ve yaşam doyumu. Keser N, Baytekin B (Eds). 1. *Uluslararası kadın ve sağlık kongresi kongre kitabı*, 181-186.

- ÇETİN B, PEKER A, EROĞLU Y, ÇİTEMEL N (2011). Interpersonal cognitive distortions as a predictor of cyber victimization and bullying: a preliminary report in adolescents. *International Online Journal of Educational Sciences*, **3**: 1064-1080.
- DEHUE F, BOLMAN C, VOLLINK T (2008). Cyberbullying: youngsters' experiences and parental perception. *CyberPsychology & Behavior*, **11**: 217-223.
- DELFABBRO P, WINEFIELD T, TRAINOR S, DOLLARD M, ANDERSON S, METZER, J, HAMMARSTROM A (2006). Peer and teacher bullying/victimization of south australian secondary school students: prevalence and psychosocial profiles. *British Journal of Educational Psychology*, **76**: 71-90.
- DİKMEN M, ÇAĞLAR A (2017). Öğretmen adaylarının siber zorbalığa yönelik duyarlılıklarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, **27**: 101-111.
- DİLMAÇ B, AYDOĞAN D (2010). Parental attitudes as a predictor of cyber bullying among primary school children. *World Academy of Science, Engineering and Technology*, **67**: 167-171.
- DOANE AN, KELLEY ML, PEARSON MR (2016). Reducing cyberbullying: a theory of reasoned action-based video prevention program for college students. *Aggressive Behavior*, **42**: 136-146.
- DOĞAN E, ÇAKA C, ŞAHİN YL (2016). Çevrimiçi sosyal ağ oyunu oynayan bireylerin siber zorbalığa duyarlılık düzeyleri ile facebook kullanım amaçları üzerine bir çalışma. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, **12**: 501-520.
- DOĞAN T (2016). Ergenlerde ana-babaya bağlanma: türkiye profili. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, **8**: 406-419.
- DREDGE R, GLEESON J, DE LA PIEDAD GARCIA, X. (2014). Cyberbullying in social networking sites: an adolescent victim's perspective. *Computers in Human Behavior*, **36**: 13-20.
- DOTY JL, GOWER AL, RUDI JH, MCMORRIS BJ, BOROWSKY IW (2017). Patterns of bullying and sexual harassment: connections with parents and teachers as direct protective factors. *Journal of Youth and Adolescence*, **46**: 2289-2304.
- DÖNMEZER İ (1999). *Ailede İletişim ve Etkileşim: Sağlıklı İnsan, Sağlıklı Aile*. Sistem.
- DROGIN EY, YOUNG K (2008). Forensic mental health aspects of adolescent "cyber bullying": a jurisprudential science perspective. *The Journal of Psychiatry & Law*, **36**: 679-690.
- EIJNDEN VD, SPIJKERMAN RJ, VERMULST R, ROOIJ T J, ENGELS RC (2010). Compulsive internet use among adolescents: bidirectional parent-child relationships. *Journal of Abnormal Child Psychology*, **38**: 77-89.
- EKER D, ARKAR H, YALDIZ H (2001). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, **12**: 17-25.

- ELÇİ A, SEÇKİN Z (2016). Cyberbullying awareness for mitigating consequences in higher education. *Journal of Interpersonal Violence*, 1–15.
- ELSAESSER C, RUSSELL B, OHANNESSIAN CM, PATTON D (2017). Parenting in a digital age: a review of parents' role in preventing adolescent cyberbullying. *Aggression and Violent Behavior*, **35**: 62-72.
- ERDUR-BAKER Ö, KAVŞUT F (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, **27**: 31-42.
- ERDUR-BAKER Ö (2010). Cyber bullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet mediated communication tools. *New Media and Society*, **12**: 109-125
- EROĞLU Y, PEKER A (2011). Aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek ve siber mağduriyet: yapısal eşitlik modeliyle bir inceleme. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, **27**: 1-15.
- FARRELL AD, THOMPSON EL, MEHARI KR, SULLIVAN TN, GONCY EA (2018). Assessment of in-person and cyber aggression and victimization, substance use, and delinquent behavior during early adolescence. *Assessment*.
- FIRAT N (2015). *Yurtta veya Ailesinin Yanında Kalan Öğrencilerin Sosyal Destek Düzeyleri ve Stresle Başa Çıkma Stillerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).
- FISHBEIN M, AJZEN I (1975). *Belief, Attitude, Intention and Behavior: An Introduction to Theory and Research, Reading*. Massachusetts, Addison-Wesley.
- FITZGERALD D (1999). *Bullying in Our Schools: Understanding and Tackling Bullying: a Guide for Schools*. Blackhall.
- FURMAN W, BUHRMESTER D (1992). Age and sex differences in perceptions of networks of personal relationships. *Child Development*, **63**: 103–115.
- GARAIGORDOBIL M, MARTINEZ-VALDERREY V (2015). Effects of cyberprogram 2.0 on “face-to-face” bullying, cyberbullying and empathy. *Psicothema*, **27**: 45-51.
- GEZGİN DM, ÇUHADAR C (2012). Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, **2**: 93–104.
- GÖLDAĞ B (2017). Ortaöğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumları. *Journal of International Social Research*, **10**.
- GORZIG A, MACHACKOVA H (2015). Cyberbullying from a socio-ecological perspective: a contemporary synthesis of findings from eu kids online.
- GORZIG A, FRUMKIN L (2013). Cyberbullying experiences on-the-go: when social media can become distressing. *Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*.

- GRADINGER P, YANAGIDA T, STROHMEIER D, SPIEL C. (2015). Prevention of cyberbullying and cyber victimization: evaluation of the visc social competence program. *Journal of School Violence*, **14**: 87-110.
- GREENBERG J, CROPANZANO R (1993). The social side of fairness: interpersonal and informational classes of organizational justice. *Justice in the workplace: Approaching fairness in human resource management*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- GÜNAYDIN G, SELÇUK E, SÜMER N, UYSAL A (2005). Ebeveyn ve arkadaşlara bağlanma envanteri kısa formunun psikometrik açıdan değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, **8**: 13-23.
- HEIRMAN W, WALRAVE M (2012). Predicting adolescent perpetration in cyberbullying: an application of the theory of planned behavior. *Psicothema*, **24**: 614-620.
- HINDUJA S, PATCHIN JW(2007). Offline consequences of online victimization: school violence and delinquency. *Journal of School Violence*, **6**: 89–112.
- HINDUJA S, PATCHIN JW (2008). Cyberbullying: an exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, **29**: 1–29.
- HINDUJA S, PATCHIN JW (2009). Bullying beyond the schoolyard: preventing and responding to cyberbullying. Thousand Oaks, CA: Sage Publications (Corwin Press).
- HINDUJA S, PATCHIN JW (2010). Bullying, cyberbullying, and suicide. *Archives of suicide research*, **14**: 206-221.
- HINDUJA S, PATCHIN JW (2014). Cyberbullying identification, prevention, and response. *Cyberbullying Research Center* (www.cyberbullying.us).
- HINDUJA S, PATCHIN JW (2015). Cyberbullying Legislation and Case Law, 10.10.2018 tarihinde indirildi. <https://cyberbullying.org/cyberbullying-legal-issues.pdf>.
- HUANG Y, CHOU C (2010). An analysis of multiple factors of cyberbullying among junior high school students in taiwan. *Computers in Human Behavior*, **26**: 1581–1590.
- IDSOE T, DYREGROV A, IDSOE E (2012). Bullying and ptsd symptoms. *Journal of Abnormal Child Psychology*, **40**: 901–911.
- IWS. (2018). Top 20 Countries with the Highest Number of Internet Users. <https://www.internetworldstats.com/top20.htm> adresinden 03 Ocak 2019 tarihinde alınmıştır.
- İĞDELİ F (2018). *Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve Siber Zorbalık Duyarlılıklarının Çeşitli Değişkenler Bağlamında İncelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- İKİZ E, ASIÇI E, KAYA Z, SAKARYA Ö (2015). Problemlerli internet kullanımının ailesel değişkenler açısından incelenmesi. *Güncel Psikiyatri ve Psikonörofarmakoloji Dergisi*, **5**: 7-15.

- İNSELÖZ NT, UÇANOK Z (2013). Ergenlerde sanal zorbalık: nedenler, duygular ve baş etme yollarının niteliksel analizi. *Türk Psikoloji Yazıları*, **16**: 20-44.
- JACOBS NCL, GOOSSENS L, DEHUE F, VÖLLINK T, LECHNER L (2015). Dutch cyberbullying victims' experiences, perceptions, attitudes and motivations related to (coping with) cyberbullying: focus group interviews. *Societies*, **5**: 43-64.
- JUVONEN J, GROSS EF (2008). Extending the school grounds?—bullying experiences in cyberspace. *Journal of School Health*, **78**: 496-505.
- KARADAĞ, İ. (2007). *İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarılarının Sosyal Destek Kaynakları Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Adana, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KARATAŞ Z (2012). ergenlerin algılanan sosyal destek ve sürekli kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **9**.
- KARTAL A, ÇETİNKAYA B, TURAN T (2009). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinde ruhsal belirtilerin taranması. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, **8**.
- KAŞIK DZ (2009). *Ergenlerde karar verme stilleri ve algılanan sosyal destek düzeylerinin sosyal yetkinlik beklentisi ve bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- KENNY ME (1990). College seniors' perceptions of parental attachments: the value and stability of family ties. *Journal of College Student Development*.
- KILINÇ İ (2015). *Lise öğrencilerinin siber duyarlılık, internet bağımlılığı ve sosyal değerlerinin incelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- KILINÇ İ, GÜNDÜZ Ş (2017). Lise öğrencilerinin siber duyarlılık, internet bağımlılığı ve insani değerlerinin incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, **7**: 261-283.
- KINAY H (2012). *Lise öğrencilerinin siber zorbalık duyarlılığının riskli davranış, korumacı davranış, şüphe maruziyet ve tehlike algısı ile ilişkisi ve çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- KIM KS, KIM JH (2003). A study on adolescents' level of internet addiction by their perceived relationships with parents. *Korean Journal of Human Ecology*, **6**: 15-25.
- KIM S, COLWELL SR, KATA A, BOYLE MH, GEORGIADIS K (2017). Cyberbullying victimization and adolescent mental health: evidence of differential effects by sex and mental health problem type. *Journal of Youth and Adolescence*, 1-12.
- KIM S, KIMBER M, BOYLE MH, GEORGIADIS K (2018). Sex differences in the association between cyberbullying victimization and mental health, substance use, and suicidal ideation in adolescents. *The Canadian Journal of Psychiatry*.

- KOKKINOS CM (2013). bullying and victimization in early adolescence: associations with attachment style and perceived parenting. *Journal of School Violence*. **12**: 174–192.
- KOWALSKI RM, LIMBER SP (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, **41**: 22-30.
- KOWALSKI RM, LIMBER SP, AGATSTON PW (2008) *Cyberbullying: Bullying in the Digital Age*. Malden, MA: Blackwell Publishers.
- KOWALSKI RM, LIMBER SP (2013). Psychological, physical, and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*, **53**: 13-20.
- KOWALSKI RM, GIUMETTI GW, SCHROEDER AN, LATTANNER MR (2014). Bullying in the digital age: a critical review and metaanalysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, **140**: 1073– 1137.
- KULAKSIZOĞLU A (2000). *Ergenlik Psikolojisi*. 3.Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- LAIBLE DJ, CARLO G, ROESCH SC (2004). Pathways to self-esteem in late adolescence: the role of parent and peer attachment, empathy, and social behaviours. *Journal of Adolescence*, **27**: 703-716.
- LAWLER JP, MOLLUZZO JC (2015). A comprehensive survey on student perceptions of cyberbullying at a major metropolitan university. *Contemporary Issues in Education Research*, **8**: 159-170.
- LAWRENCE JS, BRASFIELD TL, JEFFERSON KW, ALLYENE E, SHIRLEY A (1994). Social support as a factor in african-american adolescents' sexual risk behavior. *Journal of Adolescent Research*, **9**: 292–310.
- LEAS L, MELLOR D (2000). Prediction of delinquency: the role of depression, risk-taking and parental attachment. *Behav Change* **17**: 155–66.
- LEE SJ, CHAE YG (2007). Children's internet use in a family context: influence on family relationships and parental mediation. *CyberPsychology & Behavior*, **10**: 640–644.
- LEI L, WU Y (2007). Adolescents' paternal attachment and internet use. *CyberPsychology & Behavior*, **10**: 633-639.
- LEPP A, BARKLEY JE, LI J (2016). Motivations and experiential outcomes associated with leisure time cell phone use: results from two independent studies. *Leisure Sciences*, **39**: 144-162.
- LEREYA ST, SAMARA M, WOLKE D (2013). Parenting behavior and the risk of becoming a victim and a bully/victim: a meta-analysis study. *Child Abuse & Neglect*, **37**: 1091–1108.
- LEMPERS JD, CLARK-LEMPERS D, SIMONS RL (1989). Economic hardship, parenting, and distress in adolescence. *Child Development*, 25-39.
- LI Q (2006). Cyberbullying in schools: a research of gender differences. *School Psychology International*, **27**: 157-170.

- LI Q (2005). Cyber harassment: a study of new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, **32**: 265-277.
- LI Q (2007). New bottle but old wine: a research of cyberbullying in schools. *Computers in Human Behavior*, **23**: 1777-1791.
- LIAU AK, KHOO A, HWAANG P (2005). Factors influencing adolescents engagement in risky internet behavior. *CyberPsychology & Behavior*, **8**: 513-520.
- LIU C, ANG RP, LWIN MO (2013). Cognitive, personality, and social factors associated with adolescents' online personal information disclosure. *Journal of Adolescence*, **36**: 629–638.
- LIVINGSTONE S, HADDON L, GORZIG A, O' LAFSSON K (2011). *EU Kids Online Final Report*.
- LIVINGSTONE S, MASCHERONI G, DREIER M, CHAUDRON S, LAGAE K (2015). How parents of young children manage digital devices at home: the role of income, education and parental style. London: EU Kids Online, LSE.
- MACHACKOVA H, CERNA A, SEVCIKOVA A, DEDKOVA L, DANEBACK K (2013). Effectiveness of coping strategies for victims of cyberbullying. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, **7**: 5.
- MADDEN M, LENHART A, CORTESI S, GASSER U, DUGGAN M, SMITH A, BEATON M (2013). Teens, social media, and privacy. *Pew Research Center*, **21**: 2-86.
- MAKRI-BOTSARI E, KARAGIANNI P (2014). Cyber-bullying in greek adolescents: the role of parents. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, **116**: 3241–3253.
- MAZZER K, BAUDUCCO S, LINTON SJ, BOERSMA K (2018). Longitudinal associations between time spent using technology and sleep duration among adolescents. *Journal of Adolescence*, **66**: 112–119.
- MCKENNA M, HAWK E, MULLEN J, HERTZ M (2011). Bullying among middle school and high school students. *Morbidity and Mortality Weekly Report*, **60**: 465–471.
- MCKILLUP S (2012). *Statistics explained: an introductory guide for life scientists* (Second edition). United States: Cambridge University Press.
- MCLOYD VC, WILSON L (1991). The strain of living poor: parenting, social support, and child mental health. *Children in Poverty: Child Development and Public Policy*, 105-135.
- MEHARI KR, MOORE W, WAASDORP TE, VARNEY O, BERG K, LEFF SS (2018). Cyberbullying prevention: insight and recommendations from youths, parents, and paediatricians. *Child: care, health and development*. 1-7.

- MENESINI E, NOCENTINI A, PALLADINO BE, FRISÉN A, BERNE S, ORTEGA-RUIZ, R, NARUSKOV K (2012). Cyberbullying definition among adolescents: a comparison across six european countries. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, **15**: 455-463.
- MESCH GS (2006). Family relations and the internet: exploring a family boundaries approach. *The Journal of Family Communication*, **6**: 119–138.
- MIKULINCER M, SHAVER PR (2007). *Attachment in adulthood: structure, dynamics, and change*. New York: Guilford Press.
- MILLER C (2006). Cyber stalking bullying. *Law Enforcement Technology*, **33**: 18-25.
- MODECKI KL, MINCHIN J, HARBAUGH AG, GUERRA NG, RUNIONS KC (2014). Bullying prevalence across contexts: a meta-analysis measuring cyber and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*, **55**: 602–611.
- MOSCARDELLI DM, DIVINE R (2007). Adolescents' concern for privacy when using the internet: an empirical analysis of predictors and relationships with privacyprotecting behaviors. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, **35**: 232–252.
- NAM YO (2002). A study on the psychosocial variables of youths' addiction to internet and cyber and their problematic behavior. *Korean Journal of Social Welfare*, **50**: 173–207.
- NARTGUN Ş, UYLAS S, YERLİKAYA S. (2016). Analyzing the relationship between cyberbullying sensibility and cyber victimization levels of high school students. *International Journal of Educational Research Review*, **1**: 1-8.
- NIKIFOROU M, GEORGIU SN, STAVRINIDES P (2013). Attachment to parents and peers as a parameter of bullying and victimization. *Journal of Criminology*.
- O'KOON J (1997). Attachment to parents and peers in late adolescence and their relationship with self-image. *Adolescence*, **32**: 471-482.
- OLDMEADOW JA, QUINN S, KOWERT R (2013). Attachment Style, Social Skills, and Facebook Use Amongst Adults. *Computers in Human Behavior* **29**: 1142–1149
- OLWEUS D (1994). Annotation: bullying at school-basic facts and effects of a school based intervention program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, **35**: 1171-1190.
- ORMAN Y (2016). *Lise öğrencilerinde algılanan sosyal destek ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkinin incelenmesi: Başakşehir Örneği*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ORTEGA R, ELIPE P, MORA-MERCHAN JA, CALMAESTRA J, VEGA E (2009). The emotional impact on victims of traditional bullying and cyberbulling. *Journal of Psychology*, **217**: 197-204.
- ÖGEL K (2012). *İnternet bağımlılığı, internetin psikolojisini anlamak ve bağımlılıkla başa çıkmak*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.

- PARK SK, KIM JY, CHO CB (2008). Prevalence of internet addiction and correlations with family factors among south korean adolescents. *Adolescence*, **43**.
- PEKER A (2012). *Lise öğrencilerinde risk alma davranışının akran baskısı, ana baba tutumları ve çok boyutlu algılanan sosyal desteğe göre yordanması*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- PEKER A (2015). Ergenlerin saldırganlık ve siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, **61**: 323-336.
- PEPLER DJ, CRAIG W (2000). *Making a Difference in Bullying*. LaMarsh Research Centre for Violence and Conflict Resolution, Research Report 60. Toronto, Ontario, Canada: York University.
- PERREN S, CORCORAN L, GUCKIN MC, COWIE H, DEHUE F, VOLLINK T, TSATSOU P (2012). Tackling cyberbullying: review of empirical evidence regarding successful responses by students, parents, and schools.
- PİŞKİN M (2002). Okul zorbalığı: tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, **2**: 531-562.
- PRICE M, DALGLEISH J (2010). Cyberbullying: experiences, impacts and coping strategies as described by australian young people. *Youth Studies Australia*, **29**: 51-59.
- PROCIDANO ME, HELLER K (1983). Measures of perceived social support from friends and from family: three validation studies. *American Journal of Community Psychology*, **11**: 1-24.
- RAJA SN, MCGEE R, STANTON WR (1992). Perceived attachments to parents and peers and psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, **21**: 471-485.
- RASKAUSKAS J, STOLTZ AD (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental Psychology*, **43**: 564-575.
- RASKAUSKAS J, HUYNH A. (2015). The process of coping with cyberbullying: a systematic review. *Aggression and Violent Behavior*, **23**: 118-125.
- REYNA VF, FARLEY F (2006). Risk and rationality in adolescent decision making. *Psychological Science in the Public Interest*, **7**: 1-44.
- RIDEOUT V, PAI S, SAPHIR M, PRITCHETT J, RUDD A (2015). *The Common Sense Census: Media Use by Tweens and Teens*. San Francisco, CA: Common Sense Media.
- ROBINSON L, SEGAL J. (2016). *Dealing with Cyberbullying*.
- ROLAND, E. *Bullying (1989): An International Perspective*. Routledge.
- ROTHON C, HEAD J, KLINEBERG E, STANSFELD S (2011). Can social support protect bullied adolescents from adverse outcomes? a prospective study on the effects of bullying on the educational achievement and mental health of adolescents at secondary schools in east london. *Journal of Adolescence*, **34**: 579-588.

- RUEGER SY, MALECKI CK, DEMARAY MK (2010). Relationship between multiple sources of perceived social support and psychological and academic adjustment in early adolescence: comparisons across gender. *Journal of Youth and Adolescence*, **39**: 47.
- SABELLA RA, PATCHIN JW, HINDUJA S (2013). Cyberbullying myths and realities. *Computers in Human Behavior*, 29 (6), 2703-2711.
- SARASON BR, SARASON IG, HACKER TA, BASHAM RB (1985). Concomitants of social support: Social skills, physical attractiveness, and gender. *Journal of Personality and Social Psychology*, **49**: 469.
- SAYAR K (2006). *Ruh hali*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- SCHNEIDER SK, O'DONNELL L, STUEVE A, COULTER RWS (2012). Cyberbullying, school bullying and psychological distress: a regional census of high school students. *American Journal of Public Health*, **102**: 171-178.
- SCHULTZE-KRUMBHOLZ A, SCHULTZE M, ZAGORSCAK P, WOLFER R, SCHEITHAUER H (2016). Feeling cybervictims' pain—the effect of empathy training on cyberbullying. *Aggressive Behavior*, **42**: 147-156.
- SEKARAN U (2003). *Research methods for business: a skill-building approach*. 3, UK: Wiley&Sons.
- ŠEVČÍKOVÁ A, MACHÁČKOVÁ H, WRIGHT MF, DĚDKOVÁ L, ČERNÁ A (2015). Social support seeking in relation to parental attachment and peer relationships among victims of cyberbullying. *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, **25**: 170-182.
- SEZER B, YILMAZ R, KARAOĞLAN YILMAZ FG (2015). Cyber bullying and teachers' awareness. *Internet Research*, **25**: 674–687.
- SHARIFF S (2005). Cyber-dilemmas in the new millennium: school obligations to provide student safety in a virtual school environment. *McGill Journal of Education*, **40**: 457-477.
- SHARIFF S (2008). *Cyber-bullying. issues and solutions for the school, the classroom and the home*. New York: Oxon Published.
- SHPIEGEL Y, APTER A (2015). Bullying, cyberbullying, depression and suicide ideation among youth: comparing online to paper-and-pencil questionnaires. *International Journal of Child and Adolescent Health*, **8**: 161.
- ŠLÉGLOVÁ V, CERNA A (2011). Cyberbullying in adolescent victims: perception and coping. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, **5**.
- SLONJE R, SMITH PK (2008). Cyberbullying: another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, **49**: 147–154.

- SMITH PK, MAHDAV J, CARVALHO M, TIPPETT N (2006). An investigation into cyberbullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying. *Research Brief No. RBX03-06. London: DfES.*
- SMITH PK, MAHDAVI J, CARVALHO M, FISHER S, RUSSEL S, TIPPETT N (2008). Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils, *Jurnal of Child Psychol Psychiatry.* **49**:376-85.
- SONG H, THOMPSON RA, FERRER E (2009). Attachment and self-evaluation in chinese adolescents: age and gender differences. *Journal of Adolescence,* **32**: 1267–1286.
- SORIAS O (1988). Sosyal desteğin değerlendirilmesi. *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Seminer Dergisi,* **6**: 19-40.
- SULLIVAN K (2010). *The Anti-Bullying Handbook.* Sage.
- SÜMER N (2006). Ergenlikte ebeveyn tutum ve davranışlarının bağlanma kaygısındaki rolü. H. Ü. 11. Ergen Günleri Konuşma Metni.
- STEINBERG L (1990). Interdependency in the family: autonomy, conflict and harmony in the parent-adolescent relationship. *At the threshold: The Developing Adolescent,* 255-276.
- STROM PS, STROM RD (2006). Cyberbullying by adolescents: a preliminary assessment. *In the Educational Forum,* **70**: 21-36.
- ŞENCAN B (2009). *Lise Öğrencilerinin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyi İle Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)
- ŞENTÜRK Ş, BAYAT S (2016). Internet usage habits and cyberbullying related opinions of secondary school students. *Universal Journal of Educational Research,* **4**:1103–1110.
- TABACHNICK, BG, FIDELL LS (2013). *Using Multivariate Statistics (Sixth edition).* United States: Pearson Education.
- TAMER N (2014). *Ergenlerin Teknolojik Zorbalık Alguları ve Buna Yönelik Teknolojik Zorbalık Farkındalığı Eğitimi: Pilot Uygulama.* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- TANRIKULU T, KINAY H, ARICAK OT (2013). Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* **3**.
- TAŞTEKİN E, BAYHAN P (2018). Ergenler arasındaki siber zorbalığın ve mağduriyetin incelenmesi. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying,* **5**: 21-45.
- TAYSİ E (2000). *Benlik saygısı, arkadaşlardan ve aileden sağlanan sosyal destek: üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışma.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- TOPAKTAŞ B (2015). *Adölesanlarda algılanan sosyal desteğin gelecek beklentisi ve ruhsal belirti düzeyleri ile ilişkisi*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Samsun.
- TOPÇU Ç (2008). *The relationship of cyber bullying to empathy, gender, traditional bullying, internet use and adult monitoring*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- TOPÇU Ç, ERDUR-BAKER Ö (2016). Zorbalığa uğrayan Ergenlerin Yardım Alma Davranışı ve Yardım Kaynakları. *Ege Eğitim Dergisi* **17**: 127-145.
- TOKUNAGA RS (2010). Following you home from school: a critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, **26**: 277-287.
- TTOFI MM, BOWES L, FARRINGTON DP, LOSEL F (2014). Protective factors that interrupt the continuity from school bullying to later internalizing and externalizing problems: a systematic review of prospective longitudinal studies. *Journal of School Violence* **13**: 5 – 38.
- TÜİK. (2018). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18660> adresinden 16 Nisan 2019 tarihinde alınmıştır.
- TÜİK. (2013).06-15 Yaş Grubu Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Medya. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18660> adresinden 16 Nisan 2019 tarihinde alınmıştır.
- UYSAL İ, DUMAN G, YAZICI E, ŞAHİN M (2014). Öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkları ve siber zorbalık duyarlılık ölçeğinin bazı psikometrik özellikleri. *Ege Eğitim Dergisi*, **15**: 191-210.
- ÜNSAR S, KURT-SADIRLI S, DEMİR M, ZAFER R, EROL Ö (2009). Üniversite öğrencilerinin sosyal destek düzeyleri ve etkileyen etmenler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, **1**: 17-29.
- VARJAS K, HENRICH CC, MEYERS J (2009). Urban middle school students' perceptions of bullying, cyberbullying and school safety. *Journal of School Violence*, **8**:159-176.
- VAZSONYI AT, KSİNAN JISKROVA G, ÖZDEMİR Y, BELL MM (2017). Bullying and cyberbullying in turkish adolescents: direct and indirect effects of parenting processes. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, **48**: 1153-1171.
- WACHS S, WOLF KD, PAN CC (2012). Cybergrooming: risk factors, coping strategies and associations with cyberbullying. *Psicothema*, **24**: 628–633.
- WAL MF, DE WIT CAM, HIRASING RA (2003). Psychosocial health among young victims and offenders of direct and indirect bullying. *Pediatrics*, **111**, 1312–1317.
- WANG R, BIANCHI SM, RALEY SB (2005). Teenagers' internet use and family rules: a research note. *Journal of Marriage and Family*, **67**: 1249–1258.

- WENTZEL KR, BATTLE A, RUSSELL SL, LOONEY LB (2010). Social supports from teachers and peers as predictors of academic and social motivation. *Contemporary Educational Psychology*, **35**: 193-202.
- WILCOX RR (2012). Modern statistics for the social and behavioral sciences: a practical introduction. United States: Chapman & Hall/CRC Press.
- WILLARD N (2005). *Educator's guide to cyberbullying addressing the harm caused by online social cruelty*.
- WILLIAMS KR, GUERRA NG (2007). Prevalence and predictors of internet bullying. *Journal of Adolescent Health*, **41**: 14-21.
- WILKINSON RB (2004). The role of parental and peer attachment in the psychological health and self-esteem of adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, **33**: 479-493.
- WISNIEWSKI P, XU H, ROSSON MB, PERKINS DF, CARROLL JM (2016). Dear diary: teens reflect on their weekly online risk experiences. In *Proceedings of the 2016 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*.
- WISNIEWSKI P (2018). The privacy paradox of adolescent online safety: a matter of risk prevention or risk resilience? *IEEE Security & Privacy*, **16**: 86-90.
- WRIGHT M (2018). Cyberbullying victimization through social networking sites and adjustment difficulties: the role of parental mediation. *Journal of the Association for Information Systems*, **19**: 113-123.
- WOLAK J, MITCHELL K, FINKELHOR D (2007). Does online harassment constitute bullying? an exploration of online harassment by known peers and online-only contacts. *Journal of Adolescent Health*, **41**: 51-58.
- WORSLEY JD, MCINTYRE JC, BENTALL RP, CORCORAN R (2018). Childhood maltreatment and problematic social media use: the role of attachment and depression. *Psychiatry Research* **267**: 88-93.
- YBARRA ML, MITCHELL KJ (2004). Online aggressors and targets: a comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, **45**: 1308-1316.
- YBARRA M, DIENER-WEST MD, LEAF P (2007a). Examining the overlap in internet harassment and school bullying: implications for school intervention. *Journal of Adolescent Health* **41**: 42-50.
- YBARRA ML, ESPELAGE DL, MITCHELL KJ (2007b). The co-occurrence of internet harassment and unwanted sexual solicitation victimization and perpetration: associations with psychosocial indicators. *Journal of Adolescent Health*, **41**: 31-41.
- YEUNG R, LEADBEATER B (2010). Adults make a difference: the protective effects of parent and teacher emotional support on emotional and behavioral problems of peer-victimized adolescents. *Journal of Community Psychology*, **38**: 80-98.

- YİĞİT MF, KESKİN S, YURDUGÜL H (2018). Ortaokullarda siber zorbalık ve aile desteği arasındaki ilişkinin cinsiyet, internet kullanımı ve öğrenim düzeyi bağlamında incelenmesi. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, **5**: 249–284.
- YUSUF S, OSMAN M, HASSAN MSH, TEIMOURY M (2014). Parents' influence on children's online usage. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, **155**: 81-86.
- ZAİMOĞLU Z, BÜYÜKBERBER Ç (1992). Adolesanlarda toplumsal destek algısı. *Kuşadası: Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Günleri*.
- ZHOU Z, TANG H, TIAN Y, WEI H, ZHANG F, MORRISON CM (2013). Cyberbullying and its risk factors among chinese high school students. *School Psychology International*, **34**: 630-647.
- ZORBAZ O (2013). *Lise öğrencilerinin problemleri internet kullanımının sosyal kaygı ve akran ilişkileri açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ZYCH I, FARRINGTON DP, LLORENT VJ, TTOFI MM (2017). *Protecting children against bullying and its consequences*. New York: Springer.
- ZYCH I, ORTEGA-RUIZ R, DEL REY R (2015). Systematic review of theoretical studies on bullying and cyberbullying: facts, knowledge, prevention, and intervention. *Aggression and Violent Behavior*, **23**: 1-21.

EKLER

EK-1 Aydınlatılmış Onam Formu

AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Araştırmanın adı: Lise öğrencilerinde siber zorbalık duyarlılığının sosyodemografik özellikler, algılanan sosyal destek ve ebeveyn ve akran ilişkileri açısından değerlendirilmesi.

Sayın gönüllü,

Ankara Üniversitesi Adli Bilimler Enstitüsü, Adli Psikoloji Yüksek Lisans tez çalışması kapsamında planlanmış olan yukarıda adı yazılı araştırmaya katılmak üzere davet edilmiş bulunuyorsunuz. Bu araştırmada yer almayı kabul etmeden önce, araştırmanın amaçla yapılmak istendiğini anlamamız ve kararınızı bu bilgilendirme çerçevesinde özgürce vermeniz gerekmektedir. Aşağıdaki bilgileri lütfen dikkatlice okuyunuz, sorularınız olursa sorunuz ve açık yanıtlar isteyiniz.

Bilgilendirme Bölümü

1. Kavramlar

Siber zorbalık: sanal ortamda iletişim araçları kullanılarak başkalarına kasıtlı olarak hakaret edilmesi, onların aşağılanması, dışlanması, tehdit, teşhir ya da rahatsız edilmesidir.

Siber zorbalık duyarlılığı; internet kullanımı sırasında zorbaca ve istismar edici davranışlara maruz kalmamak için daha dikkatli olmak, tedbir almak olarak isimlendirilmektedir.

2. Araştırmanın Amacı

Lise öğrencilerinde sosyodemografik özelliklerin, ebeveyn ve akrana bağlanma durumunun ve sosyal desteğin siber zorbalık duyarlılığı ile olan ilişkisini belirlemek.

3. Araştırmaya Katılma Koşulları

-Çalışmaya katılmayı kabul etmek

-Çerkezköy’de belirlenen liselerde öğrenim görüyor olmak

-Daha önce çocuk istismarı veya siber zorbalığa maruz kalma nedeniyle kolluk kuvvetlerine veya adli mercilere başvuru öyküsünün olmaması

4. Uygulama

Çalışmaya katılmayı kabul edenler aydınlatılmış onam formunu okuyup imzaladıktan sonra sosyodemografik form ve araştırma ile ilgili soruların bulunduğu anketleri dolduracaklardır.

5. Gönüllü Sayısı

Bu çalışmaya 500 gönüllünün dahil edilmesi planlanmaktadır.

6. Süre

Katılacağınız çalışma yaklaşık 20 dakikanızı alacaktır.

7. Riskler

Bu çalışma katılımcılar açısından herhangi bir risk bulundurmamaktadır.

8. Araştırmaya Katılmama veya Yarıda Bırakma

Katılımcıların çalışmayı yarıda bırakmaları veya çalışmaya katılmamaları onlar için olumsuz bir sonuç doğurmamaktadır.

Bu araştırmada yer almak tmtiyle sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmada yer almayı reddedebilirsiniz ya da başladıktan sonra yarıda bırakabilirsiniz. Bu araştırmanın sonuçları bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Araştırmadan çekilmeniz ya da araştırmacı tarafından araştırmadan çıkarılmanız halinde, sizle ilgili veriler kullanılmayacaktır. Ancak veriler bir kez anonimleştikten sonra araştırmadan çekilmeniz mümkün olmayacaktır. Sizden elde edilen tüm bilgiler gizli tutulacak, araştırma yayımlandığında da varsa kimlik bilgilerinizin gizliliği korunacaktır.

Yukarıda yer alan ve araştırmaya başlanmadan önce gönüllülere verilmesi gereken bilgileri içeren metni okudum (ya da szli olarak dinledim). Eksik kaldığını düşündüğüm konularda sorularımı araştırmacılara sordum ve doyurucu yanıtlar aldım. Yazılı ve szli olarak tarafıma sunulan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anladığım kanısındayım. Çalışmaya katılmayı isteyip istemediğim konusunda karar vermem için yeterince zaman tanındı.

Bu koşullar altında, araştırma kapsamında elde edilen şahsıma ait bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını, gizlilik kurallarına uyulmak kaydıyla sunulmasını ve yayınlanmasını, hiçbir baskı ve zorlama altında kalmaksızın, kendi zgr irademle kabul ettiğimi beyan ederim.//...../201..

Katılımcının Adı Soyadı

.....

İmza

.....

Araştırmacının Adı Soyadı

Mihriban KIRCALLIOğLU

EK-2 Yazılı Onay Formu

YAZILI ONAY FORMU

Bana ve ebeveynime çalışmanın amaç ve işlemleri açıklanmıştır.

Bu çalışma ile ilgili olası yararlar bana bildirildi. Soru sorma hakkım ve cevapları değerlendirme hakkım vardı.

Bu çalışmaya katılmam gönüllü olduğumu ve bu çalışmadan istediğim zaman çekilebileceğimi anladım.

Benim bu çalışmaya katılmam gizli tutulacaktır. Bu çalışmadan toplanacak verilerin gizli olduğunu anladım.

Ben burada özgür ve yazılı olarak bu araştırmada yer almayı onaylıyorum.

TARİH: .../.../201..

İMZA

.....

Onay alman ebeveynin:

Adı Soyadı:

İMZA

TARİH: .../.../201..

.....

Ek-3 Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sevgili öğrenciler,

Bu çalışma liselerde okumakta olan öğrencilerin siber zorbalık duyarlılıkları ile ebeveyn-akraba bağlanma ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkiyi incelemek için hazırlanmıştır. Adınızı ve soyadınızı yazmanıza gerek yoktur. Kişisel değerlendirme yapılmayacak, verdiğiniz bilgiler ve cevaplar gizli tutulacaktır. Hiçbir ifadenin doğru ya da yanlış cevabı yoktur. İfadelerden size uygun olanı seçip işaretlemeniz yeterlidir. Lütfen tüm soruları eksiksiz cevaplayın.

Psk. Mihriban KIRCALLIOĞLU
Ankara Üniversitesi
Adli Psikoloji YL Öğrencisi

Okul Adı:

Cinsiyet: ☐ Kız ☐ Erkek	Yaş:	İkamet Yeriniz: ☐ Ailemle birlikte ☐ Yurttan ya da akraba yanında
Anneye Ait Bilgiler		Babaya Ait Bilgiler
☐ Yaşıyor ☐ Vefat etti ☐ Üvey		☐ Yaşıyor ☐ Vefat etti ☐ Üvey
Eğitim Seviyesi ☐ Okur-yazar değil ☐ Okur-yazar ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Yüksek lisans-doktora		Eğitim Seviyesi ☐ Okur-yazar değil ☐ Okur-yazar ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Yüksek lisans-doktora
Çalışma durumu ☐ Evet ☐ Hayır		Çalışma durumu ☐ Evet ☐ Hayır
Ailenizin Aylık Ortalama Gelir Düzeyi		
☐ 0 - 550 TL ☐ 2001 - 3000 TL		
☐ 551-1000 TL ☐ 3001 TL ve üstü		
☐ 1001-2000 TL		
İnternete erişim sıklığı		İnternete erişimi hangi araçlarla sağlıyorsunuz?
İnternete hangi sıklıkta erişim sağlıyorsunuz? ☐ Hiç ☐ Ayda bir gün ☐ 15 günde bir ☐ Haftada bir gün ☐ Haftada 2-6 gün arası ☐ Her gün	İnternette günlük ortalama ne kadar zaman harcıyorsunuz? ☐ 15 dakikadan az ☐ 15 dk-30 dk arası ☐ 30 dk- 1 saat arası ☐ 1 - 2 saat arası ☐ 2 - 3 saat arası ☐ 3 saatten fazla	☐ Akıllı telefon ☐ Bilgisayar ☐ Tablet

8) İnternete genelde nereden bağlanıyorsunuz? (birden çok şık işaretlenebilir)

- f. Evden
- g. İnternet kafeden
- h. Okuldan
- i. Arkadaşlarının bilgisayarından
- j. Diğer (açıklayınız.....)

9) Evde internet/bilgisayar/cep telefonu kullanımı ile ilgili kural, kısıtlama vb. var mı?

- c. Evet (nasıl bir kural?.....)
- d. Hayır

10) İnternet/bilgisayar/cep telefonunu ne amaçla kullanıyorsunuz? (Birden fazla şık işaretlenebilir)

- a. Sosyal paylaşım siteleri (facebook, twitter vb.)
- b. E-posta kullanımı
- c. Herhangi bir bilgiyi arama
- d. Ödevler, ders vb. için araştırma
- e. Çevrimiçi (online) oyunlar oynama
- f. Çevrimdışı (offline) oyunlar oynama
- g. Sohbet etme (chat)
- h. Arkadaşlık siteleri
- i. Alışveriş siteleri
- j. Web sitesi tasarımı ve yönetimi
- k. Cinsel içerikli siteler
- l. Gazete/haber okumak
- m. TV, video, müzik vb. medya kullanımı
- n. Bahis siteleri
- o. Diğer

11) Sizce ders başarınızın durumu nedir?

- a. Mükemmel
- b. Çok iyi
- c. Ortalamanın üzerinde
- d. Orta düzeyde
- e. Ortalamanın biraz altında
- f. Ortalamanın oldukça altında

EK-4 Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

Aşağıda 12 cümle ve her bir cümle altında da cevaplarınızı işaretlemek için 1'den 7 'ye kadar rakamlar verilmiştir. Her cümlede söylenenin sizin için ne kadar çok doğru olduğunu veya olmadığını belirtmek için o cümle altındaki rakamlardan yalnız bir tanesini işaretleyiniz. Bu şekilde 12 cümlenin her birine bir işaret koyarak cevaplarınızı veriniz.

Lütfen hiçbir cümleyi cevapsız bırakmayınız. Sizce doğruya en yakın olan rakamı işaretleyiniz.

1.Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve ihtiyacım olduğunda yanımda olan bir insan (örneğin, flört, akraba, komşu, doktor) var.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

2.Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim bir insan (örneğin, flört, akraba, komşu, doktor) var.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

3. Ailem (örneğin, annem, babam, kardeşlerim) bana yardımcı olmaya çalışır.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

4.İhtiyacım olan duygusal yardım ve desteği ailemden (örneğin, annem, babam, kardeşlerim) alırım.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

5.Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve duygularıma önem veren bir insan (örneğin, flört, akraba, komşu, doktor) var.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

6.Arkadaşlarım bana gerçekten yardımcı olmaya çalışırlar.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

7.İşler kötü gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

8.Sorunlarımı ailemle (örneğin, annem, babam, kardeşlerim) konuşabilirim.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

9.Sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim arkadaşlarım var.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

10.Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve beni gerçekten rahatlatan bir insan (örneğin, flört, akraba, komşu, doktor) var.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

11.Kararlarımı vermede ailem (örneğin, annem, babam, kardeşlerim) bana yardımcı olmaya isteklidir.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

12.Sorunlarımı arkadaşlarımla konuşabilirim.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

EK-5 Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği

Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği

Aşağıda günlük hayatta, internet, cep telefonu vb. dijital araçları kullanırken gerçekleşen bazı davranışlara ve düşüncelere yer verilmiştir. Her maddenin yanında "Hayır", "Bazen" ve "Evet" şeklinde 3 seçenek sunulmuştur. Aşağıdaki ifadelerle ilgili davranışlarınız bu seçeneklerden hangisine denk geliyorsa ilgili yeri (X) ile işaretleyiniz.

		Hayır	Bazen	Evet
1	İnternete girdiğimde bilgilerimin başkaları tarafından çalınabileceğini göz önünde tutarım.	Hayır	Bazen	Evet
2	Sosyal paylaşım sitelerinde (Facebook, Twitter vb.) özel bilgilerimin başkaları tarafından kötü amaçlı olarak kullanılabilceğini göz önünde bulundururum.	Hayır	Bazen	Evet
3	Gerçek yaşamda sorun yaşadığım insanlarla sanal ortamlarda da karşılaşmamaya çalışırım.	Hayır	Bazen	Evet
4	Sanal ortamlarda başkalarının bana zarar vermemesi için bazı tedbirler alma ihtiyacı hissettiğim olur.	Hayır	Bazen	Evet
5	Sanal ortamlardayken bir bilgisayar korsanının benim için de tehlike oluşturabileceğini göz önünde bulundururum.	Hayır	Bazen	Evet
6	Bana zarar vermek isteyen birisinin bunu internet, cep telefonu vb. aracılığıyla da yapabileceğini düşünürüm.	Hayır	Bazen	Evet
7	İnternetteki e-posta, forum siteleri vb. üyelik şifrelerimi kimseyle paylaşmam.	Hayır	Bazen	Evet
8	Sanal ortamlarda küfür veya hakarete bulunan kişilerle iletişimimi keserim.	Hayır	Bazen	Evet
9	Görülmesini istemediğim bir resim ya da görüntümün benden habersiz olarak yayılabileceği tehlikesini düşündüğüm olur.	Hayır	Bazen	Evet
10	Sanal ortamlardaki iletişimde hakkımda gerçek olmayan söylentilerin de yayılabileceğini düşünürüm.	Hayır	Bazen	Evet
11	İnternete girdiğimde internetin aynı zamanda başkalarına zarar verme amacıyla kullanılabilceğini aklımda tutarım.	Hayır	Bazen	Evet
12	Benimle ilgili doğru olmayan bir bilginin internette yayılması durumunda ne yapacağımı düşündüğüm olur.	Hayır	Bazen	Evet
13	E-posta ya da cep telefonundan kısa mesaj (SMS) yoluyla tehdit alabileceğim kişilerle sanal ortamlarda iletişimde bulunmam.	Hayır	Bazen	Evet

EK-6 Ebeveyne ve Akarana Bağlanma Ölçeği

Lütfen aşağıda verilen her bir ifadenin arkadaşlarınızla ilişkinizi ne kadar iyi tanımladığınızı alttaki ölçeği kullanarak değerlendiriniz. Her bir ifadenin sol tarafındaki boşluğa ölçeekteki sayıları yazınız.

ASLA							DAİMA
1	2	3	4	5	6	7	

- ___ 1. Arkadaşlarım duygularıma saygı gösterir.
___ 2. Arkadaşlarım başka biri olsun isterdim.
___ 3. Arkadaşlarım beni olduğum gibi kabul eder.
___ 4. Sorunlarım hakkında arkadaşlarımla konuştuğumda kendimden utanırım ya da kendimi kötü hissederim.
___ 5. Evde kolayca keyfim kaçar.
___ 6. Arkadaşlarımın kendi problemleri olduğundan, onu bir de kendiminkilerle sıkmak istemem.
___ 7. Kim olduğumu daha iyi anlamamda arkadaşlarım bana yol gösterir.
___ 8. Bir sorunum olduğunda ya da başım sıkıştığında bunu arkadaşlarıma anlatırım.
___ 9. Arkadaşlarıma kızgınlık duyuyorum.
___ 10. Arkadaşlarımdan pek ilgi görmüyorum.
___ 11. Kızgın olduğumda arkadaşım anlayışlı olmaya çalışır.
___ 12. Arkadaşım bir şeyin beni rahatsız ettiğini hissederse, bana nedenini sorar.

Lütfen aşağıda verilen her bir ifadenin anne ya da babanızla ilişkinizi ne kadar iyi tanımladığınızı alttaki ölçeği kullanarak değerlendiriniz. Her bir ifadenin sol tarafındaki boşluğa ölçeekteki sayıları yazınız. (Aşağıdaki ifadeleri anne ya da babanızdan birini düşünerek cevaplayabilirsiniz)

ASLA							DAİMA
1	2	3	4	5	6	7	

- ___ 1. Annem/babam duygularıma saygı gösterir.
___ 2. Annem/babam başka biri olsun isterdim.
___ 3. Annem/babam beni olduğum gibi kabul eder.
___ 4. Sorunlarım hakkında annemle/babamla konuştuğumda kendimden utanırım ya da kendimi kötü hissederim.
___ 5. Evde kolayca keyfim kaçar.
___ 6. Annemin/babamın kendi problemleri olduğundan, onu bir de kendiminkilerle sıkmak istemem.
___ 7. Kim olduğumu daha iyi anlamamda annem/babam bana yol gösterir.
___ 8. Bir sorunum olduğunda ya da başım sıkıştığında bunu anneme/babama anlatırım.
___ 9. Anneme/babama kızgınlık duyuyorum.
___ 10. Annemden/babamdan pek ilgi görmüyorum.
___ 11. Kızgın olduğumda annem/babam anlayışlı olmaya çalışır.
___ 12. Annem/babam bir şeyin beni rahatsız ettiğini hissederse, bana nedenini sorar.

EK-7 Etik Kurul Kararı

GİZLİ

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : 56786525-050.04.04 / 7009
Konu : Etik Kurul Kararı Hakkında

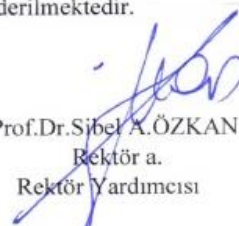
31 Ocak 2013

Sayın Mihriban KIRCALLIOĞLU

İlgi: 14/06/2017 tarihli başvurunuz.

“Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık Duyarlılığının Sosyodemografik Özellikler, Algılanan Sosyal Destek ve Ebeveyn ve Akran İlişkileri Açısından Değerlendirilmesi” başlıklı yüksek lisans tez çalışması ile ilgili olarak Ankara Üniversitesi Etik Kurulunun 29/01/2018 tarihli toplantısında alınan 02/40 sayılı kararın bir örneği ilişikte gönderilmektedir.

Bilgilerinizi saygılarımla rica ederim.

Prof. Dr. Sibel A. ÖZKAN
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

EKLER:
Karar Örneği (1 sayfa)

GİZLİ

Ankara Üniversitesi Rektörlüğü 06100 - Tandoğan/ANKARA
Telefon : 0 (312) 60 40 / 2101
Faks : 0 (312) 212 60 49

Ayrıntılı Bilgi İçin

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ALT ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 29/01/2018
Toplantı Sayısı : 02
Karar Sayısı : 40

40-Üniversitemiz Adli Bilimler Enstitüsü Adli Psikoloji Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencilerinden **Mihriban Kırçalıoğlu**'un "Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık Duyarlılığının Sosyodemografik Özellikler, Algılanan Sosyal Destek ve Ebeveyn ve Akran İlişkileri Açısından Değerlendirilmesi" başlıklı yüksek lisans tez çalışması ile ilgili 14/06/2017 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelenmiştir.

Yapılan görüşmeler ve incelemeler sonucunda, **Mihriban Kırçalıoğlu**'un "Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık Duyarlılığının Sosyodemografik Özellikler, Algılanan Sosyal Destek ve Ebeveyn ve Akran İlişkileri Açısından Değerlendirilmesi" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasının, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

ASLININ AYNIDIR
29/01/2018

Prof.Dr.Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı

EK-8 MEB İzni

T.C.
ÇERKEZKÖY KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 52905227-44-E.12886861
Konu : Anket Uygulaması (Mihriban KIRCALLIOĞLU)

28.08.2017

İLGİLİ OKUL MÜDÜRLÜKLERİNE

Tekirdağ İl Milli Eğitim Müdürlüğünün 23.08.2017 tarih ve 12651743 sayılı "Anket Uygulaması" konulu yazısı ve ekleri ilişikte gönderilmiştir.

Gereğini rica ederim.

İrfan DANIŞMAZ
İlçe Milli Eğitim Müdür V.

EKLER:

- 1-Yazı Örneği (1 Sayfa)
- 2-Valilik Oluru (1 Sayfa)
- 3-Onaylı Anket Formları (2 Sayfa)
- 4-Veli İzin Dilekçesi Örneği (1 Sayfa)

G.M.K.P. Mah. Hükümet Cad. 59500 Çerkezköy/TEKİRDAĞ
Elektronik Ağ: <http://cerkezkoy.meb.gov.tr>
E-Posta: cerkezkoy59@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Ö. ŞENGÜR - VHKİ
Tel : (0 282) 726 50 16 (Dahili 119)
Faks: (0 282) 726 92 32

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 6711-9180-37e3-a443-3eb1 kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
TEKİRDAĞ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 43996270/44/12610282
22/08/2017

Konu : Anket Uygulaması

VALİLİK MAKAMINA

İlgi :Çerkezköy İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü'nün 10/08/2017 tarih ve 52905227-44-E.12059256 sayılı yazısı.

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Adli Bilimler Anabilim Dalı Adli Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Mihriban KIRCALLIOĞLU'nun "Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık Duyarlılığının Sosyodemografik Özellikler, Algılanan Sosyal Destek ve Ebeveyn ve Akran İlişkileri Açısından Değerlendirilmesi" başlıklı tez çalışmasında, İlimiz Çerkezköy İlçesinde bulunan Çerkezköy Türk Tekstil Vakfı Mesleki ve Teknik Eğitim Merkez, Enesler Anadolu Lisesi, Hacı Fahri Zümbül Anadolu Lisesi, Ticaret Ve Sanayi Odası Anadolu Lisesi, Veliköy Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Özel Çerkezköy Final Temel Lisesi, Özel Çerkezköy Gülerçin Anadolu Lisesi ve Özel Görür Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerine anket uygulama isteği, ilgi yazı ile Müdürlüğümüze bildirilmiştir.

Söz konusu araştırma uygulaması, Müdürlüğümüz Değerlendirme Komisyonu tarafından incelenmiş olup anketin uygulanmasında bir sakınca görülmediği, yapılacak çalışmalar sonucunda hazırlanacak raporun Müdürlüğümüze gönderilmesinin uygun olacağı bildirilmiştir.

Bu kapsamda onaylı bir örneği Müdürlüğümüzde muhafaza edilen, uygulama sırasında da mühürlü ve imzalı örnekten çoğaltılan anket sorularının eğitim öğretimi aksatmayacak şekilde, okul müdürlerinin koordinesinde ve kontrolünde, gönüllülük esas olmak kaydıyla İlimiz Çerkezköy İlçesinde bulunan yukarıda belirtilen söz konusu okullardaki öğrencilere yönelik olarak, Millî Eğitim Bakanlığının 2012/13 sayılı "Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri" konulu genelgesine göre gerçekleştirilmesi Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde Olurlarınıza arz ederim.

Ersan ULUSAN
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
22/08/2017

Suat YILDIZ
Vali a.
Vali Yardımcısı

Strateji Geliştirme Şb.Müd -100.Yıl Mah.İnci SokNo:15 Süleymanpaşa /TEKİRDAĞ İrtibat: M.KOCA Teknisyen
Tel: (0282) 261 20 11 (Dahili 148) Faks: (0 282) 261 87 22
E-Posta: stratejigelistirme59@meh.gov.tr Web Sayfası:http://tekirdag.meh.gov.tr

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meh.gov.tr> adresinden 389c-9ac8-3676-bfa2-6b98 kodu ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

I- Bireysel Bilgiler

Adı: Mihriban

Soyadı: KIRCALLIOĞLU

Doğum yeri ve tarihi: İstanbul 03/07/1989

İletişim adresi ve telefonu: Çorlu Devlet Hastanesi/ TEKİRDAĞ (0282) 693 33 00-1486

II- Eğitimi

2016- devam etmekteyim Ankara Üniversitesi Adli Psikoloji Tezli Yüksek Lisans/ANKARA

2007- 2012 Ege Üniversitesi Psikoloji Bölümü /İZMİR

2003- 2007 Tekirdağ Anadolu Öğretmen Lisesi/TEKİRDAĞ

Yabancı dili: İngilizce

III- Ünvanları

Psikolog

IV- Mesleki Deneyimi

Bornova Nevvar Salih İşgören Huzurevi Ekim 2012- Ocak 2014

Ordu Halk Sağlığı Müdürlüğü Ocak 2014- Kasım 2015

Tekirdağ Halk Sağlığı Müdürlüğü Kasım 2015- Ağustos 2016

Çerkezköy Toplum Sağlığı Merkezi Ağustos 2016-Mart 2018

Çorlu Devlet Hastanesi Mart 2018- Halen devam etmekteyim.

V- Üye Olduğu Bilimsel Kuruluşlar

Türk Psikologlar Derneği

VI- Eğitim Programı Haricinde Aldığı Kurslar ve Katıldığı Eğitim Seminerleri

MOXO Dikkat ve Performans Testi Uygulayıcı Eğitimi-2019

Wechsler Çocuklar için Zeka Ölçeği-IV (WÇZÖ-IV) Eğitimi-2018

Nöropsikolojik Değerlendirme Test Eğitimi-2013

Şema Terapi Uluslararası Sertifikasyon Eğitimi-2013